

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DİNÎ TÜRK MÛSİKÎSİ BESTE TÛRLERİNDEN DURAK

YÛKSEK LİSANS TEZİ

Bekir Şahin BALOĞLU

Türk Müziği Anasanat Dalı

Türk Müziği Programı

MAYIS 2014

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DİNÎ TÜRK MÛSİKÎSİ BESTE TÛRLERİNDEN DURAK

YÛKSEK LİSANS TEZİ

Bekir Şahin BALOĞLU
415101002

Türk Müziği Anasanat Dalı

Türk Müziği Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nilgün DOĞRUSÖZ DİŞİAÇIK

MAYIS 2014

İTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 415101002 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi **Bekir Şahin BALOĞLU**, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı **Dinî Türk Mûsikîsi Beste Türlerinden Durak** başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Nilgün DOĞRUSÖZ DİŞİAÇIK**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Doç. Dr. Gözde ÇOLAKOĞLU SARI**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. M. Nuri ÖZCAN
Medipol Üniversitesi

Teslim Tarihi : **05 Mayıs 2014**

Savunma Tarihi : **26 Mayıs 2014**

Kıymetli büyüğüm Mahmut Nedim Aysoy’a,

ÖNSÖZ

Durak; bugün Türk mûsikîsinin unutulmaya yüz tutmuş beste türlerinden birisidir. Osmanlı tekkelerinde zikir meclislerinin vazgeçilmez bir parçası olan durak; Türk mûsikîsinin büyük bestekârlarından Dede Efendi, III. Selim, Kazasker Mustafa İzzet Efendi, Zekai Dede, Ali Şîruganî Dede vb. isimler tarafından bestelenmiştir. Ayrıca pek çok müzikolog tarafından durakların repertuarı, icra üslûbu, tarihi, bestekârları, formu vb. konuları araştırılmış, durak hakkında birçok iddia ortaya atılmış, tartışılmıştır.

Duraklar, tarihte gördüğü ilgiye nispetle günümüzde pek rağbet görmemektedir; durak okuyan-dinleyen ve hatta durakların varlığından haberdar olan çok az kimse kalmıştır. Repertuarımızda müstesnâ bir yeri olan durakları, gücümüz yettiğince gün yüzüne çıkarmaya ve durakların mûsikîmizdeki önemini tebârüz ettirmeye çalıştık.

Bu çalışmayı yaparken nutk-ı şerîflerini çalıştığım evliyaullahın manevî himmetlerini daima üzerimde hissettim. Ayrıca çalışmamın her safhasında fikirlerine başvurduğum ve yardımlarını esirgemeyen danışman hocam sayın Prof. Dr. Nilgün Doğrusöz Dişiaçık'a; maddî ve manevî desteklerini hiç esirgemeyen, her konuda olduğu gibi duraklar hususunda da ufkumu genişleten çok kıymetli büyüğüm Mahmut Nedim Aysoy'a; yardımlarını esirgemeyen kıymetli büyüğümüz Sayın Ö. Tuğrul İnancı'ye; çalışmamda metin okumalarında yardımcı olan müstakbel zevcem sevgili Saliha Atak'a; yüksek lisans konusu olarak durakları çalışmamı tavsiye eden ve birçok kaynağa ulaşmamda yardımcı olan tarihçi-müzikolog kardeşim Harun Korkmaz'a; ses kayıtlarının temini için arşivini benimle paylaşan dostum Hattat Nurullah Özdem'e, tezimdeki Osmanlıca metinlerin transkripsiyonunda yardımcı olan ve çevirdiğim metinleri tashih etmek lütfunda bulunan aziz dostum Abdullah Hamdi Okal'a; yardımlarını esirgemeyen dostlarım Ensar Karagöz'e, Mustafa Avcı'ya; değerli fikirlerine başvurduğum ağabeylerim Abdullah Akın'a ve Murat Şahin'e; yardıma her zaman koşan kardeşlerim Esra Fatma Baloğlu'na, Uğur Ferhat Baloğlu'na, annem Hikmet Baloğlu'na ve babam Osman Baloğlu'na; sonsuz minnet ve şükranlarımı sunarım.

Nisan 2014

Bekir Şahin Baloğlu

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xv
ÖZET	xvii
SUMMARY.....	xix
1.GİRİŞ	1
1.1 Giriş	1
1.2 Çalışmanın Amacı ve Çalışmanın Yöntemi	2
1.3 Çalışmada Esas Alınan Kaynaklar	3
1.4 Serbest Usûl ile Bestelenen Bazı Türler	5
2. DURAK TÜRÜNÜN İNCELENMESİ.....	9
2.1 Durak Türü.....	9
2.2 Durak Türünün İşlevi	9
2.3 Durak Okuma Üslûbu.....	11
2.4 Cumhur Durak	13
2.5 Durak İcrâ Edilen Mekânlar	13
2.5.1 Anadolu’da durak	14
2.5.2 Camilerde ve mevlidlerde durak	15
2.5.3 İbrahim Fahreddin Erenden’in Envâr-ı Hazret-i Pîr Nûreddin Cerrâhî isimli eseri’nde geçen durak ibareleri.....	17
2.6 Durak Türünün Tarihî Seyri	22
2.6.1 XV. ve XVI.Yüzyıl.....	23
2.6.2 XVII. Yüzyıl	24
2.6.3 XVIII.Yüzyıl	26
2.6.4 XIX.Yüzyıl.....	28
2.6.5 XX.Yüzyıl.....	29
2.7 Durak Fihristleri.....	30
2.7.1 Sâdettin Nüzhet Ergun’un “Türk Mûsikîsi Antolojisi”nde geçen duraklar	30
2.7.2 TRT Repertuarında olan duraklar	37
2.7.3 Abdülkâdir Töre’nin Süleymaniye Kütüphanesinde’ki defterinde bulunan duraklar	40
2.7.4 < http://www.sanatmuziginotalari.com/ > internet sitesi üzerinden yayınlanan durak notaları.....	42
2.7.5 Aydın Varol’un “Türk Tasavvuf Mûsikisi’nde Durak Formunun Yeri ve Önemi” isimli doktora tezindeki duraklar	50
2.7.6 Suphi Ezgi’nin Temcid-Na’t-Salat-Durak isimli eserinde bulunan duraklar	51
2.7.7 İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü’nde bulunan duraklar	54
2.7.8 Tespit ettiğimiz listeler içindeki serbest usûlde yazılan duraklar	60
3. ATATÜRK KİTAPLIĞINDAKİ BİR İLAHÎ MECMUASI.....	65
3.1 Atatürk Kitaplığındaki İlahi Mecmuasının Tanıtımı	65
3.2 Es-Seyyîd Mehmed Hayrullah ez-Zekai Mecmuasındaki Duraklar	67

4. DURAK İCRÂLARININ SES KAYITLARI ÜZERİNDEN ANALİZİ	73
4.1 Serbest Usûlde Besteli Eserlerin Nota Yazımı	73
4.2 Durak Kayıtlarının Analizi	74
5. SONUÇ	125
KAYNAKLAR	133
EKLER	135
Ek A Örnek Notalar	135
EK B Durak Ses Kayıtları Listesi (CD 1-2)	161
ÖZGEÇMİŞ	163

KISALTMALAR

age	: Adı geçen eser
AKİM	: Seyyid Mehmed Hayrullah ez-Zekai'ye ait, Atatürk kitaplığındaki ilâhi mecmuası
Bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren, tercüme eden
D.E	: Durak Evferi
D.	: Doğum
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Ef.	: Efendi
Hız.	: Hazretleri
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
Mad.	: Maddesi
MÜSBE	: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Rep.	: Repertuar
s.	: Sayfa
(sas)	: Sallallahu aleyhi ve sellem
Sd. Nz. Er.	: Sadettin Nüzhet Ergun
S. Ezgi	: Suphi Ezgi
(t.y)	: Tarih yok
TMDK	: Türk Mûsikîsi Devlet Konservatuarı
vb.	: Ve bunun gibi
yay.	: Yayınları

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2.1 : Türk Musikisi Antolojisi isimli eserde geçen na'tler ve duraklar	32
Çizelge 2.2 : TRT Repertuarında Olan Durakların Listesi	38
Çizelge 2.3 : Abdülkadir Töre'nin Süleymaniye Kütüphanesi Ekrem Karadeniz Koleksiyonu'nda bulunan 13 ve 14 numaralı defterlerindeki duraklar .	40
Çizelge 2.4 : < http://www.sanatmuziginotalari.com/ > internet sitesi üzerinden yayınlanan durak notalarının listesi.	43
Çizelge 2.5 : Aydın Varol'un "Türk Tasavvuf Mûsikisi'nde Durak Formunun Yeri ve Önemi" isimli doktora tezinde bulunan serbest usûl ile besteli durakların listesi.	50
Çizelge 2.6 : Suphi Ezgi'nin Temcid-Na't-Salât-Durak isimli eserinde bulunan notalar.	52
Çizelge 2.7 : İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü Hüseyin Sadettin Arel Arşivi'ndeki tespit edilen durak notalarının listesi.....	55
Çizelge 2.8 : İlk defa tezimizde yayınlanan durakların listesi	60
Çizelge 2.9 : Tüm listeler içindeki serbest usûlde yazılan durakların listesi	62
Çizelge 3.1 : Mehmet Hayrullah ez-Zekai Efendi'nin ilahi mecmuasındaki duraklar.	68
Çizelge 4.1 : Mevcut durak ses kayıtlarının listesi.....	76
Çizelge 5.1 : Notası ilk defa bu çalışmada yayınlanan eserler.....	131

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 : Dügâh durak “Seherlerde eser bâd-ı tecellî”	56
Şekil 2.2 : İsfahan durak “Ey bu kûy şehrini”	57
Şekil 2.3 : Şehnaz durak “Çün bahâr irüb şecerler”	59
Şekil 3.1 : Mehmed Hayrullah ez-Zekâî Efendi mecmuasından bir örnek “Der Fasl-ı Mahur”	66
Şekil 3.2 : Mehmed Hayrullah ez-Zekâî Efendi’nin ilahi mecmuasına kendi ismini ve eseri yazdığı tarihi 1288 (1871) belirttiği, numaralandırılmamış ilk beşinci sayfadaki “Kâr-ı Natık” bölümünün sonu	66
Şekil 4.1 : Hicaz durak “Âşinâ-yı aşk olandan”	78
Şekil 4.2 : Sûzidil durak “Ayağı tozunu sürme çekelden”	80
Şekil 4.3 : Segâh durak “Ben bende buldum çün Hakkı”	82
Şekil 4.4 : Bayatî durak “Ben dost havâsına düştüm”	85
Şekil 4.5 : Bayatîaraban durak “Ben dost havâsına düştüm”	87
Şekil 4.6 : Bayatî durak “Bülbül-i şûrideyem”	90
Şekil 4.7 : Bayatî durak “Bülbül-i şûrideyem” ²	91
Şekil 4.8 : Bayatî durak “Bülbül-i şûrideyem” ³	92
Şekil 4.9 : Hüseyînkürdî durak “Cemâlin pertevendâz-ı cihandır”	94
Şekil 4.10 : Acemaşîran durak “Çün bahâr irüb şecerler”	98
Şekil 4.11 : Hüzzam durak “Ey habîb-i kibriyâ”	100
Şekil 4.12 : Hüzzam durak “Ey habîb-i kibriyâ” ²	101
Şekil 4.13 : Hüzzam durak “Ey habîb-i kibriyâ” ³	103
Şekil 4.14 : Nühüft durak “Halk içre bir âyineyim”	106
Şekil 4.15 : Nühüft durak “Halk içre bir âyineyim” ²	107
Şekil 4.16 : Dügâh durak “Her nefeste bir tecellî Hudâ”	109
Şekil 4.17 : Bestenigâr durak “Yâ ilâhî aşk ver bana”	111
Şekil 4.18 : Saba durak “Kapına geldiler ümmet Muhammed”	114
Şekil 4.19 : Acemaşîran durak “Lûtfeyleyip bir kez nazar”	116
Şekil 4.20 : Hicaz durak “Senin âşıkların kılmaz nazar”	119
Şekil 4.21 : Hicaz durak “Senin âşıkların kılmaz nazar” ²	120
Şekil 4.22 : Eviç durak “ Tahtgâh etti vücûdum şehrini”	123
Şekil 5.1 : Suphî Ezgî’nin el yazısıyla Dilkeşhaveran durağın ölçü numarası	128
Şekil A.1 : Rast Na’t-ı Şerîf “Yâ hazreti Mevlânâ hak dost”	136
Şekil A.2 : Bestenigâr Durak “Ya’kub ki ne hânkah ehli ne deyr”	138
Şekil A.3 : Bestenigâr Durak “Ya’kub ki ne hânkah ehli ne deyr” ²	141
Şekil A.4 : Dügâh Durak – Hamparsum “Seherlerde eser bâd-ı tecellî”	144
Şekil A.5 : İsfahan Durak – Hamparsum “Ey bu kûy şehrini”	145
Şekil A.6 : Şehnaz Durak – Hamparsum “Çün bahar irüb şecerler”	147

Şekil A.7 : Sivâsî Dindirme İlahileri Örnek 1	148
Şekil A.8 : Sivâsî Dindirme İlahileri Örnek 2	150
Şekil A.9 : Sivâsî Dindirme İlahileri Örnek 3	152
Şekil A.10 : Sivâsî Dindirme İlahileri Örnek 4	154
Şekil A.11 : Sivâsî Dindirme İlahileri Örnek 5	156
Şekil A.12 : Metronom numaralarıyla serbest nota yazımına örnek olarak ezan örneği: Kurt – Ursula Reinhard, Türkiye’nin Müziği – Sanat Müziği Çev.: Sinemis Sun, Sun yay. Ankara, 2007 s.117	158
Şekil A.13 : Nühüft Mersiye “Rivâyette gelir bir gün Resûlullah.....	159

DİNÎ TÜRK MÛSİKÎSİ BESTE TÜRLERİNDEN DURAK

ÖZET

Bu tez, Türk-İslâm tekkeleri müziği repertuarından duraklar hakkında bilgiler içerir. Durak, cehrî zikir yapılan tarikatlerin zikir ayinlerinde okunan, serbest usûlde besteli bir türdür. Bir kişi tarafından özel bir üslupla okunur, okuyana durakhan veya durakçı denir.

Çalışma, Na't, Mevlid-i şerif, Mi'raciye, Regaibiye gibi serbest usûl ile bestelenen bazı dinî beste türleri hakkında kısa bilgiler içermektedir. Serbest usûl ile besteli türlerden en geniş repertuara sahip olan Durak'la ilgili de geniş bilgiler yer almaktadır. Durak hakkında teknik bilgiler, formu, durak türünün işlevi, Anadolu ve İstanbul tekkelerinde durakların kullanımı, durak okuma üslûbu, cumhur durak kavramı, durakların icrâ edildiği mekânlar, durağın XV. yy'dan XX. yy'a kadar yüzyıllara göre tarihî seyri hakkında bilgiler yer almaktadır. Dr. Suphi Ezgi'nin "durakların aslında Durak Evferi usulüyle bestelendiği" şeklindeki iddiası ve bu iddianın doğru olup olmadığı irdelenmiştir. Serbest usûl ile bestelenmiş durakların notalarına yer verilmiştir. Durağın tasavvufî manası araştırılmış, İbrahim Fahreddin Erenden'in Envâr-ı Hz. Pir Nureddin isimli eserinde geçen durak ibareleri ve bunların analizleri yapılmıştır.

Durakların bulunduğu TRT Repertuarı, durakla ilgili yapılmış tezler, Abdülkadir Töre'nin Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan özel defterleri, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsünde bulunan duraklar, internet üzerinde yayınlanmış olan durak notaları, Sadettin Nüzhet Ergun'un Türk Musikisi Antolojisi Dini Eserler isimli eserinde geçen duraklar gibi durakların bulunduğu kaynaklar incelenmiş, notaların veya güftelerin fihristlerine yer verilmiştir. Fihristlerde notaların veya güftelerin isimleri, bestekâr ve makamlarıyla birlikte verilmiştir. Ayrıca, Aziz Mahmud Hüdâyî Tekkesi Zakirbaşı olarak görev yapmış olan es-Seyyid Mehmet Hayrullah ez-Zekâî'nin 1871 yılında yazdığı bir yazma ilahi mecmuası tanıtılmış, mecmua içerisindeki 83 adet durak incelenmiştir.

Çalışmada ayrıca durakhanların okuduğu ses kayıtları üzerine analizler bulunur. Ses kayıtları ele alınırken bir meşk silsilesine dâhil olmuş ve durakları ehil bir hocadan meşk etmiş olan okuyuculardan Sadettin Kaynak, Münir Nurettin Selçuk, Kani Karaca, Hopçuzade Şakir Çetiner, Durakçı Kemal Evren, Kemal Tezergil gibi okuyucuların okuduğu durak ses kayıtlarına yer verilmiştir. Toplam 15 farklı durak kaydının analizlerinde durakların notalarının farklı nüshaları, durak güftelerinin incelenmesi, ses kayıtlarının yapıldığı mekânlar gibi yönlerden ele alınmıştır.

DURAK: A COMPOSITION GENRE IN TURKISH RELIGIOUS MUSIC

SUMMARY

The subject matter of this dissertation is the durak genre, which is a part of the Turkish-Islamic tekke repertoire. Durak is a composition in free rhythm that is recited in the zikir ayins of the tarikats that perform *cehrî zikr*. These compositions are recited in free-usul and in a very distinctive style by a musician called durakhan or durakçı.

This work has Durak form -that has the largest repertoire within free-rhythm compositions- in its center, nevertheless this dissertation also explores other free-usul sacred composition forms such as Na't, Mevlid-i şerif, Mi'râciye, Regaibiye. This dissertation focuses on the technique, formal structure, performance style of the durak genre; investigates the concept of "cumhur durak" and the space that duraks are performed in Istanbul and Anatolia, and the historical progress of the durak genre between XV.-XX. centuries.

The ideas of Dr. Suphi Ezgi on whether the durak's are composed with an usul called "Durak Evferi," are also discussed in this dissertation. The sufistic meaning of the durak genre and the passages and analysis of the relevant parts of İbrahim Fahreddin Erenden's work "Envâr-ı Hz. Pir Nureddin" are also included in this work. Other sources on duraks such as the TRT repertoire, Abdülkadir Töre's personal notebooks that can be found in Süleymaniye Library, dissertations and thesis' on durak, duraks that are published by İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü, published by Sadettin Nüzhet Ergun (in his work Türk Musikisi Antolojisi Dini Eserler), as well as those that are published on the internet were also analyzed and the index of scores and/or lyrics of the durak's are appended. This dissertation also introduces eightythree duraks that were notated in an ilahi manuscript, which was written in 1871 by es-Seyyid Hayrullah ez-Zekâî who was the Zakirbaşı of the Mehmet Aziz Mahmud Hüdayi Tekke.

Analysis of the sound recordings of prominent durakhans are also included in this dissertation. The sound recordings were chosen among reciters who were involved in a meşk lineage, meaning musicians who learned duraks from a competent teacher such as: Sadettin Kaynak, Münir Nurettin Selçuk, Kani Karaca, Hopçuzade Şakir Çetiner, Durakçı Kemal Evren, Kemal Tezergil. In total there are analysis of 15 different sound recordings based on different score versions, durak lyrics, and the spaces that duraks were recorded.

1. GİRİŞ

1.1 Giriş

Türk mûsikîsi türleri içinde yapı itibariyle diğerlerinden ayrılan durak; tarih boyunca altın çağlarını yaşamış, unutulduğu dönemler de olmuştur. Bugün yok olmaya yüz tutmuş olsa dahi gerek form bakımından, gerek icrâ üslûbu itibariyle ve gerekse hakkındaki çeşitli iddiâlar itibariyle durak, hâlen konunun ilgililerince tartışılmakta, bilhassa müzikologların dikkatini celbetmekte olan bir beste türüdür.

Durak hakkında geçmişten bugüne kadar çok şey konuşulmuş, yazılmıştır. Ancak Suphi Ezgi'nin durak hakkında ortaya attığı iddiâlar ve bunun yanısıra durak ve diğer serbest usûlle bestelenen eserlerin notaları üzerinde yaptığı değişiklikler çok büyük tartışmaların başlangıcını oluşturmuştur. Tartışmalar, zaman zaman öyle boyutlara gelmiştir ki, unutulmaya yüz tutmuş olan durak türünün kendi etkisinden daha fazla ses getirir hâle gelmiştir. Müzikolog Suphi Zühdü Ezgi, “*bütün durakların Durak Evferi usûlü ile bestelenmiş oldukları*” savını öne sürmüş ve bu iddia Hüseyin Sadettin Arel tarafından da benimsenmiştir. Buna karşın, Abdülkadir Töre, Ekrem Karadeniz gibi isimler ise Arel'in benimsediği, Ezgi'nin bu iddiâlarını reddetmişlerdir. Günümüzde ise Cem Behar'ın durak hakkında yazdığı “*Türk Tasavvuf Mûsikîsinde Bir “Teknik Modernleşme” Örneği: Durak*”¹ başlıklı bir makalede ve Ömer Faruk Güney'in, Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan Abdülkâdir Töre'nin yazdığı durak notaları üzerine yaptığı “*Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Ekrem Karadeniz Bölümünde Bulunan Durak Notalarının Yeniden Yazımı ve Tashihi*”² isimli yüksek lisans tezinde de 21/4'lük Durak Evferi usûlünün

¹ Cem Behar, *Musikiden Müziğe Osmanlı/Türk Müziği: Gelenek ve Modernlik*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005 kitabın içinde: *Türk Tasavvuf Mûsikîsinde Bir “Teknik Modernleşme” Örneği: Durak*.

² Ömer Faruk Güney; *Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Ekrem Karadeniz Bölümünde Bulunan Durak Notalarının Yeniden Yazımı ve Tashihi*, Yüksek Lisans Tezi, MÜSBE, Danışman: Prof. Dr. Ahmet Hakkı Turabi, İstanbul, 2013

her durak için varlığı kabul edilmemiştir. Cem Behar, makalesinde Durak Evferi usûlünün mesnedsiz bir iddiâ olduğunu ispata çalışmıştır.

Hüseyin Fahreddin Dede, Zekâî Dede, Medenî Aziz Efendi, Kanunî Hacı Arif Bey gibi pek çok önemli hocalarla çalışmış olan Suphi Ezgi'nin ortaya attığı her iddiâ önemlidir ve araştırılmaya değerdir. S. Ezgi'nin, durakların aslında Durak Evferi usûlü ile okunduğu fakat “*câhil zâkir ve müezzinler tarafından unutulduğu*” şeklindeki iddiasını da bu minval üzere dikkate aldık ve doğruluğunu araştırdık.

1.2 Çalışmanın Amacı ve Yöntemi

Biz bu çalışmamızda Durak Evferi usûlünün varlığı meselesini açıklığa kavuşturmaya çalıştık. Bu sebeple, durakları ehil bir hocadan meşk etmiş okuyuculardan Sâdettin Kaynak, Münir Nurettin Selçuk, Kâni Karaca, Hopçuzâde Şakir Çetiner, Kemal Evren gibi isimlerin elimizdeki kayıtlarını³ inceledik. Ayrıca bu kayıtları incelemek sûretiyle şimdiye kadar açık bir tarifi yapılmayan “durak okuma üslûbu”nun ne olduğu ile ilgili de ipuçları elde etmeye çalıştık.

Suphi Ezgi “..*asıllarına irca ettiğim...*” dediği 39 adet durağı Durak Evferi usûlü ile yeniden yazmıştır. Orijinal hâli serbest olan duraklar, 21/4'lük Durak Evferi usûlünde yeniden yazılırken notaları üzerinde de usûle oturabilmesi için çok değişiklikler yapılmıştır. Bu 39 durağın serbest usûlde yazılı orijinal nüshaları bugün İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü'nde muhafaza edilmektedir. Ezgi'nin çevirdiği durakların serbest usûlle yazılmış olan birkaç tanesi Türkiyat Enstitüsü'nde bulunan H. Sadettin Arel külliyyatında yapılan çalışmalar neticesinde gün yüzüne çıkarılmıştır⁴. Külliyyatın tamamının tasnifi yapıldığında geriye kalan durak notalarının orjinallerine de ulaşılmasını umuyoruz.

Durakla ilgili kaynakları ve çalışmaları incelediğimizde sağlıklı bir fihrist çalışmasının olmadığını gördük. TRT arşivinde bulunan durak notalarının listesini, Abdülkadir Töre'nin Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan durak notalarının listesini, Sadettin Nüzhet Ergun'un verdiği durak listesi, S. Ezgi'nin eserlerinde yer verdiği durakların listesi gibi fihrist çalışmaları yaptık.

Çalışmalarımız devam ederken durağın tekke mûsikîsindeki yerini ve önemini anlamada bize çok yardımcı olabilecek bir kaynak tespit ettik. XIX. yüzyılın

³ Ses kayıtlarının tamamı Hattat Nûrullah Özdem'in özel arşivinden alınmıştır.

⁴ Bahsettiğimiz bu orijinal durak notaları Türkiyat Enstitüsünde çalışmalar yapan Harun Korkmaz tarafından ortaya çıkarılmıştır.

son çeyreğinde Üsküdar Aziz Mahmut Hüdâî Tekkesi Zâkirbaşısı es-Seyyid Mehmed Hayrullah ez-Zekâî'nin yazmış olduğu ilâhi mecmuası, bugün Atatürk Kitaplığına intikâl etmiştir. İlk defa olarak tarafımızca incelenmiş olan bu mecmua, barındırdığı 83 adet durak güftesiyle durak güfteleri hakkında yeni bir kaynak olmuştur.⁵ Bu mecmuada geçen durak güftelerini incelediğimiz zaman, mecmuadaki durak sayısının fazlalığı durağın, mecmuanın yazıldığı dönemde tekkelerde ne kadar revaçta olduğunu bize göstermiştir. Bu mecmuadaki durak güftelerinin ilk satırlarını yazdık ve mecmua içindeki sayfa numaralarını belirttik.

Tür ve form terimleri çoğu kez birbirine karıştırılmıştır, form kelimesi tür mânâsında yanlış olarak kullanılmıştır. Form, biçim'in karşılığı olarak kullanılmalıdır⁶. Durak ile ilgili yapılan akademik çalışmalarda bile “*form ve tür*” terimlerinin bir anlam karmaşası yarattığı görülmektedir. Tür ile form temelde birbirinden farklı terimler olsa da bugün bu farklı kullanımlardan dolayı müzik terminolojimizde “*form*”, “*tür*”ün eş anlamlısı olarak yerleşmiştir. Biz de bu sebeple çalışmamızda duraktan bahsederken onu tür olarak adlandırdık.

1.3 Çalışmada Esas Alınan Kaynaklar

Çalışmada esas aldığımız yazılı kaynaklar şunlardır:

- 1- Sadettin Nüzhet Ergun'un 1942 yılında yazdığı *Türk Mûsikîsi Antolojisi Dinî Eserler* isimli eser⁷; 1942 yılında İstanbul Üniversitesi Yayınlarından çıkmıştır. Mûsikî tarihimiz için kaynak oluşturan temel eserlerden biridir. Ergun, bu eserinde XV. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar Dinî Türk Mûsikîsinin gelişim sürecini ele almış, bu süreçlerde yetişen dinî mûsikî bestekarlârı, zâkirler, dinî eser güfteleri, icrâcılar gibi konuları birçok kaynakla mukâyeseli olarak incelemiştir. 1921 yılından tekkelerin kapatıldığı 1925 yılına kadar, dinî mûsikî olgusunun fiilen ve resmen canlı olarak yaşadığı bir dönemde Sâdî şeyhi olarak görev yapmış olan Sadettin Nüzhet Ergun'un eseri, tezimizde başvurduğumuz ilk referans kaynağımız olmuştur. Durakları incelerken bestekârların isimleri, güfteleri, makamları konularında kaynak olarak bu esere başvurduk.

⁵ Mecmua ile ilgili detaylı bilgi 3. Bölüm'de verilecektir.

⁶ Detaylı bilgi için bkz. Onur Akdoğan, *Türk Müziğinde Türler ve Biçimler*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1996 s.1, s.67.

⁷ Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Mûsikîsi Antolojisi Dinî Eserler*, II Cilt, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1942.

- 2- *Türk Mûsikîsinin Nazariye ve Esasları*⁸; müellifi Ekrem Karadeniz. Abdülkadir Töre'nin talebesi olan Ekrem Karadeniz'in 1960'lı yıllarda yayına hazırladığı eser, Töre-Karadeniz sistemi olarak bilinen ekolün ilk tafsilatlı anlatımıdır diyebiliriz. Kitapta ayrıca, dinî beste türleri de dâhil olmak üzere mûsikî beste türlerimiz ve usûller anlatılmış, bunlardan çok sayıda nota örnekleri de sunulmuştur. Türk mûsikîsi temel kaynaklarından olan bu eser, durak konusu için de çok önemli bir kaynak oluşturmaktadır.
- 3- Dr. Suphi Ezgi'nin 1945'te yazdığı *Türk Musikisi Klasiklerinden Temcit-Na't-Salât-Durak* isimli eserdir; 54 parça eserin notasını içerir, bunlardan 39 tanesi duraktır. Bütün eserler, “*Durak Evferi*” usûlüyle yazılmıştır. Ezgi'nin, bu eserde Durak Evferi usûlüyle yazdığı durakların, arşivlerden çıkmasını umduğumuz orijinal nüshalarıyla karşılaştırılması gerekir, o yüzden buradaki durakların listesini de aldık.
- 4- Aydın Varol'un 1996 yılında İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yaptığı “*Türk Tasavvuf Mûsikîsinde Durak Formunun Yeri ve Önemi*” isimli *Sanatta Yeterlilik Tezi*⁹'dir. Aydın Varol'un bu çalışması, durak hakkında yapılan akademik mânâdaki ilk çalışmalardandır. Çalışmada, cehrî zikir yapan tarîkatlerin zikir usûlleri ve mûsikî yönleri incelenmiş, Durak Evferi ile veya serbest olarak yazılmış durak notalarına yer verilmiştir.
- 5- Cem Behar'ın *Musikiden Müziğe Osmanlı/Türk Müziği: Gelenek ve Modernlik*¹⁰ isimli kitabıdır. Cem Behar'a ait 11 makaleden oluşan bu kitapta, “*Türk Tasavvuf Mûsikîsinde Bir ‘Teknik Modernleşme’ Örneği: Durak*” isimli makale, daha önce 27-29 Kasım 1997 tarihlerinde İstanbul'da İsveç Araştırma Enstitüsü tarafından düzenlenen “Türkiye ve Orta-Doğu'da Tasavvuf, Müzik ve Toplum konulu bir uluslararası sempozyumda, İngilizce bir bildiri olarak olarak sunulmuştur¹¹. Makalesinde Cem Behar, Suphi Ezgi'nin ortaya attığı ve sonraları Hüseyin Sadettin Arel ile Ezgi'nin birlikte yerleştirmeye çalıştıkları Durak Evferi usûlü iddiâsının Türk mûsikîsinde bir standartlaştırmaya

⁸ M. Ekrem Karadeniz, *Türk Mûsikîsinin Nazariye ve Esasları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013.

⁹ Aydın Varol, *Türk Tasavvuf Mûsikîsinde Durak Formunun Yeri ve Önemi*, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1996.

¹⁰ Cem Behar, *Musikiden Müziğe Osmanlı/Türk Müziği: Gelenek ve Modernlik*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005

¹¹ Cem Behar, age, s.14

yönelik bir kasıt taşıdığını ve böyle bir usûlün var olduğu iddiâsını müzikoljik delillerle reddeder.

Bütün bu kaynakların yanı sıra bazı nota yazan kişilerce notalar üzerine eklenmiş kısa notlar da o eserler veya bestecileri hakkında çok önemli bilgiler içermektedir. Duraklar için baktığımızda, özellikle Halil Can ve Cüneyt Kosal'ın notalar üzerine yazdığı notlar bize notaların kaynağını göstermesi bakımından fevkalade ehemmiyeti haizdir. Analizlerini yaptığımız duraklar için kaynak teşkil eden bu notaları yeniden bilgisayar ortamında yazmadık ve orjinallerine tezimizde yer vermeyi uygun gördük.

1.4 Serbest Usûl ile Bestelenen Bazı Türler

Serbest usûlde ölçüsüz olarak bestelenmiş türler için “*usûlsüz-besteli*” gibi bir ifade kullanılmaktadır. Ancak bir eserin herhangi bir îkâya bağlı kalınmadan bestelenmesi, o eserin usûlünün olmadığı anlamına gelmez. Bestelenmiş fakat bir usûl dairesine dâhil edilmemiş bu tür besteler için “*usûlsüz bestelenen türler*” yerine “*serbest usûlle besteli türler*” demenin daha doğru olduğu anlaşılmaktadır.

Türk mûsikisinde serbest usûlle bestelenen ve icrâ edilen beste türleri durak, na't, mîrâciye, regâibiyye, tekbîr, mersiye, mevlîd-i şerîf gibi beste türleridir. Durak, bu türler içerisinde en geniş repertuara sahip, en çok benimsenmiş tür olması özelliği ile dikkat çeker¹². Hatta serbest usûlle bestelenen tür denince ilk akla gelen, durak olmuştur. Ekrem Karadeniz, *Türk Mûsikîsinin Nazariye ve Esasları* isimli kitabında serbest usûllü türlerden Mîrâciyeyi anlatırken “*Eser baştan aşağı Durak şeklinde ve usûlsüz olarak bestelenmiştir.*”; yine serbest usûlde bestelenen Na't'i anlatırken “*...Durak tarzında (usûlsüz olarak)*” ifadelerini kullanmıştır. Yani durak, zamanla serbest usûlle besteli türlerin en popülerleri olmuş ve serbest usûlle besteli türleri anlatmak için “*durak gibi*” demekle yetinilmiştir.

Durağın popüler oluşunun sebebi, icrâ edilme ihtiyacına binâen sıkça kullanılmış olması olabilir. Zîrâ cehrî zikir yapılan birçok tekkede tarikat usûllerinin olmazsa olmaz bir parçası da zikirdir ve Kelime-i Tevhid (Lâ ilâhe illallah) zikrinin yapıldığı birçok tarikat usûlü esnâsında durak okunduğunu biliyoruz.¹³ Buna karşın

¹² Cem Behar, age. s.281

¹³ 1885-1966 yılları arasında yaşamış olan Fahreddin Erenden'in Cerrâhiye yolunun tarikat husûsiyetlerini anlattığı *Envâr-ı Nûreddin* isimli eserinde bu konu daha net anlaşılmaktadır. İlgili bölümde detaylarıyla değineceğiz.

serbest usûlle okunan türlerden Regaibiyye senede bir kere olan Regaib gecelerinde¹⁴ okunmakta, yine serbest usûllü Miraciyye de sadece senede bir olan Mîraç gecesinde okunmaktadır. Daha seyrek zamanlarda okunan beste türlerine nazaran durağın parlaklığını koruması, sürekli tekrarlanan ve çok önemli bir ritüelin (yani zikrin) bir parçası olmasından ötürü olabilir.

Regâib kandillerinde okunan; sözleri Selâhaddin Uşşâkî'ye ait, bestesinin Na'lizade İbrâhim Efendi'ye ait olduğu rivâyet edilen *Regâibiyye* türünün bestesi bugün tamamen unutulmuştur. Selâhaddin Uşşâkî'nin *Matla'ul Fecr* ismiyle yazdığı Regâibiyye'nin Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi kütüphanesindeki nüshasında (Muzaffer Ozak, nr. II/7, vr. 193a) beyitlerin kenarına makam adları yazılmıştır, makam adlarının yazılı olması eserin mûsikî yapısı hakkında bir fikir vermektedir.¹⁵

Nâyî Osman Dede'nin, güftesi ve bestesi kendisine ait olan ve Mi'râc kandillerinde okunması adet olan "*Mi'râciyye*"sinin bugün elimizde notası mevcuttur.¹⁶ Eserin, kayıp olduğu bilinen Nevâ bahrinin (III. Bahir) *Murat Bardakçı* koleksiyonunda bir nüshası olduğu düşünülmektedir.

Hız. Muhammed (sas)'in doğduğu günü anlatan, Süleyman Çelebi'nin yazmış olduğu *Mevlîd-i Şerîf*'in de besteli haline rastlanmamıştır. Bugün Mevlîd-i Şerîf irticâlen okunmaktadır.

Duraklarla çok benzerlik arz eden ve serbest besteli türlerden duraktan sonra en fazla repertuara sahip olan tür ise "*Na't*"tir. Na'tler, icrâda teknik açıdan duraktan farklı değildir. Ancak konuları itibariyle duraktan ayrılır. Na't güfteleri, sadece Peygamber Efendimizi öven sözlerden müteşekkildir. Durakların konuları ise Allah aşkı, Resûlullah aşkı, tevbe gibi başka konuları da içermektedir. Ancak tekkelerde okunan repertuarın seçiminde her Hicrî ayın konusuna göre eserler belirlenmektedir. Hicrî aylardan Rebiülevvel ayı gibi konusu Peygamber Efendimiz ve O'nun dünyayı teşrîfi ile ilgili olan aylarda, durak okunması îcâb eden durumlarda Na't okunurdu.¹⁷ Bu yüzdendir ki öteden beri durak ve na't birlikte anılmıştır. Kaynaklarda ismi durak olarak geçen birçok eserin güftesi de konusu itibariyle Hız. Muhammed (sas)'i anlatır. Misâl olarak, çalışmamızın ses kayıtlarının analizi bölümünde notalarına da yer verdiğimiz "*Cemâlin pertev-endâzı cihandır yâ Resûlallah – Hüseyinikürdi*", "*Ey*

¹⁴ Hicrî Recep ayının ilk Cuma gecesini, Hız. Muhammed (sas)'in ana rahmine düştüğü kabul edilen gece.

¹⁵ Regâibiyye. Detaylı bilgi için bkz. Mustafa Uzun, DİA, *Regâibiyye Mad.*, İstanbul

¹⁶ Notası için bkz. M. Ekrem Karadeniz, *Türk Musikîsinin Nazariye ve Esasları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013, s.30

¹⁷ Tuğrul İnancı, Özel Röportaj, 22.04.2014

Habib-i Kibriyâ ve 'y matla'-i nûr-i Hudâ – Hüzzam”, “*Kapına geldiler ümmet Muhammed – Saba*”... vb. eserler Peygamber Efendimiz’i anlatmaktaysa da kayıtlarda ve notalarda durak olarak geçmektedir. Bütün bu eserler de esâsen duraktır. Konuları Peygamber Efendimiz’i anlatan eserlerin de durak olabileceğine dair Mahmut Nedim Aysoy¹⁸’un görüşlerini özetle aktarıyoruz:

*“Na’t-ı şerîf, durak, kıyama kalkılırken yapılan övgü biçimleridir. Zikirde ayağa kalkmak, ölümden sonra tekrar dirilmeyi, mahşere kalkmayı remz eder. Burada durak okumak ‘Yâ rabbi! ben müflis ve riyâkarım, senin huzuruna çıkabilmek için Efendim(sas)’in methini önden gönderiyorum’ demektir. Daha sonra kıyam edilir.”*¹⁹

Dinî mûsikîmiz hakkında en tafsilatlı ve mûteber kaynakların başında gelen kaynak *Türk Mûsikîsi Antolojisi*’dir. Sâdettin Nüzhet Ergun, kitabının sonunda verdiği indeks-listeler bölümünde “Na’tler ve Duraklar”ı bir başlık altında toplamıştır. Cehrî²⁰ zikir yapan tarîkatlerde kıyama kalkılırken okunan durak/na’tlerin yanı sıra mevlevîhanelerde okunan na’tler de vardır. Meselâ; “*Yâ hazreti Mevlânâ, hak dost*” nidâsıyla başlayan, güftesi Şems-i Tebrîzî’ye, bestesi ise İtrî’ye âit Rast na’t ve benzeri bazı na’tler, sadece Mevlevî Âyin-i Şerîf’i icrasından önce okunması adet olmuş na’tlerdendir.²¹

¹⁸ Rıfâî Şeyhi – Gaziantep.

¹⁹ Mahmut Nedim Aysoy, Özel Röportaj, İstanbul, 29.04.2014

²⁰ Yüksek sesle

²¹ Notası için bkz. s. 136-137

2. DURAK TÜRÜNÜN İNCELENMESİ

2.1 Durak Türü

Serbest usûlle besteli türler ailesinin bir ferdidir. Tekkelerde zikir arasında okunan bir ilahi türüdür. Ekseriyetle kelime-i tevhid ile ism-i celâl zikri arasında okunduğu bilinir ancak tekkelerde zikri yöneten şeyh efendinin isteği ile zikrin yükselen coşkusu dindirmek ve zikredenleri tefekkürü sevk etmek amacıyla, kuudî²² zikrin herhangi bir bölümünde durak okunabilmektedir.

Güfteleri Allah aşkı, Peygamber aşkı, istiğfar gibi konulardan seçilmiştir. Genellikle Türkçe güftelerden seçilir. Ancak bugünkü durak repertuarımızın bize ulaşmasında çok önemli bir köprü vazifesi gören Abdülkadir Töre'nin Bestenigâr makamında bestelediği istisnâî bir durak vardır ki; sözleri Töre'nin babası Seyyid Yakub Han'ındır ve son mısrası Arapçadır²³.

“Durakların gerek güfte gerekse müzikal yapı açısından kesin ve sabitleşmiş bir formel yapıya sahip olduklarını ileri sürmek zor”²⁴. Durağın standart bir formu yoktur. Zemin, nakarat ve meyan bölümleri duraklarda değişiklikler göstermektedir. Konuşur gibi, bütün heceler ve kelimeler anlaşılacak şekilde bir okuma üslubu yoktur aksine birçok durakta bir hece üzerinde uzunca nağmeler vardır. Duraklarda, güftenin ifade ettiği mânânın müzikle ifadesi söz konusudur. Dolayısıyla kendine has bir üslûbu olan “durak icrası” da durağı tamamlayan bir unsurdur.

2.2 Durak Türünün İşlevi

Durağın, zikrin arasında ihdas edilmesinin sebebi hakkında çok şey yazılmamıştır. Durakların asıl fonksiyonunun iki bölümlü olan “zikrin ilk bölümünde yükselen tansiyonun dindirilmesi mi?” yoksa “zikrin bir sonraki aşamasına hazırlık

²² Oturarak yapılan zikir türü.

²³ Güftesi Çalazade tarafından Arapçadan Türkçeye çevrilmiş, ancak son mısrası çevrilmemiştir. Notası için bkz. s. 138-143

²⁴ Cem Behar, age, s.283

mı?” olduğu soruları akla gelmektedir. Bu konuda, Rıfâî Şeyhi Mahmut Nedim Aysoy’un ifadeleri²⁵ durağın tasavvufi boyutuna ışık tutacak niteliktedir. “*Lâ ilâhe illallah zikri yapılırken şeyh efendinin “illallah” deyip dervişânı durdurması, son nefeste can vermeyi temsil eder. Biraz sonra kıyama, yani mahşere kalkacaklardır. Mahşere kalkmadan mevtâyâ ne okunur? Kur’an-ı Kerîm okunur. Eğer bacıyân yok ise Kur’an-ı Kerîm okunacaktır.*

Dergâhlarda zikrullah halkaları kurulduğu vakit bacıyan hiç ayrı tutulmamış, dışlanmamıştır. Ancak erkek ve kadının, bu iki nurun birbirine karışmaması için kadınlar arkada oturur. İşte kelime-i tevhid bittiği, şeyh efendinin Lâ ilâhe “İLLALLAH” dedi şeyh efendi ve son nefesi verdiler. Bütün dervişler mahşer için kıyama kalkacaklarken arkada bacıyan²⁶ yoksa mutlaka Kur’an okunmalı. Burada da eğer yatsı namazından sonra ise ya ‘Amenerrasulu’ ya da ‘Duha’ suresi okunur. Bacıyanın özel durumlarında da Kur’an dinlemeleri caizdir lâkin Kur’an’ın onların kalplerine nur olarak nazil olabilmesi için mânâsını ifade eden duraklar okunagelmıştır.

Durak berzâh âlemini ifade eder; dinlenme değildir gaye, tam tersine yanmadır; uyuma değildir gaye uyarmadır. Kabre giren kimsenin biraz sonra yârin huzuruna çıkıp “Allah Allah” diye zikredeceği o zikre hazırlanma hâlidir durak..²⁷

Mahmut Nedim Aysoy’un ifadelerinden tekkelerde kuudî zikirden sonra eğer mecliste hanım yoksa Kur’an okunduğu, hanımlar var ise durak okunduğu anlaşılmaktadır. Ö. Tuğrul İnâncer de, durak husûsunda yaptığımız görüşmede “*bazen durak yerine Kur’an okunur*”²⁸ ifadesini kullanmıştır.

Büyük mutasavvıflardan Muzaffer Ozak (1916-1985), *Ziynet-ül Kulûb*²⁹ (Kalplerin Ziyneti) isimli eserinin, bir zikir ayini olan Halvetî-Cerrahî devranının mânâsını anlattığı Sırr-ı Devran bölümünde devrana kalkılmadan önce okunan durağa, tasavvufî açıdan başka bir yorum getirmektedir. Muzaffer Ozak, Allah’ın ruhları yarattığı zaman onlara “Ben sizin rabbiniz değil miyim?” şeklindeki hitâbında duyulan zevkin bir simgesi olarak durak okunduğunu, dinleyenlerin de bu huşû ile dinlemesi gerektiğini ifade etmiştir.

²⁵ Mahmut Nedim Aysoy, Röportaj, İstanbul, 29.04.2014

²⁶ Bacılar, hanım dervişler.

²⁷ Mahmut Nedim Aysoy, Röportaj, İstanbul, 29.04.2014

²⁸ Ö. Tuğrul İnâncer, Röportaj, İstanbul, 22.04.2014

²⁹ Muzaffer Ozak, *Ziynet-ül Kulûb (Kalplerin Ziyneti)*, Salâh Bilici Kitabevi, İstanbul, 2010

“Sonra, zikrullah fena-fillah'ta tamam olunca zikir kesilir, herkes medhuş alır. İlâhi veya durak okunmaya başlanır. Bu şekilde ilahi veya durak okumak, âlem-i ervahta ‘ELESTÜ Bİ-RABBİKÜM³⁰’ hitab-ı izzesinin nidasıyla ervahın telezzüz ve zevkıyab olmasının remzidir. Okunan Kur'an-ı kerim, durak veya ilahinin bu suretle dinlenmesi lazımdır. Durak veya ilahi tamamlanınca, ruhun tevhidle urucunu ve itilasını ve ruhun ‘ELESTÜ Bİ-RABBİKÜM’ hitabı ile cezbini ve fena-fillah'a erişen ruhların esrna-i ilahideki seyrini, meratib-i esrna-i ilahide ruhun kesbettiği esmada seyr ‘LA İLAHE İLLALLAH’ kelime-i tayyibesine seyr-i ilallahtan sonra seyr-i fillahı göstermek için cisim de ruhun haline tabi olarak yükselir ve bu yükselişi göstermek ve remz-i işaret etmek için devrana kalkılır.³¹”

2.3 Durak Okuma Üslûbu

Durak okuma üslûbuna dair yazılı kaynaklardaki veriler yetersizdir. Cinuçen Tanrıkorur’un kendi bestesi olan bir notanın üzerine yazdığı bir tarif vardır: “Güzel sesli bir zâkir tarafından, formun kendine mahsus ağırbaşlı ve zâhidâne havası içinde, Ney tavrına benzer bir üslûpla (uzun seslerde önce düz sonra vibratolu, inişlerde süzmeli ve hafifçe gaygaylı olarak) icra edilir.” Ekrem Karadeniz’in ifadeleri “Durak okuyanlar taksim gibi beste kaydından bağımsız değildirler; eseri notasına uygun olarak ve Durak’lara has tavırdaki okumak zorundadırlar...”³²; yine aynı müellifin “Durak’lar Türk mûsikîsinin en yüksek san’at eserleridir. Durak okuyabilmek için çok parlak ve pürüzsüz bir sese sahip olmak ve durak tavrını çok iyi bilmek gerekir”³³ şeklindeki ifadelerden durak okuma üslûbuna dair sağlıklı bir fikir elde etmek mümkün değildir. En sağlıklı sonuçları elde etmek ancak mevcut ses kayıtlarını dinlemek sûretiyle mümkün olacaktır. Bugün gelenekten gelerek, bir meşk halkasına yetişip meşk ederek durak okuyan kimse kalmadığı için durak okuma üslûbu hakkındaki tek ve en doğru kaynak elimizdeki az sayıda ses kayıtlarıdır.

Durak kayıtları ve durak notaları üzerinde yaptığımız tedkîkler sonucu durak icrası esnasında nağme motiflerinde çok yoğun bir süsleme tekniği uygulanamadığı, icracının durak icrası esnasında beste üzerinde serbestçe, büyük çapta değişimler yapmadığı görülmektedir. Ancak Türk mûsikîsinde nota, yalnızca besteyi hatırlatıcı

³⁰ A’râf sûresi. 172.”Ben sizin rabbiniz değil miyim?”

³¹ Muzaffer Ozak, *Ziynet-ül Kulûb (Kalplerin Ziyneti)*, s.55, Salâh Bilici Kitabevi, İstanbul, 2010

³² M. Ekrem Karadeniz, age, s.166

³³ M. Ekrem Karadeniz, age, s.166

bir unsurdur; çarpma, glissando, vibrato gibi Türk mûsikîsinin tabiatında bulunan nota dışı süslemeler ise icrada sıkça başvurulmuş süslemelerdir, durak ve diğer hemen her beste türünde de uygulanmaktadır. Durak gibi serbest usûlle okunan Na't için Ekrem Karadeniz'in belirtmiş olduğu *“okuyanın mûsikî bilgisinin derecesine göre tesiri değişir”*³⁴ ifadesi de esasen bu bahsettiğimiz *“sıkça başvurulmuş süslemeler”*i işaret etmektedir.

Nitekim “Durakçı Kemal Baba” olarak anılan Kemal Evren'in, hocası Hopçuzâde Şâkir Efendi'den aktardığı ifadeler de bu savımızı doğrular niteliktedir. *“Kendisinin anlattığına ve bize oğlu Fahreddin Evren'den intikal ettiğine göre Hopçuzâde Şâkir Efendi kendisine durakların ana melodilerine sadık kalmak şartı ile istenildiği gibi yorum yapmanın durak okuma tarzının özelliklerinden biri olduğunu belirtmiştir.”*³⁵ Burada Kemal Evren'in bahsettiği *“istenildiği gibi yorum yapmak”* tabirinin durak da dâhil olmak üzere Türk mûsikîsinin hemen bütün beste türlerini kapsayan, icracının icra sırasındaki özgürlüğü meselesi olduğu aşîkârdır. Konuyla ilgili daha ayrıntılı malumat için Gülçin Yahya'nın 1993 yılında Ankara Gazi Üniversitesi'nde yaptığı *“Türk Saz Mûsikîsi'nde İcrâ - Nota Farklılığı”* isimli Yüksek Lisans tezine bakılabilir.

Gelenek içindeki her ekol kendi tavrınca bu süslemeleri yapmaktadır. Durak notaları arasındaki farkların sebebi de muhtemelen aynı durağı farklı üstadlardan meşk eden okuyucuların, hocalarından duydukları yahut kendi tasarrufları olan süslemelerin, bestenin aslî unsurları gibi düşünülüp notaya alınmış olmasındandır.

Durak gibi beste sabit olmayıp doğaçlama icra edilen gazel, kaside gibi türlerle icra tekniği açısından benzeştiği görülmektedir.

Türk mûsikîsinde, irticâlî formlarda dahi beylik cümlelere rastlamak mümkündür. Gelenekselleşmiş bazı giriş, asma kalış ve tam kalış cümleleri bir doğaçlamanın içinde muhakkak olması gereken kurallar değildir ancak yapıldığı zaman tekrarı kulakları rahatsız etmez. Bu beylik nağmeler, meşk ile hocadan talebeye aktarılmaktadır. Sadettin Nüzhet Ergun'un mevlid-i şerîfi anlatırken kullandığı *“..bazı taksimler gibi kısmen muayyen ezgilerle..”*³⁶ şeklindeki ifadeleri bu savımızı destekler niteliktedir.

³⁴ M. Ekrem Karadeniz, age, s.163

³⁵ Aydın Varol, age, s. 94

³⁶ Bkz. Sd. Nz. Er., age, s.470

2.4 Cumhur Durak

Teknik anlamda durak biçimi ile benzerlik göstermez. Tekkelerde bazen usûllerde birden fazla zâkirin toplu olarak icra etmesi şeklinde gelenekleşmiş, bu da “cumhur durak” olarak isimlendirilmiştir. Mehmet Hayrullah ez-Zekâî de 1871’de yazdığı ilahi mecmuasında bazı eserlerin üzerine “cumhur durak” ibârelerini eklemiştir. Ancak hiçbir kaynakta “cumhur durak”ın durak ile aynı işlevi gördüğü bilgisine rastlamadık.

Zira teknik olarak serbest usûllü bir eserin toplu (cumhur) olarak icrâ edilmesi imkânsız değildir ancak bir usûl olarak gelenekleşmesi çok zordur³⁷.

Fahreddin Efendi *Envâr-ı Nureddin* isimli eserinde cumhur durağı da şu kapalı ifadeyle açıklar:

“Tamâmında zâkirbaşının başladığı cumhûr ilâhî zâkirân tarafından okunur. Cumhûr durak ilâhî okunur iken: Bu ilâhîni böyle okunmasına cumhûr durak derler.”

Tekkelerde cumhur durak okunduğunu, Fahreddin Erenden’in başka bir ritüeli anlatırken kullandığı şu ifadelerinden anlamaktayız:

“Ba‘dehû ism-i celâl okunur. İsm-i celâlden sonra zâkirân cumhûr durak olarak beste-i ma‘rûfuyle Hazret-i Eşrefzâde Abdullah Rûmî (kuddise sirruhu’s-sâmî) ‘nin bu nutk-ı şerîfi okunur:

*Cümle huccâc ile giydik yine ihrâm ü abâ
Kibleye karşı dizildik ideriz mesel-i Safâ
Erişip gördüm bürünmüş bir siyah atlas u kaba
Kara donlu Ka‘betullah merhaba merhaba”*

2.5 Durak İcrâ Edilen Mekânlar

Bir dinî mûsikî türü olan durak, tekkelerde³⁸ yüzyıllarca okunagelmıştır. Cehri zikir yapılan tekkelerde Kelime-i Tevhid okunan birçok zikir usûlünün arasında durak okunurdu. Fahreddin Efendi’nin *Envâr-ı Nureddin* isimli Halveti-Cerrahi yolu tarikat usûllerini anlattığı eseri, durakların tekkelerde ne denli hayat bulduğunun göstergesidir.

³⁷ Ö. Tuğrul İnancı, özel röportaj, 22.04.2014

³⁸ İstanbul Bektaşî tekkeleri müziği hakkında elmizdeki bilgiler oldukça sınırlıdır. Dolayısıyla Bektaşîye yolu tekkelerinde durak okunduğunu bilmyoruz. Ancak diğer tarikatlerden cehrî zikir yapan, mûsikîye uzak olmayan tekkelerin hemen hepsinde, durak okunduğuna dair ipuçları vardır.

Mevlevihanelerde Mevlevî Âyini dışında durak veya başka dini türde eser okunmamıştır ancak bunun sebebi Mevlevîlerin diğer tarikat ilahilerini küçümsemesi değil Mevlevî Âyinin yeterli gelmesindendir. Sadettin Nüzhet Ergun'un Mevlevîlerin ilahilere rağbet etmemesi konusunu anlatırken ki şu ifadeleri ise enteresandır:

*“Bununla beraber Mevlîd veya Mîrâciye okunan cemiyet günlerinde diğer tarikat mensuplarını davet ettiklerini ve Mevlevî ayini yapıldıktan sonra meclisi, hazır bulunan en eski şeyhe terk ile ilahiler okunarak ‘devran’ ve ‘kıyam’ zikir yapmalarına izin verdiklerini, kendilerinin de o arada semâ ettiklerini biliyoruz.”*³⁹

Yani zaman zaman Mevlevihanelerde de Mevlevî Âyini dışında eserler okunmak suretiyle bir neşve paylaşımı söz konusu olmuştur. Ayrıca Dede Efendi ve Zekâî Dede gibi durak bestecilerini göz önünde bulundurursak Mevlevîlerin durağa hiç de uzak olmadıklarını söyleyebiliriz.

Yine camilerde durak okunduğuna dair kaynaklarda deliller bulmak mümkündür.⁴⁰

Durakların Cumhuriyetten sonra konserlerde ve plak kayıtlarında artistik icralarını da görmekteyiz. Münir Nurettin Selçuk'un, Sadettin Kaynak'ın ve Bekir Sıtkı Sezgin'in kayıtları bu konuda birer örnektir.⁴¹

2.5.1 Anadolu'da durak

Osmanlı'da tarih boyunca İstanbul tekkeleri ile Anadolu tekkeleri birbirine paralel bir seyir takip etmişlerdir. Genelde Osmanlı'nın estetik ruhu İstanbul'dan intişâr etmiştir. Lâkin İstanbul, marifeti ve maarifi sadece İstanbul'da cem etmemiş, ta'yinlerle o estetiği Anadolu'da birçok yere yaymıştır. Yani İstanbul tekkelerinden Anadolu tekkelerine Şeyh olarak görevlendirilenler gittikleri yerlere İstanbul'daki usûlleri de götürmüşlerdir. Anadolu coğrafyası İstanbul'la bu anlamda bir paralellik göstermiştir.

Hüseyin Şemsi Güneren⁴²'in derlediği ve oğlu Dr. M. Fatih Güneren'in yayına hazırladığı *“Tasavvuf Mûsikîsinde Sivasî İlâhileri”* isimli eserde durakvârî ilahiler mevcuttur. Bu eserde Sivas'taki Şemsî tekkelerinde okunan ilâhiler ve tarikat usûlleri yer almaktadır. Anadolu tekke mûsikîsi üzerine uzun zamandır araştırmalar

³⁹ Sadettin Nüzhet Ergun, age, c1, s124.

⁴⁰ İlgili bölümde detaylar verilecek.

⁴¹ Durak İcrâlarının Ses Kayıtları Üzerinden İncelenmesi bölümünde detayları verilmiştir.

⁴² Halvetiyyenin Şemsiyye kolunun kurucusu (Pîri) Şemseddîn-i Sıvâsî Hz.'nin 10. Kuşak torunu ve Sivas'taki dergâh'ın son postnişinidir. 1888-1956

yapan Ender Doğan'dan edindiğimiz bilgiye göre de Anadolu tekkelerinde zikrin kıyama kalkılmadan önceki bölüme “*dindirme*” adının verildiğini biliyoruz⁴³. Kitapta notaları da verilen ilâhilerden “*dindirme ilâhileri*”⁴⁴ klasik Türk dinî mûsikîsindeki durak türüyle biçimsel ve işlevsel benzerlik göstermektedir.⁴⁵ *Tasavvuf Mûsikîsinde Sıvâsî İlâhîler* isimli eserde toplanmış olan Şemsiyye yolu ilahilerinin notaları yazılırken 4/4lük ölçü kalıbında yazılmış, serbest okunması gerekliliği cümle sonlarına puandorg koyulmak sûretiyle belirtilmiştir. Yine aynı eserde, serbest olarak bestelenmiş ayrıca “*durak ilahileri*” de mevcuttur.⁴⁶

2.5.2 Camilerde ve mevlidlerde durak

“...
Başlanır Mevlid'e mu'tâd olan âdâbiyle;
Önce tevhîd okunur, gaşy ile dinler herkes.
O, güzel, sonra müessir, sekiz on parlak ses,
Kimi yerlerde ilâhî, kimi yerlerde durak;
Kimi yerlerde cemâ'atle beraber coşarak;
Kalan üç bahri terennümler, çekerken "âmîn!"
Ta uzaklardan çakar zulmet içinden bir enîn.
...”

Mehmed Âkif Ersoy'un “Said Paşa İmami” şiirinde geçen bu dizeler, Mevlid okunurken arada durak da okunduğu hakkında ipuçları vermektedir.

Tekkelerin yanı sıra camilerde de durak okunduğu bazı kaynaklarda geçmektedir. Ekrem Karadeniz'in, *Türk Mûsikîsinin Nazariye ve Esasları* isimli eserinin “Durak” maddesindeki “*Duraklar ibadet meclislerinde okunduğu gibi tekkelerde zikir esnasında “kelime-i tevhid”den sonra bir veya iki kişi tarafından okunurdu. Vakfı bulunan camilerde Cuma namazından önce de bir veya iki kişi Durak okurlardı. Bugün bu güzel âdetler terkedilmiştir.*⁴⁷” şeklindeki beyanı ve

⁴³ Ender Doğan, *Sufi Nağmeler Programı*, Erkam Radyo, İstanbul, 20.02.2014.

⁴⁴ M. Fatih Güneren, *Tasavvuf Mûsikîsinde Sıvâsî İlâhileri*, s.7

⁴⁵ Notası için bakınız s. 148-151

⁴⁶ Notası için bakınız s. 152-157

⁴⁷ Ekrem Karadeniz, age, s.166

Alâeddin Yavaşca'nın *Türk Mûsikîsi'nde Kompozisyon ve Beste Biçimleri*⁴⁸ isimli eserindeki benzer ifadeler bize durakların camilerde de okunduğuna dair kanıtlar vermektedir.

Cem Behar'ın bu konuya ilişkin evvelce zikrettiğimiz makalesinde geçen yorumu, 'Ekrem Karadeniz'in yanıldığı, camiilerde durak okunamayacağı' olmuştur. Behar, durakların sözlerinin zâhidâne olmadığı için camilerde okunamayacağı görüşünü savunmaktadır. Hâlbuki Ekrem Karadeniz, yukarıda iktibas ettiğimiz bu tesbiti, ifadelerinden anlaşılacağı üzere bizzat kendisi gözlemleyerek yapmıştır. Zira Osmanlı İstanbul'unda, bazı camilerde tarikat ayinleri de yapıldığı bilinmektedir. Tekke ve camiler temelde birbirinden çok ayrı mekânlar değildir. Camilerde de zaman zaman durak okunduğunu anlamak için Ekrem Karadeniz'in sözleri bizce yeterlidir. Buna ek olarak, Cemaleddin Server Revnakoğlu'nun çeşitli mecmualardaki yazılarından derlenerek kitaplaştırılan "*Eski Sosyal Hayatımızda Tasavvuf ve Tarikat Kültürü*"⁴⁹ isimli kitaptaki ifadelerinden kimi camilerde tarikat-zikir meclislerinin de yapıldığını anlamak mümkündür:

"... Keza, *Sultan Ahmed Camii şerifinin açılışında, ilk defa ve bizzat Kâdirîyye usûlüyle 'Mukabele' âyin-i şerif icra eden İsmail-i Rûmî olmuştur*"⁵⁰.

Yine aynı kitapta:

"*Sultanahmed Camî-i Şerifi'nden sonra; -aslında tekke olmadığı halde- içinde Kâdiriye âyini icra edilen mâbedlerimizden biri de Ortaköy yakınlarındaki İkinci Mecidiye Camî-i Şerifi'dir. Sultanahmed cami-i şerifinin karşısındaki Ayasofya camiinde, Cuma va'zıyyesine mahsus kürsünün dibinde, 'akşam usûlü' adıyla 'Sinan-ı Erdebili' tarafından Halvetiye usûlü icra ve ihdas edildiği gibi Sinan-ı Erdebili'nin, Cuma günleri va'za çıktığı bu kürsünün tam karşısına rastlayan direğin üstüne, Pîr Sa'deddin-i Cîbavî'nin adı yazılı büyük levhanın asılması ve önünde Sa'diye usûlü yapılması Sultan Üçüncü Mustafa zamanında Şam'dan*

⁴⁸ Alâeddin Yavaşca, *Türk Mûsikîsi'nde Kompozisyon ve Beste Biçimleri*, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002

⁴⁹ M. Doğan Bayın-İsmail Dervişoğlu, *Cemalettin Server Revnakoğlu Eski Sosyal Hayatımızda Tasavvuf ve Tarikat Kültürü*, Kırkambar Yayınları, İstanbul, 2003

⁵⁰ M. Doğan Bayın-İsmail Dervişoğlu, *Cemalettin Server Revnakoğlu Eski Sosyal Hayatımızda Tasavvuf ve Tarikat Kültürü*, s.94, Kırkambar Yayınları, İstanbul, 2003 Sultanahmet Camii vakfiyesinde, her Cuma ikindi namazından sonra camiide Kadirî zikri yapılması şart koşulmuş olduğu söylene de bugün elimizde olan Sultanahmet Camii Vakfiyesinde böyle bir ibareye rastlanılmamıştır. (Bkz. Sultanahmet Camii Vakfiyesi/Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi) Ancak bir caminin birden fazla vakfiyesi olabilmektedir, biz bu ibarelerin olduğu rivayet edilen vakfiyelere ulaşamadık. Ancak uzun yıllar İstanbul Belediyesi eski eserler uzmanı olarak çalışmış olan Cemaleddin Server Revnakoğlu'nun ifadeleri dikkate değer birer kanıt niteliğindedir. Hâl böyleyken camiilerde durak okunamayacağını söylemek mümkün olamaz.

İstanbul'a gelen Abdüsselam-i Şeybanî'den kalmadır. Akşam usûlü, Meşrutiyete kadar sürmüştü. Kadir geceleri icra edilen Sa'diye erkânı da, inkılabın başlarına değin uzadı. İstanbul'un hemen bütün tekke teşkilatı, civar şehirlerden gelen tarikat mensupları tarafından yine Ayasofya'da –Kadir gecelerine mahsus olmak üzere- pek cazip ve azametli şekillerde sabahlara kadar süren -Devranî, kıyamî, ku'udî, beyyûmî- gibi türlü tarikat ayinlerinin, son günlere kadar; estetik, ritmik bütün icaplarıyla- devam ettirmekte olduğu, eski İstanbul'a ait Ramazan âlemlerinin, henüz unutulmayan hatıralarındandır.⁵¹

İstanbul'daki birçok camide böylesi zikir meclislerinin kurulduğu bu ifadelerden de gayet açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Belirtilen “bütün icaplarıyla” ifadesinden anlaşılabacağı üzere bir Kadirî usûlü (devrânî-zikir âyini) yapılyorsa muhakkak surette durak, o âyinin icabıdır, okunması gerekmektedir. Bu tür tarikat meclisleri elbette ki her camide uygulanabilen bir gelenek değildir, her camide görülmez. Ancak “duraklar camide okunmaya uygun değildir” şeklindeki bir iddianın da aksini ispat etmeye yetecek ölçüdedir. Benzeri daha pek çok örneğe Cemaleddin Server Revnakoğlu'nun yazılarında rastlamak mümkündür.

2.5.3 İbrahim Fahreddin Eredden'in (1885-1959) Envâr-ı Hazret-i Pîr Nûreddin Cerrâhî isimli eseri'nde geçen durak ibareleri

Bu yüzyılda yaşamış İbrahim Fahreddin Efendi'nin *Envâr-ı Hazret-i Pîr Nûreddin Cerrâhî* isimli eseri dönemin tarikat kültürüne dair çok önemli bilgiler vermektedir. Cerrâhiyye yolunun tarikat usûlleri anlatılan eserde ayrıca durakların birçok zikir usûlü esnasında okunduğunu görmekteyiz.

Yeşil Tâc-ı Şerîfîn Tekbîri, Hânkâh-ı Şerîf-i Hazret-i Pîr'de İclâs Merâsimi, Tavâf Tevhîdi gibi Cerrâhî tarikat usûllerinde durak okunduğu belirtilmiştir. Durak okunan bu ritüellerin hepsinde kelime-i tevhid zikrinden hemen sonra durak okunduğu gözlenmiştir. Ayrıca İbrahim Fahreddin Efendi'nin bu eserde yaptığı durak tanımı da durak'ın tasavvufî açıdan önemini göstermektedir.

Bu bölümde Fahreddin Dal'ın 2006'da Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilimdalı Tasavvuf Bilimdalı'nda yaptığı “*Fahreddin Eredden'in Tasavvufî Görüşleri*⁵²” isimli yüksek lisans tezinden yararlandık.

⁵¹ M. Doğan Bayın-İsmail Dervişoğlu, Cemalettin Server Revnakoğlu, age, s.97

⁵² Fahreddin Dal, *Fahreddin Eredden'in Tasavvufî Görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Mahmud Erol Kılıç

Fahreddin Dal'ın belirttiği İbrahim Fahreddin Erenden'in Envâr-ı Hazret-i Pîr Nûreddin Cerrâhi isimli eserde durak ibaresinin geçtiği bölümler şunlardır:

1- Yeşil Tâc-ı Şerîfin Tekbîri

Bu bölümde yeni halife olan dervişin “Yeşil Tac-ı Şerîf” giydirilerek, şeyh efendinin icazet verme merasiminin anlatıldığı bölümde durak okunduğunu anlatılır.

“Yeşil tâc-ı şerîf ihzâr edildikten sonra türbedâr dede Hazret-i Pîr'in [I/135] sandûka-ı şerîfinin yanına kürsi üzerine koyar. İlbâs edileceği gece veyâ günü meydâncı dedeye teslîm eder. Meydâncı dede tevhîdhânedede post kürsüsü üzerine boğça içinde olarak koyar. Kelime-i tevhîdden sonra durak okunur...”

2- İlbâs-ı Tâc-ı Şerîf ve Hırka-i Münîf ve İtâ-yı İzn-ü İcâzet ve Tefhîm-i Emânet Merâsimi

Bu bölümde irşada memur olarak atanan derviş için yapılan Tâc-ı Şerîf giydirmeye ve Hırka-i Münîf (Büyük Hırka giydirmeye) merâsimi gibi ritüeller içinde de durak okunduğu belirtilmektedir.

“İrşâd tâc-ı şerîfi olan sarı tâc-ı şerîf ve hırka-i münîf ve icâze-i şerîf ihzâr edildikten sonra türbedâr dede Hazret-i sâhib-i tarîkın sandûka-i emced-i pîrânelerinin yanına kürsî üzerine bırakır. Leyâle-i mübârekenin veyâhud hânkâhın cem'iyet günlerinin birisinde veyâ gecesinde ilbâs edilir. Şöyle ki, evvelâ tâc-ı şerîf vesâireyi meydâncı dede tevhîdhânedede post kürsüsü üzerine koyar. Hilâfet verilecek olan dervîş ötedenberi kendisine tekbîr edilen cihâz-ı tarîkatın [I/142] lâzım gelenlerini lâbis olur. Mukâbele-i şerîfde, kelime-i tevhîd-i şerîfinden sonra durak okunur...”

3- Hânkâh-ı Şerîf-i Hazret-i Pîr'de İclâs Merâsimi

Âsitâne-i Cerrâhiyye'de postnişin olan Şeyh efendinin posta oturma merasimi anlatılırken de durak okunduğu bu bölümde geçmektedir. Ayrıca burada geçen “Eğer mevlîd-i şerîf okunursa duâdan sonra veyâhud evrâd ve kelime-i tevhîd-i şerîfden sonra durak okunur.” ifadeleri de durak okumanın sadece kelime-i tevhid sonrasında olmadığını göstermektedir.

“...Duânın hitâmında ilk Fâtihayı postnişîn eder. Ba‘dehû hâzır bulunan meşâyih ve hulefânın cümlesine kademleri sırasıyla Fâtihalar verirler. Tamâmında postnişîn def‘a[ten] Fâtiha edip, kuûd eder. Ve buhûrdânlıklar ortaya konur. Eğer mevlîd-i şerîf tertîb edilmiş ise mevlîd-i şerîfe, edilmemiş ise postnişîn vird-i sagîre başlar. Eğer mevlîd-i şerîf okunursa duâdan sonra veyâhud evrâd ve kelime-i tevhîd-i şerîfden sonra durak okunur.”

4- Durak Tarifi / Halka-i Zikr-i Şerîfin Resm-i Teşkîli

Bu bölümde durak için bir tarif, durak okuma âdâbı ve durak okunan dindirme bölümü için tasavvufî açıklamalar bulunmaktadır.

“...Ba‘dehû postnişîn “illallâh”der. Zâkirbaşı durak okur: Durak, entâk-ı evliyâullâhtan bir nutuktur. Beste-i mahsûs ile bestelenmiştir. Üstâddan geçirilir. Yalnız bir zât okur. Durak okunur iken, meydâncı dede âdâb üzere gelip, buhûrdanlığı meydândan ya ‘nî ortadan kaldırır.

Durak şol bir kimse için ki hakâyık-ı eşyâyı tefekkür edici kalp hâfızı vardır ve susup, dinlemesi huzûr-ı kalp ile meânîsini anlamak içindir ve bu va‘z u nasîhatle mütenassih olup, tefekkûr-i mevt içindir. Bu durağın ve sâir ilâhiyyâtın birçok makâmâtı ve nağmeleri:

كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَإِنْ وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ

[Külle men aleyhâ fân. Ve yebkâ vechü Rabbike zü‘l-celâli ve‘l-ikrâm “Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sâhibi Rabb’inin zât bâkî kalacak.”] âyet-i kerîmesinin ma‘nâsı üzere ya ‘nî, rû-yi arzda olan zî-rûh ve mürekkebât-ı ve ins ü cin küllisi fânîdir. İllâ zât-ı Bârî teâlâ fenâ ve zevâlden münezzehtir.⁵³

Iztırârî olan mevtten mukaddem, fenâ-yı ihtiyârî ile fenâ-fillâh mertebesinde müstağrakîn âlem-i berzahta nice zamân bilâ-hareke ve lâ ıztırâb cem‘i mahlûkîn sâkin ve sâmit olurlar ise ona işârettir.”

⁵³ Rahmân Sûresi, 26-27.

5- Tavâf Tevhîdi

XIX. asırda yaygınlaşan bir zikir türü olan tavaf tevhidinde de durak okunduğunu görmekteyiz.

“Âdâb-ı tarîkımız üzere mukâbele-i şerîfe girilir. Yatsı namazından sonra halka-i zikr-i şerîf teşkil olunur. Şeyh efendi Hazret-i Pîr’in vird-i sağîr-i mesâiyyesine başlar ve cumhûren okunur. Tamâmında eline tesbîh-i şerîfi alır. Eûzü besmele-i şerîften sonra: “Fa’lem ennehû Lâ ilâhe illallâh”⁵⁴ deyip düz tevhîd-i şerîfe başlar. Ya’ni feth-i esmâ ve ağır tevhîdler okunmaz. Üç-beşyüz tevhîd-i şerîf sürülür. İllallâh deyince durak okunur. Devrâna kalkılır.”

“İstanbul’da bulunan zevâyâ-yı tarîkımız, kandîl gecelerinde küşâd edilmez. Ramazân-ı şerîfde hânkâh-ı âlînin hafta günlerinde cemâat kesîr olur ise devrân edilir. Eğer cemâat az olur ise eyyâm-ı sâirede dahî cemâatin az bulunduğu, pazartesi günlerinde kelime-i tevhîd-i şerîfden sonra durak okunur. Ba’dehû “bi-ism-i zâtîhî Allâh” denerek ism-i Celâl’e başlanır. Ba’dehû bir miktar ism-i Hû okunur. Bu esnâda zâkîrân ilâhiyyât okurlar. Erkân-ı mezkûr üzere tamâm edilip çıkılır.”

Bu ifadeler, durakların her zaman kıyam ve kuud zikri arasında okunmadığı, kimi zaman tekâyânın çok kalabalık olmadığı günlerde devran olmaksızın yapılan zikrin içinde de okunduğunu göstermektedir.

6- Kuud İlahisi ve Süleyman Veliyüddin Hz.

“...Kutbu’l-mürşidîn, Ser levha-i Tarîk-i Nûreddîn Şeyh Süleyman Veliyyüddîn (kuddise sırruhu’l-metîn) Hazretleri’nin âyîn-i behîn-i tarîkımıza ziyâdâtı mukâbele-i şerîfte kelime-i tevhîd-i şerîften sonra üç adet beste-i ma’rûfun biriyle evliyâ-i kirâm (kaddesallâhu esrârahum) hazerâtının nutk-ı şerîflerinden zamana veyâhut halka-i zikr-i şerîfte hazır olan ihvân-ı tarîkımızdan birisine nasîhat etmeye münâsip bir ilâhî cumhûran ve kuûden okunur. Bunun ismine kuûd usûl ilâhîsi denir. Bazı kere dahi kuûd usûl ilâhîsi; illalah hû diye okunan beste ile okunuyorsa ilâhînin hitâmında yine o beste ile üç kere Allah Allah illallah hû illallah hû, yine üç kere Allah Vâhid Ehad Samed illalah hû, yine üç kere Allah Celîl Cemîl Cebbâr illallah hû, yine üç kere Allah Vedûd hayyu’l-Kayyûm illallah hû diye okunur. Ba’dehû ism-i celâl okunur. Veyâhut beyân edilen esmâ-i şerîfler okunmaz

⁵⁴ Muhammed Sûresi, 47/19.

da kelime-i tevhîd-i şerîften sonra ism-i celâle başlanır. Bir miktar Allah Allah diye ism-i celâl okunur. Hitâmında şeyh efendi yâ Allah Hû diye tamam eder. Zâkir başı durak okur. Şeyh efendi yine ma'rûf olan üç bestenin biriyle bir ilâhî okur, kıyâm eder ve durulduğu yerde cumhûren okunur. Bunun ismine kıyâm usûl ilâhîsi denir.”

Kuud ilahisi usûlünün anlatıldığı bu bölümde kelime-i tevhidden sonra değil ism-i celâlden sonra durak okunması dikkat çeker.

7- Vefâ Devri

“...Yalnız Kumrulu Mescitteki dergâh-ı şerîf ile medfûn bulundukları Pazar dergâh-ı şerîfinin şeyhlerinin irtihâlleri gününde cenâzeleri namâzlarından avdet edilince hânkâh-ı şerîfin postnişîn-i irşâdı bulunan zât tâbûtu tevhîdhâne-i şerîfe koydurup kendisi postun üzerine oturup Sûre-i Mülk'ten sonra evrâd-ı şerîfi tarîkımız vechile başlayıp okuduktan sonra tevhîd-i şerîf okunur. **Ba'de'ddurâk** ilâhî ile devrâna kalkınca şeyh-i merhûmun tabutu türbeye getirilir ve **durak**, İsm-i Hû'dan sonra Vefâ Devri yapılır. Ba'dehu kalbî İsm-i Hayy ile dönülür. Ve kıyâmen İsm-i Hû okunur iken kuûd edilip tamâm edilir de Kur'ân okunup ve duâ edildikten sonra kabir tevhîdi yapılır...”

8- Mevlid Kandilinde

“...Ve mevlidü'n Nebî (sas) kıraat edilmeyen kandil gecelerinde durak okunduktan sonra postnişîn ruh-i pâk-i Hazret-i Muhammed Mustafâ râ salavât diyerek kıyam eder ve beste-i ma'lûmu üzere bu salât-ı şerîfenin cumhûran kırâatına başlanır...”

Kıyam

Durak okunması zikri yöneten şeyhin veya şeyh efendinin görevlendirdiği zakirbaşının insiyatifindedir⁵⁵. Ancak muhakkak Kelime-i tevhid ile İsm-i celâl arasında okunacağına dair kesin bir kural yoktur. Fakat oturarak icra edilme zorunluluğu vardır.

“...İlâhî tamam olunca bir miktar ism-i Celâl okunur ba'dehû durak okunur. Devrâna kalkılır...”

⁵⁵ Ö.Tuğrul İnancı, Röportaj, 22.04.2014

2.6 Durak Türünün Tarihî Seyri

Araştırdığımız kaynaklarda durağın ilk defa hangi tarihte ve kim tarafından okunduğu hakkında net bir yazılı bilgiye rastlamadık. Çoğunlukla zikrin ortasında ara verilen, durulan bölümünde icra edilen bir tür olduğu için zamanla “durak” olarak anılmış olmalıdır. Serbest bir icra üslûbu olan durağın aslen dinî mûsikîmize nereden gelmiş olduğunu kesin olarak bilmiyoruz. Kökeninin Buhârâ Yesevî kültüründen bize gelmiş olduğu ve başka kültürlerin mûsikî geleneğinden gelmiş olduğu yönünde rivayetler vardır.

Walter Feldman’ın 1992 yılında yayımladığı bir makalede ifade ettiği durakların “*Rum Ortodoks Kilisesi’nin bazı ilahileriyle eski ve derin bir ilişkinin izlerini taşıdıkları...*”⁵⁶ iddiâsı üzerine yaptığımız araştırmalar sonucunda yazılı eski kaynaklarda böyle bir bilgiye rastlamadık. Feldman’la yaptığımız özel görüşmede ise⁵⁷ durakların Rum Ortodoks Kilisesi’nin değil Sefarad Yahudilerinin dinî müziklerinden alınmış olduğunu ifade etmiştir. Sefarad müzikleri konusunda araştırmalar yapan Jak Esim’le yaptığımız görüşmede ise Sefarad müziklerinde de durak gibi serbest olarak bestelenmiş ve serbest usûlde tek kişi tarafından okunan türlerin olduğunu gördük. Yomim Norayim⁵⁸ günlerinde sözleri tevbe ile ilgili Avinu Malkinu ilahileri okunmaktadır. Jak Esim’in İzak Maçoro(1918-2008)’dan derlediği ayrıca İshak Algazi’nin ve Haim Efendi’nin de kayıtları bulunan Avinu Malkinu ilahisi her ne kadar teknik anlamda duraklara benzerlik gösterse de durakların kaynağının Sefarad müzikleri olduğunu söyleyemeyiz. Beraber yaşayan toplumlarda etkileşimler yoktur demek ne kadar yanlışsa, kesin bir bilgi olmaksızın bir kültürün diğerinden bir şeyi aldığını iddia etmek de yanlış olacaktır. Zira diğer taraftan Tekirdağ Sefarad’larının Mevlevî Ayinlerinin müziklerinden mülhem olarak litürjik bir beste türü geliştirdikleri⁵⁹ gerçeğini de göze alırsak hangi kültürün hangi

⁵⁶ Walter Feldman, *Musical Genres and Zikir of the Sunni Tarikats of Istanbul*, Raymond Lifchez yay. *The Dervish Lodge – Architecture, Art and Sufism in Ottoman Turkey* içinde, Berkeley, California University Press, 1992, s. 187-202.

⁵⁷ Walter Feldman, özel görüşme, 03.12.2012

⁵⁸ Ya da *Yamim Norayim*. Musevî inancında İbrani takvimine göre Tişri ayının son on günü (Miladi Eylül sonu-Ekim başı) tevbe amacıyla ibadet yapılan, ağıt yakılan, oruçla geçirilen af dileme günleri. Bu günlerin sonuncusuna Yom Kipur denir. Detay için bkz. <http://www.turkyahudileri.com/content/view/431/223/lang,tr/>

⁵⁹ Özel görüşme, Jak Esim, Temmuz 2012

kültürden neyi aldığını tespit etmek zorlaşacaktır.⁶⁰ Walter Feldman'ın sadece bir benzerlikten yola çıkarak ve zaman içerisinde değişiklik gösteren iddialarının da bir mesnedinin olmadığı âşikârdır.

Durakların çıkış noktası hususunda Gaziantep Rıfâî şeyhi Mahmut Nedim Aysoy'un ifadeleri dikkate şayandır:

“Duraklar da, yine tarîkat-ı aliyyenin estetikle birleştiği yer olan Buhârâ'dan, Yesevîlerden bize intikâl etmiştir. Bendeniz, bunları meşâyih-i kirâmdan duydum. İlk durak, Yesevîlerin kuudî zikirden kıyâmî zikre intikalleri esnasında ihdas ettikleri ve sebebi bacıyan olan bir müzik formu. Kelime-i tevhidden sonra “dost” diye başlayan, ağır okunan bir türdür. Yesevîlerden bize intikâl etmiştir ama İstanbul'da en estetik ve en geniş şeklini bulmuştur.”⁶¹

Çalışmamızda, yazılı kaynaklardan bildiğimiz durak bestecilerinin hayatlarından yola çıkarak yüzyıllara göre elimizdeki veriler eşliğinde durak türünün gelişimini inceledik. Durak bestekârlarının doğum-ölüm tarihlerini ve bestelediklerini bildiğimiz eserlerin isimlerini verdik.

Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi* isimli kitabının sonunda na'tleri duraklarla birlikte bir başlık altında toplamış; güftesi veya bestecisi eksik olan güftelerin isimlerine de yer vermek suretiyle “Na'tler ve Duraklar”⁶² başlığında listelemiştir. Bu yüzden, Ergun'un bu listede verdiği bestekârları ve eserleri araştırırken sadece durak bestekârlarına değil na't bestekârlarının isimlerine de bu bölümde yer verdik. Bunun da daha sonra na'tlerle ilgili yapılacak bir çalışmada faydalı olacağını umuyoruz.

2.6.1 XV. ve XVI. Yüzyıl

1400'lü yıllar Türk Mûsikîsinde henüz Türkçe güfteli mûsikî eser mahfuzâtının pek gelişmemiş olduğu bir dönemdir.⁶³ 15.yy ortalarından kalma *Mecmua-yı Bestehâ ve Taksimhâ* isimli⁶⁴ Nuru Osmaniye Kütüphanesinde, müellifi belli olmayan bir güfte mecmuasında din dışı Arapça ve Farsça taksim güfteleri vardır. Taksim tâbiri saz mûsikîsinde belirli bir makam veya makamlarda doğaçlama

⁶⁰ Durakların Sefaradlardan gelmiş olabileceği bahsi 27.12.2012'de İTÜ TMDK Müzik Teorileri bölümünde yapılan *Tarihî Süreçte Durak Formu* konulu seminerde tarafımızdan örnekleriyle açıklanmıştır.

⁶¹ Mahmut Nedim Aysoy, özel görüşme, İstanbul 29.04.2014

⁶² Sadettin Nüzhet Ergun, age, s. 719

⁶³ M. Nuri Özcan, Özel görüşme, Ocak 2014

⁶⁴ İsmi sonradan verilmiştir. Nuru Osmaniye Kütüphanesinde 3652 numarada kayıtlıdır.

olarak icra edilen serbest bir türün adıdır. Eski hânendeler tarafından irticâlî olarak yapılan icrâlar için de “taksim” ibaresini kullanıldığını biliyoruz. Yalnız adı geçen *Mecmua-yı Bestehâ ve Taksimhâ* isimli mecmuadaki güftelerin bazılarında “taksim” olarak bahsedilmesinde tam olarak ne kastedildiğini bilmiyoruz. Burada geçen taksim ibaresinde, serbest olarak icra edilen gazel, kaside gibi türler olduğu ve bu türlerde icra edilen güfteler olduğu mu? Yoksa bu güftelerin durak gibi bestelenmiş ve taksim gibi serbest olarak mı icra edildiği? Soruları akla gelmektedir. İkinci ihtimal bizce daha kuvvetlidir zira bir güftenin irticalen okunması için belirli özellikleri taşıma zorunluluğu yoktur. Bittabi, bestelenmiş -bestehâ- güfteler de birinci ihtimâlde açıkladığımız, taksim şekliyle yani irticâlî olarak da okunabilir. Ayrıca bildiğimiz kadarıyla gazel, kaside güftelerinde terennüm yoktur ancak bu güftelerde geçen terennümler de ikinci ihtimali kuvvetlendirmektedir.

Sonraları Sâdettin Nüzhet Ergun’un durakçıları tarif ederken “*iyi taksim ederdi*”⁶⁵ şeklindeki ifadeleri de bize yine bu ihtimali düşündürmektedir.

Bütün bu veriler ışığında baktığımızda, durakların belki de 15. yüzyılda var olan bu din dışı mûsikî türünden geldiği ve 17. yüzyıla gelene kadarki süreç içerisinde na’t ve durak türü şekline dönüşmüş olabileceği ihtimalini söyleyebiliriz.

2.6.2 XVII. Yüzyıl

Tespit edebildiğimiz ilk durak bestecileri bu yüzyıldadır. 17. yüzyılda yaşadığı bilinen, doğum tarihine net olarak erişemediğimiz Hatip Zâkiri Hasan Efendi⁶⁶’ye birçok beste atfedilmiştir.⁶⁷ Hasan Efendi’ye atfedilen bu bestelerin ona ait olup olmadığı hususunda ihtilaflar olsa da “Rivayetde gelir bir gün Resulullah olup dil-şâd” isimli usûlsüz-besteli mersiye’nin Hasan Efendi’ye ait olduğunu biliyoruz. Bugün durak olarak da anılan mezkûr eser, bestelendiği tarihte durak olarak mı adlandırılıyordu? Muharrem ayında tekkelerde yapılan kuudi ve kıyami zikrin arasında da okunuyor muydu? Bilemiyoruz; fakat bestelenme tekniği açısından mersiye durak ile aynıdır. Ayrıca İtrî’ye ait olan segâh tekbir gibi usûlsüz okunan eserler de yine 17. yüzyılda bestelenmiştir. Ulaşabildiğimiz bu veriler doğrultusunda durak türünün ve diğer serbest usûlde besteli türlerin ortaya çıkış devrinin 17. yüzyıl

⁶⁵ Sâdettin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi-Dini Eserler*, s.443 Behlül Efendi hakkında “..Durak okur, taksim ederdi..”

⁶⁶ Güftesi Yazıcıoğlu Mehmed Efendi’ye ait “Rivayetde gelir bir gün Resulullah olup dil-şâd” mısrasıyla başlayan Nühüft mersiye. Notası için bkz. s. 159

⁶⁷ Beykozlu Şair Dâî’nin şiiri ve Suphi Ezgi’nin ifadeleri için bkz. Sadettin Nüzhet Ergun, age, s28

olma ihtimalinin çok yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Bu yüzyılda yaşamış, tespit edebildiğimiz durak bestecileri:

Hatip Zâkiri Hasan Efendi (?-1623)

Buhûrîzâde Mustafa İtrî Efendi⁶⁸ (?-1712)

Akbaba İmamı Mehmed Zaîfî Efendi⁶⁹ (? – 1703)

Ali Şîrûganî Dede⁷⁰ (?⁷¹-1714)

Hüseyin Efendi - Muratpaşa Camii Müezzini⁷² (?-1720)

Üsküdarî Âhi Efendi - Hasan Efendizâde Âhî⁷³ (? – 1690)

Sepetçizâde Mehmed Ağa⁷⁴ (?-1694)

Hâfız Post⁷⁵ (1630-1694)

⁶⁸ Durak bestesi yoktur. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'ye ait “*Yâ Habîballah Resûl-i Hâlik-i Yektâ Tuvî*” mısrasıyla başlayan Rast makamındaki na'ti meşhurdur, Mevlevî âyinlerinin başında okunagelmıştır. Notası için bkz. s. 136

⁶⁹ Güftesi Gafûrî Mahmut'a ait “*Sürûp dergâhına rûyi siyahım*” mısrasıyla başlayan Irak makamındaki durağı günümüze ulaşmıştır.

⁷⁰ Eviç Durak-Dilhânesi mir'at-ı Hak, Güfte: Şeyh Mehmed Nasûhî-Nota yok; Irak Durak: İki kaşın arasında çekdi hatt-ı üstüvâ, Güfte: Niyazi Mısırî-Nota yok; Mahur Durak: Dermân arardım derdime derdim bana dermân imiş, Güfte: Niyazi Mısırî; Mahur Durak: Noldun ağlarsın gönül bir bîbedel yârin mi var, Güfte: Üftâde-Nota yok; Muhayyer Durak: İki kaşın arasında çekdi hatt-ı üstüvâ, Güfte: Niyazi Mısırî-Nota yok, Nühüft Durak: Benim mansûrî aşk hoş dara geldim, Güfte: Sünbülî(şeyh; Nühüft Durak: Halk içre bir âyineyim herkes bakar bir an görür, Güfte: Niyazi Mısırî; Şehnâz Durak: Âşinâ-yi aşk olandan âh ü zâr eksik değil, Güfte: Niyazi Mısırî (Abdülkadir Töre, bestekârı Çalakzade yazmış ancak Sadettin Nüzhet Ergun Ali Şîrûganî olarak belirtmiştir); Uşşak Durak: Zât-ı Hakk'da mahrem-i irfân olan anlar bizi, Güfte Niyazi Mısırî-Nota yok; Acem Durak: Tende canım canda cananımdır Allah Hu diyen, Güfte: Niyazi Mısırî (Sadettin Nüzhet Ergun, Acem durağın bestecisi için Hafız Post olduğunu kaydetmiştir)

⁷¹ Sadettin Nüzhet Ergun Ali Şîrûganî Dede için çok uzun yaşamış olduğunu takriben 80 yaşlarında öldüğünü söylemektedir. Net olarak doğum tarihine ilişkin bir bilgi mevcut değilse de 1666'dan evvel doğduğunu Sadettin Nüzhet Ergun'un ifadelerinden biliyoruz. Bu sebeple ölüm tarihi 18.yüzyıla taşmışsa da 17. Yy bestekârı olarak değerlendirdik. Ancak Ergun Ali Şîrûganî Dede'yi “18. Asır” bahsinde anlatmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Ergun, Sadettin Nüzhet, *Türk Musikisi Antolojisi Dinî Eserler*, İstanbul, 1942 s.137

⁷² Elimize ulaşan tek durağı Eşrefoğlu Rûmî'ye ait “*Gâh gâh kendime gelirem*” ile başlayan güfteyi Dügâh makamında bestelediği duraktır.

⁷³ “*Eyleyen uşşâkı şeyda dâimâ*” Mahur durak, Güfte: Üsküdarlı Şeyh Mehmed Nasûhî. Halil Can ve Ekrem Karadeniz tarafından yazılmış iki notası var, ikisinde de na't olarak kaydedilmiştir. Sadettin Nüzhet Ergun ise durak olarak yazmıştır.

⁷⁴ Güftesi Gafûrî Mahmud'a ait “*Çün bahar erip şecerler sebz-i revnak-gir olur*” mısrası ile başlayan Acem durağı elimizde mevcuttur.

⁷⁵ Sadettin Nüzhet Ergun güftesi Niyazi Mısırî'ye ait “*Tende canım canda cananımdır Allah hu diyen*” mısrası ile başlayan güfteye ait durağın bestecisini Hafız Post olarak vermiş ancak Suphi Ezgi Nazârî ve Amelî Türk Mûsikîsi isimli eserinde bu eserin bestecisini Ali Şîrûganî diyerek neşretmiştir. Bkz. Suphi Ezgi, “*Nazarî ve Amelî Türk Mûsikîsi*” c.3 s.60

2.6.3 XVIII. Yüzyıl

XVIII. yüzyılda duraklar tekke kültürünün bir ritüeli olarak yerleştiğini görmekteyiz. Bunu bu yüzyılda yetişmiş olan çok sayıdaki durak bestecilerinden anlamaktayız. Dönemin, tespit edebildiğimiz durak bestekârları:

Döşekçizade⁷⁶

Enfî Hasan Ağa⁷⁷ (? - 1724)

III. Selim⁷⁸ (1761-1808)

Zeyrek Müezzini Hüseyin Dede(?-1719)⁷⁹

Kalburcuzâde Zâkir Hacı Mehmet⁸⁰ (? - ?)

Niznam Yusuf Çelebi⁸¹ (1670-1728)

Çalakzade Şeyh Mustafa Efendi⁸² (?-1757)

Mehmed Tulû Efendi⁸³ (? – 1756)

Nalizade İbrahim Efendi⁸⁴ (?-1766)

Şikarizade Ahmed Efendi⁸⁵ (1752-1831)

Salihzade Edirneli⁸⁶ (?-?) 18. yy

Üsküdarlı Kadı Hafız Süleyman Rıfat⁸⁷ (? -?)

⁷⁶ Güftesi Seyyid Seyfullah'a ait Eviç durak "*Mecnûn-i Hudâ olanı zencîre çekerler*", güftesi Nakşî'ye ait Uşşak durak "*Bugün ol id-i ekberdir gelir kurbâna âşıklar*". Notaları yok, güfteler için bkz. Sd. Nz. Er., age, s.387-388.

⁷⁷ Güftesi Hasan Sezâyî'ye ait "*Serây-i limaallâhi gönüldür*" mısrası ile başlayan Çargâh durağı bilinmektedir. Bkz. AKİM, s.304, Sd. Nz.Erg., age, s.307. Notası yok.

⁷⁸ Güftesi Yahya Nazîm'e ait "Girandır çeşm-i dilde hân-ı gaflet yâ Resûlallah" mısrasıyla başlayan Şevkutarab durak. Güfte için bkz Ergun, Sadettin Nüzhet, a.g.e, s.515

⁷⁹ Besteli Mevlid'i talebelerine meşk etmiştir. Bkz. Sadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi – Dinî Eserler*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1942; s.161

⁸⁰ Sadettin Nüzhet Ergun 18. Asır bestecileri arasında zikretmektedir. Güftesi İsmail Hakkı Bursavî'ye ait Hicaz makamındaki eseri bildiğimiz tek durağıdır: "*Düştü cânâ âkıbet*". Eserin bestekârını Abdülkadir Töre önce Hisârî Şeyh Mehmed Efendi diye yazmışsa da sonra Kalburcuzâde Zâkir Hacı Mehmet olarak düzeltmiştir. Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan durak defterinde bestekârını Bursalı Celvetî Zâkiri Hacı Mehmed Efendi olarak yazmıştır.

⁸¹ Sözleri Gafûri Mahmud'a ait "*Tahtgâh etti vücûdum şehrini sultan-ı aşk*" ile başlayan Eviç durağı ve Yahya Nazîm Çelebi'nin "*Âftâb-ı subh-i mâ evhâ Habîb-i Kibriyâ*" diye başlayan güftesine Rast makamında yaptığı na't elimizde mevcuttur.

⁸² Niyâzi Mısırî'ye ait "*Ben sanırdım âlem içre hiç bana yâr kalmadı*" ile başlayan güfteye ait Rast makamında durağı vardır.

⁸³ Yunus Emre'ye ait "*Ben bende buldum çün Hakk'ı şekkü güman nedir bilmem*" diye başlayan güfteye yaptığı Segâh makamındaki durak elimizde mevcuttur.

⁸⁴ "*Bûlbül-i şûrideyem gülden nasibim var benim*" mısrasıyla başlayan Derviş Osman'a ait güfteye yaptığı Bayatî durak elimizdeki tek eseridir.

⁸⁵ Yunus Emre'ye ait "*Nice bir uyursun uyanmaz mısın*" mısrasıyla başlayan güfteye yaptığı Bayâtî durak bugün elimizde mevcut olan tek eseridir.

⁸⁶ Güftesi Hasan Sezâyî'ye ait Irak durağı bilinmektedir. "Zülfün içre vechini cana çü pinhan eyledin". Hayatı hakkında malumat yoktur. Bu durağın bestecisi için Suphi Ezgi, Kadı Mehmet Emin Ef. kaydını düşmüşse de Halil Can'ın Abdülkadir Töre'nin yazısından kopyaladığı notada meşk silsilesi verilmiştir.

Yahya Nazîm Çelebi⁸⁸ (?-1727)

Bursalı Sadık⁸⁹ (? – 1797)

Kethüdâyı Attar⁹⁰

Küçük Müezzîn⁹¹ (?-1717)

Zihni⁹²

Nayi Osman Dede (?-1729) ve Mîrâciye

17. yy. sonu ve 18. yy başlarında yaşamış olan Nayi Osman Dede Türk mûsikîsinde hem klasik mûsikîye hem de tekke mûsikîsine vâkıf çok değerli bir müzisyen, bestecidir. Uzun süre Galata Mevlevîhanesi şeyhliği yapmıştır. Birçok saz eseri, 4 Mevlevî ayini ve ilahiler bestelemiştir. Durak veya na't bestelememiştir ancak Mîrâciye bestesi, burada üzerinde durmaya değerdir. Zira Mîrâciye çok bölümlü bir bestedir; segâh, müstear, dügâh, nevâ, sabâ, hüseyinî ve nîşâbur makamlarında yedi bölümden (bahir) oluşmaktadır. Ayrıca bu bahirler arasında okunan segâh, dügâh, nevâ, sabâ ve hüseyinî makamlarında beş tevşîh bulunur. Mîrâciye, durak gibi serbest usûlde besteli bir türdür ve bu yüzden durakla icra tekniği açısından akrabalığı vardır. Ancak Hopçuzâde Şâkir Çetiner'e ait elimizdeki ses kayıtlarında, tevşihlerin cumhur, serbest bölümlerin ise iki kişi ile okunduğunu görmekteyiz. Hopçuzâde Şâkir Çetiner'den sonra, gelenekten bir meşk silsilesine bağlı bir mûsikîşinas tarafından okunmamıştır.

⁸⁷ Sadettin Nüzhet Ergun 18. Yy bestekârları arasında bahsetmiştir. Yine Ergun'un kaydettiği, güftesi Şeyh Nasûhi'ye ait “*Visâlinle idüb i'zaz ü ikrâm*” isimli durağın notası elimizde yoktur. Bkz. Sadettin Nüzhet Ergun, a.g.e, s.125, 322,323.

⁸⁸ Sadettin Nüzhet Ergun güftesi de kendisine ait Hüseyinî na't'i olduğunu söylemektedir “*Ey ledün mektebinin hâce-i ümmî lâkabı*”. Güfte için bkz. Sd. Nz. Er., age, s.301

⁸⁹ Sabazemzeme makamında “*Melekler hâzır olmuştur niçün tevhîde gelmezsin*”

⁹⁰ Sadettin Nüzhet Ergun 18. Asır bestecileri arasında zikretmektedir. Sadettin Nüzhet Ergun, age, s.552-553. Güftesi İsmail Hakkı Bursavî'ye ait Hüseyinîkürdî durağı “*Cemâlin pertevendâz-ı cihandır yâ Resûlallah*” bilinmektedir.

⁹¹ Güftesi Vahyî'ye ait Buselik durak “*Gönül olsun nevâlinle mutayyeb*” Notası yok, güftesi için bkz. Sd.Nz. Er., age. s.300

⁹² Güftesi de kendisine ait Mahur na't “*Gönülde cilveger nakş-i hayâlin yâ Resûlallah*” notası yok, güfte için bkz. Sd. Nz. Er., age, s.181.

Salâhî Efendi (1705-1783) ve Regâibiyye

18. Yy'da yaşamış olan Salâhî Efendi, Regâibiyyenin güftesinin sahibi ve bestekâridir. Mîrâciye gibi serbest usûl ile bestelenmiş bir türdür. Eserin bugün sadece güfteleri elimizde mevcuttur, bestesi unutulmuştur. Güftenin bir nüshasında beyitlerin yanında hangi makam olduğunu belirten notlar yer almaktadır.

2.6.4 XIX. Yüzyıl

Bu yüzyılda artık zikir, devran gibi tekke ritüelleri iyice oturmuştur ve durak da bu ritüellerin önemli bir parçasını teşkil etmektedir. Bu yüzyılda çok sayıda zakir-durakhan olduğunu biliyoruz. Bu yüzyılda yazılmış olan, çalışmamızda incelediğimiz ilahi mecmuasında geçen durakların sayısı ve Dinî Türk musikisi hakkında en kapsamlı akademik çalışmalardan birini yapmış olan Sâdettin Nüzhet Ergun'un *Türk Musikîsi Antolojisi* isimli eserinde 19. Asırda Türk Musikîsi⁹³ başlığı altında yer verdiği zâkirlerin sayıca kalabalık olması da bu yüzyılda durak türünün ne kadar revaçta olduğunu göstermektedir. Dönemin, tespit edilen durak bestecileri:

Behlül Efendi⁹⁴ (? – 1895)

Kazasker Mustafa İzzet Efendi⁹⁵ (1801-1876)

Hacı Arif Bey⁹⁶ (1831-1885)

İsmail Dede Efendi⁹⁷ (1778-1846)

Zekâi Dede⁹⁸ (1824/25-1897)

Bursalı Duhanî Şerif⁹⁹ (? – 1831)

⁹³ Sadettin Nüzhet Ergun, age, c.2, s.399

⁹⁴ Güftesi Fuzûlî'ye ait “Şifa-yı vasl-ı kadri hicr ile bi-mar olandan sor” mısraıyla başlayan Müstear makamındaki durağı elimizdedir.

⁹⁵ Güftesi ve bestesi kendisine ait Hüzzam “Ey habîb-i Kibriyâ ve'y matla-i nûr-i Hüdâ”, güftesi Ahmedî'ye ait Neva “Varımı ben dosta verdim hânümanım kalmadı”, güftesi Eşrefoğlu Rûmî'ye ait Beyatî-“Ben dost hevâsına düştüm gayrı hevâ neme gerek” ve güftesi Emir Osman Haşimî'ye ait Şehnâz-“Aşk-ı yâre düş olaldan yârimi gördüm ayan” durakları bilinmektedir.

⁹⁶ Güftesi Âşık Paşa'ya ait Hicaz durağı elimizdedir “Senin âşıkların kılmaz nazar fîrdevs-i âlâyâ”

⁹⁷ Güftesi Niyâzî Mısırî'ye ait Suzidil durağı “Ayağın tozunu sürme çekelden canım” ve güftesi Sümbül Sinan'a ait Nühüft durağı bilinmektedir “Benem mansûr-i aşk hoş dâre geldim”

⁹⁸ Güftesi Aziz Mahmud Hüdâyî'ye ait Acemaşiran durağı “Lutfeyleyip bir kez nazar eyleyse ger sultanımız”, güftesi Şeyh Mehmed Nasûhî'ye ait Hicaz durak “Dilhânesi mir'at-ı Hak”, güftesi Hasan Sezâyî'ye ait Muhayyer durak “Hazreti Hak'ın habîbi sevgili bir dânesi”, güftesi Salâhî'ye ait Uşşak durak “Senin vasfın leb-i takrîre gelmez yâ Resûlallah” sadece Acemaşiran durağın notası elimizdedir, (bkz. s. 116) diğerlerinin güftesi için bkz. Sd. Nz. Er., age., s.589, 596, 610.

⁹⁹ Sadettin Nüzhet Ergun 8 durağı olduğunu bildirmiştir. Güftesi İbrahim Hakkı Erzurûmî'ye ait Segah “Gülşen-i aşka düşen bülbülü ağlar gördüm”, Şehnâz “Çeşm-i hasret dîde-i eşigmi Ceyhûn eyledin”, Uşşak “Menba-i ilm-i Hudâsın yâ Muhammed Mustafa”, Eviç “Dergeh-i Hak'dan beni dūr

Yeniköylü Hasan¹⁰⁰ (1823-1905)

Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi* isimli eserinin II. Cildinde XIX. Asır¹⁰¹ bahsinde birçok zakir ve durakhan ismi vermektedir. Bunlar: Hacı Kiramî Efendi (?-1909), Hopçuzâde Hacı Şâkir Efendi, Suyolcuzade Salih Efendi, Mutfazâde Ahmed Efendi, Behlül Efendi (?-1895), Yeniköylü Hasan Efendi, Hacı Nâfiz Bey, Şikârîzâde Hacı Ahmed, Hacı Kadın İmamı Hopla, Sofîzâde Hacı Şâkir, Saraç Osman, Şeyh Mes'ud, Paşa Mehmed, Kastamonulu Turşucuzâde Hafız Mehmed, Üsküdarlı Ârif, Şeyh Muhtar, Dellâl Osman, Şeyh Hulûsi, Arap Salih gibi isimlerdir. Bu isimlerin çoğu hakkında mâlumat sahibi olduğumuz söylenemez ancak bu kadar fazlaca ismin ön plana çıkması o dönemde durak ve durakhanlığın ne kadar önemli olduğunu bize göstermektedir.¹⁰²

2.6.5 XX. Yüzyıl

Bu asırda tekke musikisine vâkıf bir hayli zâkir yetişmiştir.¹⁰³ Bu isimlerin kim oldukları ve hayatları hakkında müstakil bir çalışma gereklidir. Biz konumuz itibariyle bu asır için de yine sadece bestekârların isimlerine yer vereceğiz. Yine bu yüzyıl müzikolojik açıdan birçok tartışmanın da yapıldığı zaman dilimidir. Bu yüzyılda yaşamış olan Suphi Ezgi (1869-1962) “...*bütün durakların usûlle bestelenmiş olduğunu*” iddia etmiş ve mahfuzatında olan 39 durağı da “*aslında usûlle bestelendiği*” tahminiyle 21/4'lük kalıba oturtmuş ve neşretmiştir. Ekrem Karadeniz, M. Nuri Özcan, Cem Behar, Walter Feldman vb. isimler de yine bu yüzyılda yaşamış/yaşayan isimlerdir ve durak hakkında araştırmalar yapmışlardır.

Burada, XX. yy'da yaşamış veya hâlen yaşayan durak bestekârlarını zikrederken Durak Evferi usûlü ile beste yapmış olan Hüseyin Sadettin Arel, Suphi Ezgi, Bekir Sıdkı Sezgin, Hasan Esen gibi isimlerin yaptığı duraklara tezimizde yer vermedik. Günümüz bestekârlarından Cüneyd Kosal (D.1931), Ahmet Muhtar

eyledi isyân-ı dil” duraklar; güftesi Aziz Mahmud Hüdâyî'ye ait Eviç “*Bahâr oldu yine açıldı güller*”, Uzzal “*Tıynet-i âdemde konmasa eğer sevdâyı aşk*” duraklar; güftesi Selâmî'ye ait Arazbar “*Ey vücûdu nûr-i mahz-ı mihr-i envâr-ı kadîm*” ve güftesi Şeyh Şenab'a ait Eviç “*Ey güzeller güzeli derd ü gamın aldı beni*” durakları olduğunu Sadettin Nüzhet Ergun bildirmiştir. Bkz. Sd. Nz. Er., age, s.719

¹⁰⁰ Sadettin Nüzhet Ergun, güftesi Âşık Ömer'e ait “*Ey çerh-i sitemger dil-i nâlâna dokunma*” mısrasıyla başlayan güfteye Hüseyinî makamında durağı olduğunu kaydetmiş ama notası elimize ulaşmamıştır. Bkz. Sd. Nz. Er., age, s.723

¹⁰¹ Sadettin Nüzhet Ergun, age, c.2, s.399

¹⁰² XIX. asır tekke mûsikîsi ve zakirler hakkında daha detaylı bilgiler için bkz. Sd. Nz. Er., age, s.480

¹⁰³ Sd. Nz. Er, age, s.658

Gölge, Veysel Dalsaldı (D. 1968), Hakan Alvan (D.1970), Levent Çelik (D. 1973) gibi isimlere ait duraklar, serbest usûl ile besteli ve geleneksel duraklarımızın edâsına uygun eserlerdir.¹⁰⁴

Kâzım Uz¹⁰⁵ (1873-1943)

Abdülkadir Töre¹⁰⁶ (1873 - 1946)

Fehmi Tokay¹⁰⁷ (1889-1959)

Cinuçen Tanrıkorur¹⁰⁸ (1938-2004)

2.7 Durak Fihristleri

2.7.1 Sâdettin Nüzhet Ergun'un "Türk Mûsikîsi Antolojisi"¹⁰⁹nde geçen

duraklar

Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Mûsikîsi Antolojisi Dinî Eserler* isimli kitabında birçok mecmuadan yararlanmış, dipnotlarda çok küçük ayrıntılara kadar yer vererek titiz bir çalışma yapmıştır ve bu eser dinî mûsikî alanındaki kaynak eserlerin başlıcalarındandır. Eserinin sonunda birçok fihrist, indeks bulunmaktadır. Bu fihristlerden ilki "Na'tler ve Duraklar"¹¹⁰ fihristidir. Fihristin başında "*Bestekârî henüz meçhûl olanlardan bir kısmı da gösterilmiştir*" ibaresini düşmüş ve makamların alfabetik sırasına göre eserleri sıralamış, bestecisi bilinen ve bilinmeyen na't ve durakları karışık olarak vermiştir. Biz bu fihristi verirken ilerde yapılacak çalışmalarda kolaylık sağlaması amacıyla durakları, *Türk Musikisi Antolojisi* isimli kitapta bulunan sayfa numaralarına göre küçükten büyüğe doğru verdik¹¹¹. Eserde listesi verilen toplam 104 na't ve duraktan 47 tanesinin bestecisi belli değildir, güfteleri de verilmemiştir. Bunlar, verdiğimiz fihristin sonunda yer almaktadır. "Ey

¹⁰⁴ Bu yeni eserler, üzerinde ayrıca durulması gereken bir başka konudur.

¹⁰⁵ Güftesi Tahir'ül Mevlevî'ye ait iki durağı "*Mûrg-i sidre şule-i dil*" (Hüseynîbuselik), "*Arife mirat-i vahdettir ser-a-ser kâinat*" (Segâh-maye) ve güftesi Pir Selahaddin Uşşâkî'ye ait "*Gülşen-i vuslatda ey bülbül bu efganın nedir*" (İsfahan) durakları bilinmektedir.

¹⁰⁶ Abdülkadir Töre'nin babası Seyyid Yakub Han'ın "*Yakub ki ne hânkah ehli ne deyr*" mısrası ile başlayan güfteye ait Bestenigâr durağının olduğunu biliyoruz. Yakın tarih olmasına rağmen Türkiyat Enstitüsü'ndeki notası yakın tarihte ortaya çıkmıştır. Güfte için bkz. Sd. Nz. Er, age, s. 703-704 Nota için bkz. s. 138-143

¹⁰⁷ Güfte sahibini bulamadığımız Müstear makamında durağı vardır "*Muhammed'den diğer yok vâslı olmuş Kâbekavseyn'e*"

¹⁰⁸ Güftesi Yunus Emre'ye ait Bestenigâr durak "*İlahi bir aşk ver bana kandalığım bilmeyeyin*". Notası için bkz. s. 111

¹⁰⁹ Sadettin Nüzhet Ergun, age. c.2, s.719

¹¹⁰ Sadettin Nüzhet Ergun, age, s.719

¹¹¹ Bkz. Çizelge 2.1

*çerh-i sitemger dil-i nâlâna dokunma*¹¹², güfteli bir Hüseyinî durağın ise bestecisi verilmiş ancak güftesine yer verilmemiştir. Bestecisi bilinmeyen durakların güftekârlarından tespit edebildiklerimizi de fihriste dâhil ettik. Bestekâr veya güftekârını tespit edemediğimiz eserlerin ilgili hanelerine bilinmiyor ibaresi yerine “?” kullanmayı uygun gördük.

¹¹² Beste: Yeniköylü Hasan yazmaktadır. Güfte: Âşık Ömer

Çizelge 2.1 : Türk Musikisi Antolojisi isimli eserde geçen na'tler ve duraklar.

Sıra	Sayfa	Duraklar	Beste	Güfte	Makam
1	88	Çün bahar erip şecerler sebz-i revnâk-gîr olur	Sepetçizâde Mehmed Ağa	Gafûrî	Acem
2	92	Tende canım canda cananımdır Allah hu diyen	Hâfız Post	Niyâzi Mısrî	Acem
3	176	Yâ Habîballah Resûl-i Hâlik-i Yektâ Tuyî	Itrî	Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî	Rast
4	181	Eyleyen uşşâkı şeyda dâimâ	Hasan Efendizâde Âhî	Şeyh Mehmed Nasûhî	Mâhûr
5	181	Gönülde cilveger nakş-i hayâlin yâ Resûlallah	Zihnî	Zihnî	Mâhûr
6	197	Dilhânesi mir'at-ı Hak	Ali Şirügânî Dede	Şeyh Mehmed Nasûhî	Eviç
7	218	İki kaşın arasında çekdi hatt-ı üstüvâ	Ali Şirügânî Dede	Niyâzi Mısrî	Irak
8	220	Dermân arardım derdime derdim bana dermân imiş	Ali Şirügânî Dede	Niyâzi Mısrî	Mâhûr
9	223	Noldun ağlarsın gönül bir bîbedel yârin mi var	Ali Şirügânî Dede	Üftâde	Mâhûr
10	229	İki kaşın arasında çekdi hatt-ı üstüvâ	Ali Şirügânî Dede	Niyâzi Mısrî	Muhayyer
11	237	Halk içre bir âyineyim herkes bakar bir an görür	Ali Şirügânî Dede	Niyâzi Mısrî	Nühüft
12	249	Ey gönül gel Hakk'a giden râhı bul	Ali Şirügânî Dede	Niyâzi Mısrî	Segâh
13	253	Âşinâ-yi aşk olandan âh ü zâr eksik değil	Ali Şirügânî Dede	Niyâzi Mısrî	Şehnaz
14	257	Zât-ı Hakk'da mahrem-i irfân olan anlar bizi	Ali Şirügânî Dede	Niyâzi Mısrî	Uşşak
15	262	Sürüp dergâhına rûy-i siyâhım	Akbaba İmamı Mehmed	Gafûrî	Irak
16	275	Tahtgâh etti vücûdum şehrini sultân-ı aşk	Niznam Yusuf Çelebi	Gafûrî	Eviç
17	277	Âftâb-ı subh-i mâ evhâ Habîb-i Kibriyâ	Niznam Yusuf Çelebi	Yahya Nazîm Çelebi	Rast
18	300	Nideyim sabr edebilsem dil ü can oda yanar	?	Eşrefoğlu Rûmî	Sabâ
19	300	Gönül olsun nevâlinle mutayyeb	Küçük Müezzîn	Vahyî	Buselik
20	301	Ey ledün mektebinin hâce-i ümmî lâkabı	Yahya Nazîm Çelebi	Yahya Nazîm Çelebi	Hüseynî
21	307	Serây-i limaallâhi gönüldür	Enfî Hasan Ağa	Hasan Sezâyî	Çargâh
22	323	Visâlinle idüb i'zaz ü ikrâm	Üsküdarlı Kadı Hafız Süleyman Rıfat	Şeyh Mehmed Nasûhî	Râhatülervâh

23	324	Bülbül-i şûrîdeyim gülden nasîbim var benim	Nalîzâde İbrahim	Dervîş Osman	Bayâtî
24	346	Ben bende buldum çün Hakk'ı şekkü güman nemdir benim	Tulûî Şeyh Mehmed	Yunus Emre	Segâh
25	365	Ben sanırdım âlem içre hiç bana yâr kalmadı	Şeyh Çâlâkzâde Mustafa	Niyâzi Mısrî	Rast
26	380	Melekler hâzır olmuştur niçün tevhîde gelmezsin	Bursalı Sadık	İsmail Hakkı (Hakkî)	Sabâzemzeme
27	382	Düştü cânâ âkıbet sevdâ-yi aş	Kalburcuzâde Zâkir Hacı Mehmed	İsmail Hakkı (Hakkî)	Hicaz-Uzzal
28	387	Mecnûn-i Hudâ olanı zencîre çekerler	Döşekçizâde	Seyyid Seyfullah	Eviç
29	388	Bugün ol îd-i ekberdir gelür kurbâna âşıklar	Döşekçizâde	Seyyid Seyfullah	Uşşak
30	389	Gâh gâh kendime gelirem	Murad Paşa Müezzini Hüseyin	Eşrefoğlu Rûmî	Dügâh
31	515	Girandır çeşm-i dilde hân-ı gaflet yâ Resûlallah	III. Selim	Yahya Nazîm Çelebi	Şevkutarâb
32	520	Nice bir uyursun, uyanmaz mısın?	Şikârîzâde	?	Bayâtî
33	537	Benem mansûr-i aşk hoş dâra geldim	İsmail Dede Efendi	Sünbül Sinan	Nühüft
34	538	Ayağı tozunu sürme çekelden gözüme cânım	İsmail Dede Efendi	Niyâzi Mısrî	Sûzidil
35	544	Ben dost hevâsına düştüm gayrı hevâ neme gerek	Kazasker Mustafa İzzet Efendi	Eşrefoğlu Rûmî	Bayâtî
36	545	Aşk-ı yâre düş olaldan yârimi gördüm ayan	Kazasker Mustafa İzzet Efendi	Emîr Osman Hâşimî	Şehnaz
37	545	Ey habîb-i kibriyâ vay matla'-ı nûr-i Hudâ	Kazasker Mustafa İzzet Efendi	Kazasker Mustafa İzzet Efendi	Hüzzâm
38	545	Varımı ben dosta verdim hânümanım kalmadı	Kazasker Mustafa İzzet Efendi	Dükâkinzâde Ahmed (Ahmedî)	Nevâ
39	547	Ey güzeller güzeli derd ü gamın aldı beni	Bursalı Duhanî Şerif	Şeyh Şehab	Eviç
40	547	Ey vücûdu nûr-i mahz-ı mihr-i envâr-ı kadîm	Bursalı Duhanî Şerif	Selâmî	Arazbar
41	548	Bahâr oldu yine açıldı güller	Bursalı Duhanî Şerif	Azîz Mahmud Hüdâyî	Eviç
42	548	Dergeh-i Hak'dan beni dûr eyledi isyân-ı dil	Bursalı Duhanî Şerif	İbrahim Hakkı Erzurûmî	Eviç
43	550	Gülşen-i aşka düşen bülbülü ağlar gördüm	Bursalı Duhanî Şerif	İbrahim Hakkı Erzurûmî	Segâh
44	551	Çeşm-i hasret dîde-i eşigmi Ceyhûn eyledin	Bursalı Duhanî Şerif	İbrahim Hakkı Erzurûmî	Şehnaz
45	552	Cemâlin pertevendâz-ı semâvât il ulâ	Kethüdâ-yi Attar	İbrahim Hakkı Erzurûmî	Acemkürdî
46	552	Menba-i ilm-i Hudâsın yâ Muhammed Mustafa	Bursalı Duhanî Şerif	İbrahim Hakkı Erzurûmî	Uşşak

47	552	Tıynet-i âdemde konmasa eğer sevdâyı aşk	Bursalı Duhanî Şerif	Azîz Mahmud Hüdâyî	Hicaz-Uzzal
48	560	Senin âşıkların kılmaz nazar firdevs-i âlâya	Hacı Arif Bey	Âşık Paşa	Hicaz
49	579	Şifâyı vasl kadrin hecr ile bîmâr olandan sor	Behlûl Efendi	Fuzûlî	Müstear
50	584	Lutfeyleyip bir kez nazar eylerse ger sultanımız	Zekâî Dede	Azîz Mahmud Hüdâyî	Acemaşîran
51	589	Dilhânesi mir'at-ı Hak	Zekâî Dede	Şeyh Mehmed Nasûhî	Hicaz
52	596	Hazreti Hak'kın habîbi sevgili bir dânesi	Zekâî Dede	Hasan Sezâyî	Muhayyer
53	610	Senin vasfın leb-i takrîre gelmez yâ Resûlallah	Zekâî Dede	Salâhi	Uşşak
54	703	Yakub ki ne hânkah ehli ne deyr	Abdülkadir Töre	Seyyid Yakub Han	Bestenigâr
55	706	Mürg-i Sidre şûle-i dilhânemin pervânesi	Kâzım Uz	Tahir Olgun	Hüseynîbûselik
56	710	Muhammed'den diğerk yok vâsıl olmuş Kâbekavseyn'e	Fehmi Tokay	?	Müstear
57		Açıldı şevk ile meydan kani merdâneler gelsün	?	Adlî	Sabâ
58		Allah emrin tutalım	?	Yunus Emre	Nevâ
59		Anca zâr eyler kim şol bülbül eyler	?	Yunus Emre	Bayâtî
60		Âşık olan ciğerin âteşe dağlar ağlar	?	İsmail Hakkı (Hakkî)	Bayâtîarabân
61		Âşık olan ciğerin âteşe dağlar ağlar	?	İsmail Hakkı (Hakkî)	Hüseynî
62		Âşıkı mâşuka vâsıl eyleyen Hû zikridir	?	Hasan	Hüseynî
63		Aşkın kime yâr olur	?	Niyâzi Mısrî	Hicaz
64		Behey bülbül nedir feryâd	?	Azîz Mahmud Hüdâyî	Dilkeş
65		Ben bu aşka düşeli Allah ile bilişeli	?	Yunus Emre	Bayâtî
66		Ben dost ile dost olmuşam kimseler dost olmaz bana	?	Yunus Emre	Sabâ
67		Benim key pehlivan meydan benimdir	?	Yunus Emre	Hüseynî
68		Derd-i Hak'ka tâlib ol dermâna irem dersen	?	Niyâzi Mısrî	Arazbar
69		Derviş olan âşık gerek	?	Yunus Emre	Sabâ
70		Dildâde-i zülfün şehâ mahlûka bahş etmiş Hudâ	?	Ali	Irak
71		Dost cemâlin görmeğe müştâk olan zikr eylesün	?	Üftâde	Hüzzâm
72		Ehl-i derdin derdine dermân iken tekrâr-ı Hû	?	Müderriş (Yahya Beşiktaşî)	Hicaz

73	Elâ ey server-i kân-ı risâlet	?	Azîz Mahmud Hüdâyî	Dügâh
74	Eyâ sen sanma kim senden bu güftârı dehan söyler	?	Nakşî Akkirmânî	Bayâtî
75	Gaflet ile Hak'kı buldum diyenler	?	Yunus Emre	Bayâtî
76	Gel vücûdun perdesin kaldır cemâl-i yâri gör	?	Üsküdarlı Yahya	Dilkeş
77	Gelin be hey kardaşlar bu dervişliğe	?	?	Bayâtî
78	Gelin ey âşıklar gelin	?	Yunus Emre	Sabâ
79	Gerçek âşıklara salâ denildi	?	Emir Sultan	Nevâ
80	Gezer Ya'kub olan Yûsuf için ağlayı ağlayı	?	İsmail Hakkı (Hakkî)	Irak
81	Hakk'dan gayri sevgili külli yalandır yalan	?	Yunus Emre	Rast
82	Hazreti Hak'kın habîbi sevgili bir dânesi	?	Hasan Sezâyî	Hüseynîaşîrân
83	Her nefeste bir tecellî-i Hudâ ister gönül	?	İsmail Hakkı (Hakkî)	Sabâ
84	Korktum kıyamet gününden	?	Yunus Emre	Acem
85	Kudûmün rahmeti zevk u safâdır ya Resûlallah	?	Azîz Mahmud Hüdâyî	Hicaz
86	Matla'-ı nûri ilâhîdir yüzün ya Mustafa	?	?	Hüzzâm
87	Mecnûna sordular Leylâ nice oldu	?	Yunus Emre	Bayâtî
88	Revân et eşg-i çeşmin ey gönül mâh-ı muharremdir	?	Selâmî	Hüseynî
89	Sad sadâ-yı âh ile geçti zamanım âh ü vâh	?	?	Nevâ
90	Senin aşkınla ey cânân cihân oldu bana zindan	?	Hasan Sezâyî	Isfahan
91	Yakdı aşkın nârı dilde bir çerâğ	?	Nûrî	Bayâtî
92	Yine dil naatini söyler Muhammed	?	Niyâzi Mısrî	Acem
93	Yürük değirmenler gibi dönerler	?	Yunus Emre	Hüseynî
94	Yüzünden okunur seb-ulmesânî yâ Resûlallah	?	İsmail Hakkı (Hakkî)	Dilkeş
95	Zülfün içre vechini cânâ çü pinhân eyledin	?	Hasan Sezâyî	Irak
96	Bizdedir genc-i mahabbet bizdedir cezb-i Hudâ	?		Nühüft
97	Bu nice derddir ki düşdü cânâ dermân istemez	?	Eşrefoğlu Rûmî	Uşşak
98	Cemî'-i derdlere derman Muhammed	?	Seyyid Nizamoğlu	Tâhir

99		Hak ayandır sır nihandır âbidâ gafil nedir	?	Şeyh Mehmed Nasûhî	Râhatülvâh
100		Hazreti Hak'kın habîbi sevgili bir dânesi	?	Hasan Sezâyî	Tâhir
101		Kadem bas bezmü-i uşşâka kerem kıl yâ Resûlallah	?	İsmail Hakkı (Hakkî)	Hicaz-Uzzal
102		Riyâz-ı ravzana bir andelîbim yâ Resûlallah	?	Selâmî	Şevkutarâb
103		Tutalım Hakk'ın emrini	?	Üftâde	Uşşak
104		Ey çerh-i sitemger dil-i nâlâna dokunma	Yeniköylü Hasan	Âşık Ömer	Hüseynî

2.7.2 TRT Repertuarında olan duraklar

TRT Repertuarında toplam 32 durağın olduğunu tespit ettik. Çizelge 2.2’de görüleceği üzere, TRT repertuarındaki durakların 6 tanesi serbest usûlde yazılmış notalar, geri kalan 25 tanesi ise Durak Evferi usûlünde yazılmış notalardır. Bu listeyi verirken durakları “TRT repertuar numarası” ile birlikte verdik. Burada da bestekâr veya güftekarını tespit edemediğimiz eserlerin ilgili hanelerine bilinmiyor ibaresi yerine “?” kullanmayı uygun gördük.

Çizelge 2.2 : TRT repertuarında olan durakların listesi.

	Rep.No	Duraklar	Beste	Güfte	Makam	Usûl
1	16074	Arife mir'at-i vahdettir ser-â-ser kâinat	Kâzım Uz (Muâllim)	Tâhir-ül Mevlevî	Segâh Mâye	Serbest
2	16076	Aşinâ-yı aşk olandan ah ü zâr eksik değil	Dede Efendi	Niyâzî-i Mısrî	Hicaz	Serbest
3	774	Aşk-ı yâre düş olaldan yârımı gördüm ıyân	Mahmut Çelebi(Zâkir)	Osman Haşimî Efendi	Şehnaz	D.E
4	1254	Be-hey bülbül nedir feryâd vâr eyle Hak'dan istimdâd	?	Azîz Mahmûd Hüdâyî	Dilkeşhâverân	D.E
5	7590	Ben bende buldum çün Hakkı şekk ü güman nemdir benim	Tulûî Şeyh Mehmed	Yûnûs Emre	Segâh	D.E
6	14054	Ben bilmez idim gizli ayân hep sen imişsin	Bekir Sıtkı Sezgin	Ahmet Dede (Köse)	Hicaz	D.E
7	1528	Ben sanırdım âlem içre hiç bana yâr kalmadı	Mustafa Efendi (Çalakzâde)	Niyâzî Mısrî	Rast	D.E
8	1453	Benim mansûr-ı aşk hoş dara geldim	Ali Şîrûganî (Dede)	Sünbülî (Şeyh)	Nühüft	D.E
9	16073	Bülbül-i şûrîdeyim gülden nasîbim var benim	Nâlîzâde İbrâhim Efendi	Osman Dede (Sîneçâk)	Bayâtî	D.E
10	3098	Çün bahar erip şecerler sebzi-i revnâk-gîr olur	Sepetçizâde Mehmet Ağa	Gafûrî Mahmud	Acem	D.E
11	3693	Düştü cânâ âkıbet sevdâ-yı aşk	Hacı Mehmet Efendi	İsmâil Hakkı(Hakkî)	Hicaz	D.E
12	4113	Ey gönül gel Hakk'a giden râhı bul	Derviş Halil Efendi	Niyâzî-i Mısrî	Segâh	D.E
13	4115	Ey gönül niçin perîşânsın beyâz kâkül gibi	Zeki Arif Ataergin	?	Şedaraban	D.E
14	16314	Ey habîb-i Kibriyâ ve'y matla-i nûr-i Hüdâ	Kazasker Mustafa İzzet Ef.	Kazasker Mustafa İzzet	Hüzzâm	Serbest
15	4358	Eyleyen uşşakı şeyda daima tal'atindir ya Resulallah senin	Ahî Efendi	Şeyh Mehmet Nasûhî	Mâhûr	D.E
16	4500	Gâhigâh kendime gelirim	Hüseyin Efendi	Eşrefoğlu Rûmî	Dügâh	D.E
17	4850	Gel temâşâ kıl ne söyler âşık-ı mestâneler	Muâllim İsmail Hakkı Bey	?	Evcârâ	D.E
18	16119	Halk içre bir âyineyim herkes bakar bir an görür	Ali Şîrûganî Dede	Niyâzî Mısrî	Nühüft	D.E
19	16012	Kim ki (Ş'ol ki) can vermez bu yolda pes niçün cânân diler	?	Eşrefoğlu Rûmî	Segâh	D.E
20	14284	Lûtf eyleyip bir kez nazar eyleyse ger sultânımız	Zekâî Dede	Azîz Mahmûd Hüdâyî	Acem Aşîran	D.E
21	16129	Muhammed'den diğer yok vâsıl olmuş kab-ı kavseyn'e	Fehmi Tokay	?	Müstear	Serbest
22	16130	Mürg-i sidre şûle-i dil-hânemin pervânesi	Kâzım Uz (Muâllim)	Tâhir-ül Mevlevî	Hüseyinbûselik	Serbest
23	8296	Nice bir uyursun uyanmaz mısın	Şikârizâde Ahmet Efendi	Yûnûs Emre	Bayâtî	D.E
25	16211	N'oldun ağlarsın gönül sen bi-bedel yarin mi var	?	Üftâde	Yegâh	D.E

26	10322	Sürüp dergâhına rûy-i siyâhım	Şeyh Mehmet Tulûî	Gafûrî (Mahmud)	Irak	D.E
27	14382	Şol demde ki can çeşmime sultan göründü	Bekir Sıtkı Sezgin	Abdullah Efendi	Bayâti	D.E
28	10558	Taht-gâh etti vücûdum şehri sultân-ı aşk	Niznam Yusuf Çelebi	Gafûrî (Mahmud)	Evc	D.E
29	16146	Tûr-i Sînâ'dır vücûdum sûret-i Mûsâ benem	?	?	Nevâ-Kürdî	D.E
30	16062	Ümmetinden bir siyeh-rû asiyem geldim sana	?	?	Bestenigâr	D.E
31	16266	Zuhûr-i maksad-ı âdem Resûl-i Kibriyâ'dandır	İhsan Bey	?	Hicaz (Uzzâl)	Serbest
32	11721	Zülfün içre vechini cânâ çü pinhan eyledin	Kazasker Mehmet Emin Ef.	Sezâî	Irak	D.E

2.7.3 Abdülkâdir Töre'nin Süleymaniye Kütüphanesinde'ki defterinde bulunan duraklar

Abdülkadir Töre'nin Üsküdar Nalçacı Şeyhi İhsan Beyden meşk ettiği durakların Töre'nin kendi el yazısıyla yazdığı notalar bugün Süleymaniye Süleymaniye Kütüphanesi Ekrem Karadeniz Koleksiyonunda iki defter halinde bulunmaktadır. Bu defterlerden 13 numaralı defterde 25 adet durak, 14 numaralı defterde ise 12 durak olmak üzere toplamda 37 durak vardır. Bu defterlerdeki notalar Ömer Faruk Güney tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak çalışılmıştır(2013)¹¹³. Bestekâr veya güftekârını tespit edemediğimiz eserlerin ilgili hanelerine bilinmiyor ibaresi yerine “?” kullanmayı uygun gördük¹¹⁴.

Çizelge 2.3 : Abdülkadir Töre'nin Süleymaniye Kütüphanesi Ekrem Karadeniz

Koleksiyonu'nda bulunan 13 ve 14 numaralı defterlerindeki duraklar.

	13. No'lu Defterdeki Duraklar	Makam	Beste	Güfte
1	Afitab-ı subh-i mâ	Rast	Niznam Yusuf Çelebi	Yahya Nazîm
2	Âşık oldum bugün meydan benimdir	Hüseyni	?	Yunus Emre
3	Âşinâ-yı aşk olandan âh u zâr	Şehnaz	Çalakzâde Şeyh	Niyâzî Mısırî
4	Aşk-ı yâre duş olalıdan	Şehnaz	Üsküdârî Zâkir Mahmud	Haşimi Damadı Osman Ef.
5	Ben sanırdım alem içre	Rast	Behlül Efendi	Niyâzî Mısırî
6	Ben sanırdım alem içre	Şehnaz	?	Niyâzî Mısırî
7	Bülbülî şurideyim gülden nasibim var	Bayati	Nâ'lizâde İbrahim	Sineçak Derviş Osman
8	Çün bahar irüp şecerler	Şehnaz	?	Gafûrî Mahmud
9	Derman arardım derdime	Mahur	Derviş Ali Senâî	Niyâzî Mısırî
10	Ey gönül gel Hakka giden rahî bul	Segâh	Kuşçuzâde Halil Ef.	Niyâzî Mısırî
11	Gahigah kendime gelirim	Dügâh	Müezzîn Hüseyin Ef.	Eşrefoğlu Rûmî
12	Gelin behey kardaşlar gelin	Bayati	?	?
13	Gelin ey aşıklar gelin	Dügâh	?	Yunus Emre
14	Hak ayandır sır nihandır	Bestisfahan	?	Şeyh Mehmed Nasûhî
15	Halk içre bir ayineyim	Nühüft	Ali Şîrûganî Dede	Niyâzî Mısırî
16	İki kaşın arasına çekti	Bestenigâr	?	Niyâzî Mısırî
17	Nice bir uyursun uyanmaz mısın	Bayati	?	Yunus Emre
18	Serayı limaallahi gönüldür	Hüseyni	?	Sezâyî
19	Sürüp dergâhına ruyi siyahım	Irak	Akbaba İmamı Mehmed Tulûî	Gafûrî Mahmud

¹¹³ Bkz. Ömer Faruk Güney, age.

¹¹⁴ Bkz. Çizelge 2.3

20	Şifayı vasl-ı kadri hier ile	Müstear	Behlül Efendi	Fuzûlî
21	Ta ezelden sen benimle	Isfahan	Hoca Fehmi Efendi	Sünbülî Şeyh Cemal Ef.
22	Tahtgah etti vücudum	Eviç	Niznam Yusuf Çelebi	Gafûrî Mahmud
23	Tende canım canda cananımdır Allah	Acem	Ali Şîrûganî Dede	Niyâzî Mısrî
24	Tur-i sinadır vücudun	Nevakürdi	Muallim İsmail Hakkı Bey	?
25	Varımı ben dosta verdim	Bayati	?	Ahmet Sarban
	14. No'lu Defterdeki Duraklar	Makam	Beste	Güfte
1	Âşık oldum bugün meydan benimdir	Necid Hüseyini	?	Yunus Emre
2	Ayağı tozunu sürme çekelden	Suzidil	İsmail Dede Efendi	Niyâzî Mısrî
3	Ben dost havâsına düştüm	Bayati	Kazasker Mustafa İzzet Ef.	Eşrefoğlu Rûmî
4	Benem mansur-i aşk	Nühüft	Ali Şîrûganî Dede	Sünbül Sinan
5	Çün bahar irüp şecerler	Acem	Sepetçizâde Mehmed Ağa	Gafûrî Mahmud
6	Düştü cana akıbet	Hicaz	Bursalı Celvetî Zakiri Hacı Mehmet Ef.	İsmail Hakkı Bursavî
7	Her nefeste bir tecelli Hüda ister	Saba	?	İsmail Hakkı Bursavî
8	Kim ki can vermez bu yolda	Segâh	?	Eşrefoğlu Rûmî
9	Mecnuna sordular	Bayati	?	Yunus Emre
10	Zat-i Hak'da mahrem-i irfan olan	Uşşak	Ali Şîrûganî Dede	Niyâzî Mısrî
11	Zuhur-u maksadı alem	Hicaz	İhsan Bey	?
12	Zülfün içre vechini cana	Bestenigâr	?	Sezâyî

2.7.4 <<http://www.sanatmuziginotalari.com/>> İnternet sitesi üzerinden yayınlanan durak notaları

Büyük ölçüde Cüneyd Kosal'ın özel arşivinden yararlanmak suretiyle, Aytaç Ergen'in farklı kaynaklardaki notaları bir araya getirdiği, Türk müziği repertuarındaki binlerce nota İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı'nın katkılarıyla internet üzerinde yayınlanmaktadır. Bir eserin birden fazla yazılmış nüshasının yer aldığı bu büyük sanal arşivde -mükerrer kayıtlar çıkarıldığında- toplam 143 durak notası bulunmaktadır. Durak Evferi usûlü ile ve serbest usûlde yazılı olanlar birlikte verilmiştir. Arşivde bazı durakların iki versiyonundan biri serbest diğeri Durak Evferi usûlü ile yazılmış ise internet sitesinde usûl ile yazılı olan nota temel alınarak, kayıtlara usûl hanesine Durak Evferi yazılarak geçirilmiştir. Bestekâr isimleri ve Durak Evferi usûlü ile yazılmış olan notalar da dâhil olarak bu sitede bulunan durak notalarının listesini mümkün mertebe sitede yazdığı orijinal şekliyle verdik¹¹⁵. Makam alfabetiğine göre eserleri verdik. Bu fihristte, internet sitesinin fihrist mantığı içerisinde kalarak tespit edilemeyen bestekâr ve güftekarlar için “Belirsiz” yazmayı uygun gördük.

¹¹⁵ Bkz. Çizelge 2.4

Çizelge 2.4 : <<http://www.sanatmuziginotalari.com/>> internet sitesi üzerinden yayınlanan durak notalarının listesi.

No	Duraklar	Beste	Güfte	Makam	Usûl
1	Çün bahar erip şecerler sebz-i revnak-gir olur	Mehmet Ağa (Sepetcizade)	Gafuri (Mahmud)	Acem	D.E
2	Tende canım canda cananımdır Allah Hu diyen	Ali Şirügani Dede	Niyazi-i Mısri	Acem	D.E
3	Çün bahar erip şecerler sebz-i revnak-gir olur	Belirsiz	Gafuri (Mahmud)	Acem Aşiran	Serbest
4	Ey derde derman isteyen yetmez mi derd derman sana	Hüseyin Sadettin Arel	Niyazi-i Mısri	Acem Aşiran	D.E
5	Hemişe bülbülün gülşende feryadı mahabbettir	Hüseyin Sadettin Arel	Sahvi	Acem Aşiran	D.E
6	Lutfeyleyip bir kez nazar eylerse ger sultanımız	Zekai Dede	Aziz Mahmud Hüdai	Acem Aşiran	D.E
7	Ey derde derman isteyen yetmez mi derd derman sana	Hüseyin Sadettin Arel	Niyazi-i Mısri	Acem Kürdi	D.E
8	Düştüm yine derde Hu	Hüseyin Sadettin Arel	Belirsiz	Aşkefza	D.E
9	Ya ilahi kasırım şükründe ben	Hüseyin Sadettin Arel	Belirsiz	Aşkefza	D.E
10	Ben dost hevasına düştüm	Mustafa İzzet Efendi (Kazasker)	Eşrefoğlu Rumi	Bayati	Serbest
11	Buyruk senin ferman senin	Hüseyin Sadettin Arel	Aziz Mahmud Hüdai	Bayati	D.E
12	Bülbül-i şurideyim gülden nasibim var benim	İbrahim Efendi Nalizade	Osman Dede	Bayati	D.E
13	Derunumda olan halet ne halettir anı bilmem	Hüseyin Sadettin Arel	Belirsiz	Bayati	D.E
14	Gelin behey kardaşlar gelin	Belirsiz	Belirsiz	Bayati	Serbest
15	Mecnuna sordular Leyla nicoldu	Belirsiz	Yunus Emre	Bayati	Serbest
16	Nice bir uyursun uyanmaz mısın?	Ahmet Efendi - Şikarizade	Yunus Emre	Bayati	D.E
17	Şol demde ki can çeşmime sultan göründü	Bekir Sıdkı Sezgin	Abdullah Efendi - Himmetzade	Bayati	D.E
18	Varımı ben dosta verdim han ü manım kalmadı	Belirsiz	Ahmet (Sarban)	Bayati	D.E
19	Ben dost hevasına düştüm	Mustafa İzzet Efendi (Kazasker)	Eşrefoğlu Rumi	Bayatiaraban	Serbest
20	Hak ayandır sır nihandır abida gafil nedir	Belirsiz	Mehmet Nasuhi Efendi (Şeyh)	Beste Isfahan	D.E
21	Müntesibi aşk olanın aşk ile işi nola yar	Veysel Dalsaldı	Belirsiz	Beste Isfahan	Serbest

22	Vasıl olmaz kimse Hakka cümleden dur olmadan	Hüseyin Sadettin Arel	Şemseddin Sivasi	Beste Isfahan	D.E
23	Her kimin kalbinde zikrullah olur	Hüseyin Sadettin Arel	Belirsiz	Bestenigar	D.E
24	İki kaşın arasına çekdi hatt-ı üstüva	Belirsiz	Niyazi-i Mısri	Bestenigar	D.E
25	İlahi bir aşk ver bana kandalığım bilmeyeyin	Cinuçen Tanrıkorur	Yunus Emre	Bestenigar	Serbest
26	Ümmetinden bir siyeh-ru asiyem geldim sana	Belirsiz	Belirsiz	Bestenigar	D.E
27	Zülfün içre vechini cana çü pinhan eyledin	Belirsiz	Hasan Sezai Efendi	Bestenigar	Serbest
28	Senin aşıkların kılmaz nazar firdevs-i alaya	Hüseyin Sadettin Arel	Aşık	Buselik	D.E
29	Dil hanesi mirat-ı Hak Sırr-ı Cemalullahı gör	Hüseyin Sadettin Arel	Mehmet Nasuhi Efendi (Şeyh)	Buselik (Çargahta)	D.E
30	Be-hey bülbül nedir feryad var eyle Hakdan istimdad	Belirsiz	Aziz Mahmud Hüdai	Dilkeşhaveran	D.E
31	Gahigah kendime gelirim	Sofu Hüseyin Efendi	Eşrefoğlu Rumi	Dügah	Serbest
32	Gelin ey aşıklar gelin	Belirsiz	Yunus Emre	Dügah	Serbest
33	Seherlerde eser bad-ı tecelli	Belirsiz	İsmail Hakkı (Bursavi)	Dügah	D.E
34	Aşkın gitmez dilinden hiç Huy-i Hay-i aşk	Hüseyin Sadettin Arel	Kanuni Sultan Süleyman	Evcara	D.E
35	Dil hanesi pür nur olur	Hüseyin Sadettin Arel	Sultan I.Ahmed (Bahti)	Evcara	D.E
36	Derd-i Hakka talib ol dermana erem dersin	Hüseyin Sadettin Arel	Niyazi-i Mısri	Eviç	D.E
37	Taht-gah etti vücudum milkini (şehrini) sultan-ı aşk	Yusuf Çelebi (Nizâm)	Gafuri (Mahmud)	Eviç	D.E
38	Vuslat gibi nimet mi olur	Hüseyin Sadettin Arel	Aziz Mahmud Hüdai	Eviç	D.E
39	Eya alemlerin şahı tecelli kıl teselli kıl	Hüseyin Sadettin Arel	Merkez Efendi	Ferahfeza	D.E
40	Mail olma dünyeye çün bi-vefadır bi-vefa	Hüseyin Sadettin Arel	Hakkı	Ferahfeza	D.E
41	Mevlam ver aşkını bana hayranın olayım senin	Hüseyin Sadettin Arel	Nizamoğlu Seyyid Seyfullah	Ferahnak	D.E
42	Aşk ile nuş eyleyen bezm-i ezel peymanesin	Hüseyin Sadettin Arel	Belirsiz	Ferahnüma	D.E
43	Kalmışız deryay-ı gaflet içre bitab u tuvan	Hüseyin Sadettin Arel	Hilmi	Heftgah	D.E
44	Aşına-yı aşk olandan ah ü zar eksik değil	Dede Efendi	Niyazi-i Mısri	Hicaz	Serbest
45	Düştü cana akıbet sevda-yı aşk	Kalburcuzade Zâkir Hacı Mehmet	İsmail Hakkı (Bursavi)	Hicaz	D.E

46	Kim ki aşkın darına ber-dar olur	Hüseyin Sadettin Arel	Belirsiz	Hicaz	D.E
47	Zuhur-ı maksad-ı âdem Resul-i kibriyadandır	İhsan Bey (Hafız Mustafa) Nalçacı Şeyhi	Belirsiz	Hicaz	Serbest
48	Aşkınla çak olsa bu ten ben yine illallah direm	Hüseyin Sadettin Arel	Nizamoğlu Seyyid Seyfullah	Hicaz (A.Aşıranda)	D.E
49	Allah emrin turalım rahmetine batalım	Belirsiz	Yunus Emre	Hicaz (Hümayun)	D.E
50	Dil hanesi mirat-ı Hak Sırr-ı Cemalullahı gör(*)	Hüseyin Sadettin Arel	Mehmet Nasuhi Efendi (Şeyh)	Hicaz (Hümayun)	D.E
51	Dil hanesi mirat-ı Hak Sırr-ı Cemalullahı gör(*a)	M.Zekai Efendi	Mehmet Nasuhi Efendi (Şeyh)	Hicaz (Hümayun)	D.E
52	Düşdü cana akıbet sevda-yı aşk	Mehmet Efendi(Zakir- Bursalı-Hacı)	İsmail Hakkı (Bursavi)	Hicaz (Hümayun)	D.E
53	Senin âşıkların kılmaz nazar firdevs-i alaya	Arif Bey (Hacı)	Âşık	Hicaz (Uzzal)	D.E
54	Aşk-ı yare düş olaldan yarimi gördüm ıyan	Hüseyin Sadettin Arel	Osman	Hicaz (Zirgüle)	D.E
55	Ey can gözün açabilsem diyenler	Hüseyin Sadettin Arel	Himmeti	Hicaz (Zirgüle)	D.E
56	Andım yine ol bezmi mestanelik elverdi	Hüseyin Sadettin Arel	Şemseddin Sivasi	Hicaz Aşiran	D.E
57	Hemişe bülbülün gülşende feryadı muhabbettir	Hüseyin Sadettin Arel	Belirsiz	Hicaz Aşiran	D.E
58	Aşkınla yandır sultanım Allah	Hüseyin Sadettin Arel	Zekai Efendi - Şeyh	Hisar Buselik	D.E
59	Deldi bağrım bülbül-i bi-çare nalânın senin	Hüseyin Sadettin Arel	Nizamoğlu Seyyid Seyfullah	Hisar Buselik	D.E
60	Fer almışken tulu-i Kibriyadan	Hüseyin Sadettin Arel	Yahya Kemal Beyatlı	Hisar Buselik	D.E
61	Mevlam senin âşıkların devran ederler Hu ile	Hüseyin Sadettin Arel	Aziz Mahmud Hüdai	Hisar Buselik	D.E
62	Aşık oldum bugün meydan benimdir	Belirsiz	Yunus Emre	Hüseyini	Serbest
63	Seray-ı li-maallahi gönüldür	Belirsiz	Hasan Sezai Efendi	Hüseyini	D.E
64	Mürg-i sidre şule-i dil	Kazım Uz (Muallim)	Tahir-ül Mevlevi (Olgun)	Hüseyinbuselik	Serbest
65	Derman arardım derdime derdim bana derman imiş	Hasan Esen - Kemeçevi	Niyazi-i Mısri	Hüzzam	D.E
66	Ey habib-i Kibriya vey matla-i nur-i Hüda	Mustafa İzzet Efendi (Kazasker)	Mustafa İzzet Efendi-Yesarizade	Hüzzam	Serbest
67	Hudaya keşti-i cürm içre kaldım	Hüseyin Sadettin Arel	İsa Mahvi Efendi	Hüzzam	D.E
68	İlahül-aleminsin Hakk-teala	Hüseyin Sadettin Arel	Belirsiz	Hüzzam	D.E

69	Katre aşkın umman oldu	Hüseyin Sadettin Arel	Himmeti	Hüzzam-ı Cedid	D.E
70	Aşkın oldu dili mesvay-ı Hu	Hüseyin Sadettin Arel	Seyyid Kerim	Irak	D.E
71	Sürüp dergâhına ruy-i siyahım	Mehmet Tului (Şeyh)	Gafuri (Mahmud)	Irak	D.E
72	Zülfün içre vechini cana çü pinhan eyledin	Mehmet Efendi (Kazasker)	Hasan Sezai Efendi	Irak	Serbest
73	Gülşen-i vuslatda ey bülbül bu efganın nedir	Kazım Uz (Muallim)	Selahattin Uşşâkî	Isfahan	Serbest
74	Senin aşkınla ey canan cihan oldu bana zindan	Belirsiz	Hasan Sezai Efendi	Isfahan	D.E
75	Sıdk ile aşık olursan yar sana mefkud değil	Hüseyin Sadettin Arel	Abdullah Efendi - Himmetzade	Isfahan	D.E
76	Ta ezelden sen benimle ahd ü peyman eyledin	Fehmi Ef. (Sünbülü zakiri)	Cemal Ef. - İzmirli Udi, Neyzen	Isfahan	D.E
77	Tecellide dolu âlem	Hüseyin Sadettin Arel	Muzaffer Ozak (Aşki)	Isfahan	D.E
78	Vech-i yare düş olan âlemde seyran istemez	Hüseyin Sadettin Arel	İbrahim Ef.-Mısırlı Udi Abraham Levi Hayat	Isfahan	D.E
79	Düştü cana akıbet sevda-yı aşk	Hüseyin Sadettin Arel	İsmail Hakkı (Bursavi)	Kürdi	D.E
80	Dehr-i duna dil veren akil değil divanedir	Hüseyin Sadettin Arel	Belirsiz	Kürdîlihiczakâr	D.E
81	Derman arardım derdime derdim bana derman imiş	Ali Şirüvani Dede	Niyazi-i Mısri	Mahur	D.E
82	Eyleyen uşşakı şeyda daima talatindir ya Resulallah senin	Ahi Efendi (Hasan Efendizade)	Mehmet Nasuhi Efendi (Şeyh)	Mahur	D.E
83	Arife mirat-i vahdettir ser-a-ser kâinat	Kazım Uz (Muallim)	Tahir-ül Mevlevi (Olgun)	Maye (Segâh)	Serbest
84	Derman arardım derdime derdim bana derman imiş	Hüseyin Sadettin Arel	Niyazi-i Mısri	Müstear	D.E
85	Muhammedden diğer yok vasıl olmuş kab-ı kavseyne	Fehmi Tokay	Belirsiz	Müstear	Serbest
86	Şifa-yı vasl-ı kadri hicr ile bi-mar olandan sor	Behlül Efendi	Fuzuli	Müstear	D.E
87	Arz-ı didar eyledikçe şahid-i gülzar-ı Hu	Hüseyin Sadettin Arel	Belirsiz	Neva	D.E
88	Tur-i Sinadır vücudüm suret-i Musa benem	Belirsiz	Belirsiz	Neva Kürdi	D.E
89	Bahr içinde katrayım bahr olur hayran bana	Hüseyin Sadettin Arel	Niyazi-i Mısri	Neveser	D.E
90	Merd-i meydan-ı Hüdanın karı zikrUllah olur	Hüseyin Sadettin Arel	Nizamoğlu Seyyid Seyfullah	Nihavend	D.E

91	Ey gafil uyan rihlet-i na-gahı unutma	Hüseyin Sadettin Arel	Şemseddin Sivasi	Nikriz	D.E
92	İşimiz subh u mesa cürm ü hata	Hüseyin Sadettin Arel	Sultan II. Mahmud (Adli)	Nikriz	D.E
93	Uyan gafletten ey gafil seni aldatmasın dünya	Hüseyin Sadettin Arel	Belirsiz	Nişabur	D.E
94	Sehv ile olduysa günah	Hüseyin Sadettin Arel	Aziz Mahmud Hüdai	Nişaburek	D.E
95	Benim Mansur-ı aşk hoş dara geldim	Ali Şirüganı Dede	Sünbül Sinan (Sünbülü)	Nühüft	Serbest
96	Halk içre bir ayineyim herkes bakar bir an görür	Ali Şirüganı Dede	Niyazi-i Mısri	Nühüft	D.E
97	Ey cemel-i Hakka talib	Hüseyin Sadettin Arel	Azizi	Pençgah	D.E
98	Andelib-i bağ-ı hicran olmuşam ya Rabbenâ	Hüseyin Sadettin Arel	Kamil Efendi - Kırımlı, Hafız Ahmed	Rahatülervah	D.E
99	Afitab-ı subh-i ma evha Habib-i Kibriya	Yusuf Çelebi (Nizâm)	Yahya Nazim Efendi	Rast	Serbest
100	Ey dertlilerin derdine derman eden Allah	Hüseyin Sadettin Arel	Aziz Mahmud Hüdai	Reng-i Dil	D.E
101	Gülşen-i aşka düşen bülbülü ağlar gördüm	Hüseyin Sadettin Arel	İsmail Hakkı (Bursavi)	Ruhnevaz	D.E
102	Kalbini bağ-ı cinan et ravza-i tevhid ile	Hüseyin Sadettin Arel	Niyazi-i Mısri	Ruy-i Irak	D.E
103	Cemalin nuruna nisbet	Belirsiz	Şemseddin Sivasi	Saba	Serbest
104	Gelin ey aşıklar gelin	Belirsiz	Yunus Emre	Saba	D.E
105	Her nefesde bir tecelli-i Hüda ister gönül	Belirsiz	İsmail Hakkı (Bursavi)	Saba	D.E
106	Kapına geldiler ümmet Muhammed	Belirsiz	Hasan Sezai Efendi	Saba	Serbest
107	Sevda-yı sivadan geç gel"Hu" diyelim "Hu"	Hüseyin Sadettin Arel	Aziz Mahmud Hüdai	Saba	D.E
108	A sultanım sen var iken ya ben kime yalvarayım	Hüseyin Sadettin Arel	Yunus Emre	Segah	D.E
109	Ben bende buldum çün Hakkı şekk ü güman nemdir benim	Mehmet Tului (Şeyh)	Yunus Emre	Segah	D.E
110	Ey gönül gel Hakka giden rahı bul	Derviş Halil Efendi(Kuşçuzade)	Niyazi-i Mısri	Segah	D.E
111	Kim ki (Şol ki) can vermez bu yolda pes niçün canan diler	Belirsiz	Eşrefoğlu Rumi	Segah	D.E
112	Taştı rahmet deryası gark oldu cümle asi	Hüseyin Sadettin Arel	Yunus (Aşık Yunus)	Segah	D.E
113	Ümmetinden bir siyeh-ru asiyem geldim sana	Belirsiz	Belirsiz	Segah	D.E

114	Ey olanlar talib-i gencine-i esrar-ı Hu	Hüseyin Sadettin Arel	Belirsiz	Segah (Çargahta)	D.E
115	A sultanım sen var iken ya ben kime yalvarayım	Hüseyin Sadettin Arel	Yunus Emre	Sultani Irak	D.E
116	Ezelden aşk oduna yana geldim	Hüseyin Sadettin Arel	Sünbül Sinan (Sünbülü)	Sultani Yegah	D.E
117	İçmeyen lalin şarabın merd-i meydan olmadı	Hüseyin Sadettin Arel	Nakşi "Akkirmanı"	Sultani Yegah	D.E
118	Varımı ben dosta verdim han ü manım kalmadı	Hüseyin Sadettin Arel	Ahmet (Sarban)	Sultani Yegah	D.E
119	Ayağı tozunu sürme çekelden gözüme canım	Dede Efendi	Niyazi-i Mısri	Suzidil	D.E
120	Eğer dosttan belli haber sorarsan	Hüseyin Sadettin Arel	Belirsiz	Suzinak	D.E
121	Ehl-i derdin derdine derman iken tekrar-ı Hu	Hüseyin Sadettin Arel	Müderriş	Suzinak	D.E
122	Hakka teslim etmeyen can ü dilin	Hüseyin Sadettin Arel	Gafuri (Mahmud)	Suzinak	D.E
123	Be-hey bülbül nedir feryad var eyle Hakdan istimdad	Suphi Ezgi	Aziz Mahmud Hüdai	Şedaraban	D.E
124	Ey gönül niçin perişansın beyaz kakül gibi	Zeki Arif Ataergin	Belirsiz	Şedaraban	D.E
125	Ey gönül neylersin sen bu cihanı	Hüseyin Sadettin Arel	Hakkı	Şedaraban(Neveser)	D.E
126	Aşına-yı aşk olandan ah ü zar eksik değil	Mustafa Efendi (Çalakzade)	Niyazi-i Mısri	Şehnaz	D.E
127	Aşk-ı yare duş olaldan yarımı gördüm ıyan	Hüseyin Sadettin Arel	Osman	Şehnaz	D.E
128	Aşk-ı yare duş olaldan yarımı gördüm ıyan(*a)	Mahmut Çelebi (Zakir)	Osman	Şehnaz	D.E
129	Aşkın meyine ben kana geldim	Hüseyin Sadettin Arel	Niyazi-i Mısri	Şehnaz	D.E
130	Ben sanırdım alem içre hiç bana yar kalmadı	Belirsiz	Niyazi-i Mısri	Şehnaz	Serbest
131	Çün bahar erip şecerler sebz-i revnak-gir olur	Belirsiz	Gafuri (Mahmud)	Şehnaz	D.E
132	Mest-i aşkız sabrımız yok sinemiz çak eyleriz	Hüseyin Sadettin Arel	Hocazade Lutfi	Şevkefza	D.E
133	Tıynet-i alemde konmasa eğer sevda-yı aşk	Hüseyin Sadettin Arel	Aziz Mahmud Hüdai	Şevkefza	D.E
134	Hudaya cümle alem sana aşık seni özler Resulullah	Hüseyin Sadettin Arel	Aziz Mahmud Hüdai	Şivenüma	D.E
135	Çünkü bildik müminin kalbinde Beytullah var	Hüseyin Sadettin Arel	Seyyid Nesimi	Uşşak	D.E
136	Derd-i aşka düşmeyince o dermana nice erer	Hüseyin Sadettin Arel	Hilmi	Uşşak	D.E
137	Geçeyim can ile tenden	Hüseyin Sadettin Arel	Ahmet Dede Köse	Uşşak	D.E

138	Mecnuna sordular Leyla nicoldu	Belirsiz	Yunus Emre	Uşşak	D.E
139	Mecnuna sordular Leyla nicoldu (I)	Belirsiz	Yunus Emre	Uşşak	D.E
140	Zat-ı hakda mahrem-i irfan olan anlar bizi	Ali Şirüvani Dede	Niyazi-i Mısri	Uşşak	D.E
141	Kabe et kalbini sen büt-hane sansınlar seni	Hüseyin Sadettin Arel	Nasuhi	Yegah	D.E
142	Mest olduğum etmem aceb...	Hüseyin Sadettin Arel	Belirsiz	Yegah	D.E
143	Söylemem raz-ı derunum sırr-ı mübhendir gönül	Hüseyin Sadettin Arel	Zekai Efendi - Şeyh	Yegah	D.E

2.7.5 Aydın Varol’un “Türk Tasavvuf Mûsikisi’nde Durak Formunun Yeri ve Önemi” isimli doktora tezindeki duraklar

Aydın Varol’un 1996’da İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığı “*Türk Tasavvuf Mûsikisi’nde Durak Formunun Yeri ve Önemi*”¹¹⁶ isimli tezinde 135 durak notası yer almaktadır. Bunlardan 74 tanesi H.Sadettin Arel’e ait, 1 tanesi Suphi Ezgi’ye ve 2 tanesi de B.Sıtkı Sezgin’e aittir yani 77 durağın orijinali Durak Evferi usûlüyle bestelenmiştir. 39 tanesi de Suphi Ezgi’nin yayınlamış olduğu Durakların notalarıdır. Aydın Varol’un tezinde Durak Evferi usûlü iddiasının gerçekliği irdelenmemiştir serbest veya Durak Evferi usûlü ile yazılmış bütün duraklara yer verilmiştir. Serbest usûlde 18 adet durak yer almaktadır¹¹⁷.

Çizelge 2.5 : Aydın Varol’un “Türk Tasavvuf Mûsikisi’nde Durak Formunun Yeri ve Önemi” isimli doktora tezinde bulunan serbest usûl ile besteli durakların listesi.

	Duraklar	Makam	Bestekâr	Sayfa
1	Çün behar erup	Acem	Mehmet Ağa	138
2	Lütfeyleyip bir kez nazar	Acemaşiran	Zekai Dede	140
3	Çün bahar irup	Acemaşiran	?	150
4	Mecnuna sordular leyla	Bayati	?	165
5	Zülfün içre veçhini	Bestenigâr	?	184
6	Ya ilahi bir aşk ver bana	Bestenigâr	Cinuçen Tanrıkorur	188
7	Tahti gahi etdi vücudum	Eviç	Niznam Yusuf Çelebi	212
8	Zülfün içre veçhini	Eviç	?	213
9	Düştü cânâ âkıbet sevdâ-yı aşk	Hicaz	Hakkı Muhammed Ef. Bursavi	240
10	Âşına yı aşk olandan	Hicaz	Dede Efendi	244
11	Zuhûr-ı maksadı âdem	Hicaz	İhsan Bey	246
12	Mürgi sidre şulei dil havanesi	Hüseyini Buselik	Muallim Kâzım Bey	272
13	Âşık oldum bugün meydan benimdir	Hüseyini Necid	?	275
14	Gülşeni vuslat da ey bülbül	İsfahan	Muallim Kâzım Bey	298
15	Benim mansuri aşk hoş dare geldim	Nühüft	Dede Ali şirügani	332
16	Kapına geldiler ümmet muhammed	Saba	?	363
17	Kurbanlar tıglanıp gülbank çekildi	Segâh	Sadettin Kaynak	370
18	Ârife mirât-ı vahdetdir serâser kâinat	Segahmaye	Muallim kazım bey	378

¹¹⁶ Aydın Varol, *Türk Tasavvuf Mûsikisinde Durak Formunun Yeri ve Önemi*, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996

¹¹⁷ Bkz. Çizelge 2.5

2.7.6 Suphi Ezgi'nin “Temcid-Na't-Salât-Durak” isimli eserinde bulunan duraklar

Suphi Ezgi'nin 1945 yılında yayınladığı *Temcid-Na't-Salât-Durak*¹¹⁸ isimli eserde 39 durağın notaları yer almaktadır. Suphi Ezgi, kitabının başında zaten kitapta hangi durakların olduğunu belirten bir fihrist vermiştir. Ancak biz burada Suphi Ezgi'nin Durak Evferi usûlü ile yazdığı bu durakların serbest notayla yazılmış nüshalarının olup olmadığını araştırdık. Serbest notaları bulunan notaların mehzazını “**Serbest Nota**” sütununda belirtirken Abdülkadir Töre'nin kendi el yazısıyla olan notaları “**Töre**”; Kâni Karaca'nın okuyuşundan notaya aldığımız notalara “**Kani Karaca**”; Halil Can'ın Abdülkadir Töre'nin notalarından istinsah ettim dediği ama Töre'nin kendi el yazısıyla olan nüshasını göremediğimiz durakları “**H. Can – Töre**”; Halil Can'ın yazdığı ama kaynak belirtmediği durakları “**H. Can**” ifadesini; Arel'in İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü'ndeki arşivinden çıkmış olan yine Abdülkadir Töre'nin el yazısıyla yazılmış durakları belirtirken de “**Türkiyat**” ifadesini kullandık. Bestekârı veya güftekarı bilinmeyen duraklar için “**Belirsiz**” ibaresini kullandık. Henüz serbest usûlle yazılmış bir nüshasını tespit edemediğimiz 6 durağı da “-“ ile ifade ettik. Çizelge 2.6'da tablo hâlinde belirttiğimiz, Serbest usûlle olması gereken ancak notası şimdilik tespit edilemeyen duraklar şunlardır: “Humayun - Allah emrin tutalım”, “Humayun - Dil hanesi mirat-ı Hak (M.Zekai Ef.)”, “Dilkeşhaveran - Behey bülbül nedir feryad”, “İsfahan - Senin aşkınla ey canan”, “Saba – Gelin ey âşıklar gelin”, “Uşşak – Mecnûna sordular Leyla nicoldu”.

¹¹⁸ Suphi Ezgi. *Temcid-Na't-Salat-Durak*, İstanbul, 1945.

Çizelge 2.6 : Suphi Ezgi'nin Temcid-Na't-Salât-Durak isimli eserinde bulunan notalar

	Duraklar	Makam	Beste	Güfte	Sayfa	Serbest Nota
1	Çün behar olup şecerler	Acem	Sepetçizade Mehmed Ağa	Gafûri Mahmud	29	Töre
2	Tende canım canda cananımdır	Acem	Ali Şîruganî	Niyazî Mısrî	28	Töre
3	Bülbülü şûrideyem	Bayati	Na'lizade İbrahim Ef.	Sîneçâk Osman Dede	30	Töre
5	Nice bir uyursun, uyanmaz mısın?	Bayati	Belirsiz	Yunus Emre	32	Töre
4	Varımı ben dosta verdim	Bayati	Belirsiz	Sultan I. Ahmet	31	Töre
7	Hak ayandır sır nihandır	Besteİsfahan	Belirsiz	Mehmet Nasûhî	35	Töre
6	İki kaşın arasında çekti hattı istivâ	Bestenigâr	Belirsiz	Niyazî Mısrî	33	Töre
8	Behey bülbül nedir feryad	Dilkeşhaveran	Belirsiz	Aziz Mahmut Hüdâî	36	-
10	Gahigah kendime gelirem	Dügâh	Murad Paşa Cami Müezzini	Eşrefoğlu Rûmî	38	Töre
9	Seherlerde eser bad-ı sabâ	Dügâh	Belirsiz	İsmail Hakkı Bursavî	37	Türkiyat
11	Tahtgah etti vücudum şehrini	Eviç	Niznam Yusuf Çelebi	Gafûri Mahmud	38	Töre
18	Allah emrin tutalım	Hicaz-Humayun	Belirsiz	Yunus Emre	45	-
17	Dil hanesi mirat-ı Hak	Hicaz-Humayun	M. Zekai Efendi	Mehmet Nasûhî	44	-
16	Düşdü cânâ akıbet sevdâyı aşk	Hicaz-Humayun	Celvetî Zâkiri Hacı Mehmed Bursavî	İsmail Hakkı Bursavî	43	Töre
19	Senin âşıkların kılmaz nazar	Hicaz-Uzzal	Hacı Arif Bey	Aşık Paşa	46	Kani Karaca
20	Serayı li maallahı gönüldür	Hüseyni	Belirsiz	Hasan Sezâî	47	Töre

15	Sürüp dergâhına ruyi siyahım	Irak	Şeyh Mehmed Tulûî	Gafûri Mahmud	43	Töre
14	Zülfün içre vechini cana	Irak	Kadı Mehmet Emin Ef.	Hasan Sezâî	41	H. Can -Töre
12	Senin aşkınla ey canan	Isfahan	Belirsiz	Hasan Sezâî	39	-
13	Tâ ezelden sen benimle	Isfahan	Sümbülî Şeyh Cemal Dede	Durakçı Fehmi Ef.	40	Töre
23	Derman arardım derdime	Mahur	Ali Şîrugaî	Niyazî Mısrî	49	Töre
22	Eyleyen uşşâkı şeydâ dâimâ	Mahur	Hasan Efendizâde Üsküdârî	Mehmet Nasûhî	48	H. Can -Töre
21	Şifa-yı vasl-ı kadri hicr ile	Müstear	Behlül Efendi	Fuzûlî	47	Töre
24	Tûr-i sinadır vücudum sureti	Nevakürdi	Belirsiz	Belirsiz	50	Töre
25	Benem mansûri aşk	Nühüft	Ali Şîrugaî	Sünbül Sinan Hz.	51	Töre
26	Halk içre bir ayineyem	Nühüft	Ali Şîrugaî	Niyazî Mısrî	52	Töre
29	Ben sanırdım âlem içre	Rast	Çalakzade Şeyh Mustafa	Niyazî Mısrî	55	Töre
34	Cemâlin nûruna nispet	Sabâ	Belirsiz	Şemseddin Sivâsî	59	H. Can
35	Gelin ey âşıklar gelin	Sabâ	Belirsiz	Yunus Emre	60	-
33	Her nefesde bir tecellî-i Hudâ	Sabâ	Belirsiz	İsmail Hakkı Bursavî	59	Töre
30	Ben bende buldum	Segâh	Akbaba İmamı	Yunus Emre	56	Kani Karaca
31	Ey gönül gel Hakka giden	Segâh	Kuşçuzâde Derviş Halil	Niyazî Mısrî	57	Töre
32	Kim ki can vermez bu yolda	Segâh	Belirsiz	Eşrefoğlu Rûmî	58	Töre
36	Ayağı tozunu sürme çekelden	Sûzidil	İsmail Dede Efendi	Niyazî Mısrî	61	Töre
38	Âşinâyı aşk olandan ah ü zâr	Şehnaz	Çalakzade Şeyh Mustafa	Niyazî Mısrî	63	Töre
37	Aşk-ı yâre duş olaldan	Şehnaz	Üsküdârî Zakir Mahmud	Haşimî Osman Ef.	62	Töre
28	Mecnûna sordular Leyla nicoldu	Uşşak	Belirsiz	Yunus Emre	54	-
27	Zat-ı Hak'da mahrem-i irfân	Uşşak	Ali Şîrugaî	Niyazî Mısrî	53	Töre
39	Noldun ağlarsın gönül sen	Yegâh	Belirsiz	Üftâde Hz.	64	H. Can -Töre

2.7.7 İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü'nde bulunan duraklar

Hüseyin Sadettin Arel'in sağlığında Türkiyat Enstitüsüne bağışladığı özel arşivi, günümüzde yeni yeni tasnif edilmeye başlanmıştır. Burada yaklaşık 60 sene beklemiş olan notalar, kitaplar, dergiler vs. içinden çok kıymetli bilgi ve belgeler gün yüzüne çıkmaktadır. Zira H. S. Arel, çok titizlikle çalışarak bu arşivi meydana getirmiştir. 2013 yılında başlatılan H. S. Arel arşivinin tasnif çalışmaları esnasında duraklar adına da yüksek önem arz eden belgeler ortaya çıkmaktadır. Abdülkadir Töre'nin hamparsum notasıyla yazdığı 8 adet, günümüz notasıyla yazdığı 2 adet olmak üzere toplam 10 durak notası ortaya çıkmıştır¹¹⁹. Ayrıca Suphi Ezgi'nin, Hüseyin Fahreddin Dede'den geçmiş olduğum diye bahsettiği Dilkeşhaveran durağın, Suphi Ezgi'nin kendi el yazısıyla yazdığı orijinal kopyası da yine bu arşivden çıkmıştır. Notaların birçoğu evvelce neşredilmiş olsa da üzerinde notaya alan kişilerin aldığı notlar çok önemli kaynak bilgiler içermektedir. Bestenigâr durak¹²⁰ üzerinde bulunan notlar:

- *Bestenigâr Durak – [Abdülkadir Töre'nin – Besteleniş tarihi – 2 Ağustos 1922]*

- “İşbu nutk-i şerîf cennet-mekân Sultan Abdülaziz Hân'ın zamân-ı saltanâtında Kaşgâr İmâret-i Celîlesi'ni makarr-ı hilâfet-i aliyyeye rabt ve ilhaaken muvaffak olan Emîr'in hemşîrezâdesi ve Dersaadet sefîri ve Füsûsü'l-Hikem şârihi, merhûm Seyyîd Yâkub Hân hazretleri'nindir. Ki fuzalâ-yı benâmdan Çapanîzâde Ârif Efendi tarafından “Neticetü'l..?” nâm risâle ile mufassalan şerh ve tefsîr edilmiştir.

Nutk-i şerîfin bestekârı ise merhûm-i mûşârünileyhin mahdûmu Hâriciye Nezâreti Vilâyât-ı Osmâniye mukayyidi Kemânî Abdülkadir Bey'dir.”

Bestenigâr durağın bir diğer nüshası üzerinde yazılı bulunan notlar:

- *Bestelenen ... kelime bir i 'tibâr edilmiştir. Tâbi' tutulan diğer kelimeler aynı tâbi'dir.*¹²¹
- *Bestekârı Yakub Hanzâde* 22 Eylül 926
- *Muhterem Hüseyin Sadeddîn Beyefendi'ye tuhfe-i nâ-çizânemdir.*
- *İşbu nutk-ı şerîfi fuzalâdan, urefâdan Çapanî-zâde merhum Ârif Efendi bir risâle şeklinde mufassalen şerh ve tefsir etmiştir ki bir sureti mevcûddur.*
- *(Bu durak konservatuar tab'ında yoktur)*

¹¹⁹ Bkz. Çizelge 2.7

¹²⁰ Notası için bkz. s. 141

¹²¹ Bazı kelimeleri okuyamadık. Notanın orijinali için bkz. s. 138

Bu nottan, Abdülkadir Töre'nin bu notaları kendisinin yazıp Hüseyin Sadettin Arel'e ilettiği anlaşılmaktadır.

Arel arşivinin tasnif çalışmalarının nihayete ermesiyle belki de sayıları artacak olan bu duraklar üzerine de husûsî bir çalışma yapılması elzemdir. Biz burada bu on durağın listesiyle birlikte, ilk defa bu arşivde gördüğümüz Dügâh durak¹²²-**Seherlerde eser bâd-ı tecellî**¹²³; İsfahan durak¹²⁴-**Ey bu kûy şehrini bin lutfile âbâd eden**¹²⁵ ve serbest usûlle yazılmış notasını ilk defa burada gördüğümüz Şehnaz durak¹²⁶-**Çün bahar erip şecerler sebz-i revnâk-gîr olur**¹²⁷ notasını vereceğiz. Batı notasına çevirdiğimiz şeklini bu bölümde, orijinal nüshalarını ise EK 1'de verdik.

Çizelge 2.7 : İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü Hüseyin Sadettin Arel Arşivi'ndeki tespit edilen durak notalarının listesi.

No	Eserler	Makam	Beste	Güfte	Türü
1	Allah emrin tualım	Hicaz-Humayun	Belirsiz	Yunus Emre	Durak - Hamparsum
2	Be hey bülbül nedir feryâd	Dilkeşhaverân	Belirsiz	Aziz Mahmut Hüdâî	Durak - Normal nota
3	Çün bahar erip şecerler sebz-i revnâk-gîr olur	Şehnaz	Perîşan Yusuf Çelebi	Gafûrî	Durak - Hamparsum
4	Düşdü cânâ akıbet sevdâyı aşk	Hicaz-Humayun	Hisârî Şeyh Mehmed Efendi	İsmail Hakkı Bursavî	Durak - Hamparsum
7	Ey bu kûy şehrini bin lutfile âbâd eden	İsfahan	Rıza Bey	Aziz Mahmut Hüdâî	Durak - Hamparsum
5	Girandır çeşm-i dilde hâb-ı gaflet	Şevkutarab	III. Selim	Yahya Nazîm	Na't - Hamparsum
6	Her nefeste bir tecelli Hûda ister	Saba	Belirsiz	İsmail Hakkı Bursavî	Durak - Hamparsum
8	Seherlerde eser bâd-ı tecellî	Dügâh	Belirsiz	İsmail Hakkı Bursavî	Durak - Hamparsum
9	Tûr-i sînâdır vücûdum sûreti Mûsâ benim	Nevakürdi	Belirsiz	Belirsiz	Durak - Hamparsum
10	Ya'kub ki ne hânkah ehli ne deyr	Bestenigâr	Abdülkadir Töre	Seyyid Yakub Han	Durak - Normal nota
11	Ya'kub ki ne hânkah ehli ne deyr 2	Bestenigâr	Abdülkadir Töre	Seyyid Yakub Han	Durak - Normal nota

¹²² Orijinal hamparsum notası için bkz. s. 144

¹²³ Bkz. Şekil 2.1

¹²⁴ Orijinal hamparsum notası için bkz. s. 145

¹²⁵ Bkz. Şekil 2.2

¹²⁶ Orijinal hamparsum notası için bkz. s. 147

¹²⁷ Bkz. Şekil 2.3

Dügah Durak*

Seherlerde eser bâd-ı tecellî

Beste: ?

Güfte: İsmail Hakkı Bursavî

Usûl: Serbest

Dost Se U her (i) ler
de göz e le ser rim
bâ vak dı ti
te se cel her lî de Âh

* Bu durak bugün Türkiyat'ta bulunan Hüseyin Sadettin Arel arşivindeki Abdülkadir Töre'nin el yazısı hamparsum notasından çevirilmiştir. Meyan bölümü eksiktir, bir sayfa olarak çıkmıştır. Suphi Ezgi 1945'te Durak Evferi usûlüyle yayınlamıştır ancak seyri bu notadan çok farklıdır. Bekir Şahin Baloglu

Seherlerde eser bâd-ı tecellî
Uyan ey gözlerim vakt-i seherde

Eksik olan bölümün güftesi:
Açılır gonca-i ihsan gülü
Uyan ey gözlerim vakt-i seherde

Şekil 2.1 : Dügâh durak “Seherlerde eser bâd-ı tecellî”.

İsfahan Durak*

Ey bu kûy şehri bin lûfîle âbâd iden

Beste: Rızâ Bey

Güfte: Aziz Mahmud Hüdâyî

Usûl: Serbest

Âh Ey bu kûy şeh ri

ni bin lût fi le

â bâ i den

NAKARAT

Âh On se kiz bin sin â her le mi râ

Çün ki sen sin mu râ

bir em da ir ri le gü rüp

î ir câd şâd i den den

MEYAN

Âh Sen i nâ yet

sen hi dâ yet

kıl Hü dâ î

Şekil 2.2 : İsfahan durak “Ey bu kûy şehri”.

(Âh) Ey bu kûy şehrinin bin lutfiye âbâd iden
(Âh) On sekiz bin 'âlemi bir emr ile îcâd iden
(Âh) Sen inâyet sen hidâyet kıl Hüdâyî bendene (meyan)
(Âh) Çün ki sensin her murada irgürüb irşâd iden

* Abdülkadir Töre'nin el yazısı hamparsum notadan çevrilmiştir. Orjinal nüsha İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsünde bulunmaktadır.
Bekir Şahin Baloğlu

Usûl: Serbest

Dost Çün be hâr i rûb şe cer

seb zü rev nâk gîr o

lur Â ye ti sîn 'i Hu

dâ i her va rak tef

sîr

o lur

Çün bahâr irüb şecerler sebz-i revnâkgîr olur
Âyet-i sun'-i Hüda'dır her varak tefsîr olur

** Abdülkadir Töre'nin el yazısı hamparsum notadan çevrilmiştir. Orjinal nüsha İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsünde bulunmaktadır.
Bekir Şahin Baloğlu*

Şekil 2.3 : Şehnaz durak “Çün bahâr irüb şecerler”.

2.7.8 Tespit ettiğimiz listeler içindeki serbest usûlde yazılan duraklar

Bu bölümde, durak notalarının olduğunu bildiğimiz kaynaklardan; İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü, Aydın Varol'un 1996'da durakla ilgili yapmış olduğu Sanatta Yeterlilik Tezi¹²⁸, Süleymaniye Kütüphanesindeki Abdülkadir Töre'nin defterleri, TRT arşivi, Ekrem Karadeniz'in *Türk Mûsikîsinin Nazariye ve Esasları* isimli eseri ve <<http://www.sanatmuziginotalari.com>> sitesi gibi kaynaklarda bulunan serbest usûldeki durak notalarının listesini veriyoruz¹²⁹. Tezimizin 4. Bölümünde yer alan durak ses kayıtları üzerinden yaptığımız çalışmalar neticesinde ulaştığımız notalarla birlikte 33 farklı makamdan toplam 66 adet serbest durak notasına ulaştık. İlk defa tezimizde yayınladığımız 8 eser Çizelge 2.8'de yer almaktadır.

Çizelge 2.8 : İlk defa tezimizde yayınlanan durakların listesi.

- Çün bahar erip şecerler	Acemaşiran	?	Gafuri (Mahmud)
- Ya'kub ki ne hânkah ehli	Bestenigâr	Abdülkadir Töre	Seyyid Yakub Han
- Be hey bülbül nedir feryâd	Dilkeşhaverân	?	Aziz Mahmut Hüdâî
- Seherlerde eser bâd-ı tecellî	Dügâh	?	İsmail Hakkı Bursavî
- Cemâlin pertevendâz-ı cihandır	Hüseynîkürdî	?	?
- Ey bu kûy şehrini bin lutfile	Isfahan	Rıza Bey	Aziz Mahmut Hüdâî
- Ben bende buldum çün Hakkı	Segâh	Şeyh Mehmet Tulûî Ef.	Yunus Emre
- Çün bahar erip şecerler	Şehnaz	Perîşan Yusuf Çelebi	Gafûrî Mahmud

Bazı duraklar birden çok listede birden bulunmaktadır. Bu durakları göstermek için her durağın yanına kaynağını belli rumuzlarla ifade ettik. İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü'ndeki duraklar için “**Türk**”, Aydın Varol'un tezindeki notalar için “**VRL**”, Abdülkadir Töre'nin defterlerindeki notalar için “**Töre**”, TRT arşivindeki notalar için “**TRT**”, Ekrem Karadeniz'in *Türk Mûsikîsinin Nazariye ve Esasları* isimli eserindeki notalar için “**EK**”, <<http://www.sanatmuziginotalari.com>> isimli sitedeki notalar için “**Dv**”, ses

¹²⁸ Aydın Varol, age.

¹²⁹ Bkz. Çizelge 2.9

kayıtlarından notaya aldığımız ve ilk defa tezimizde yayınladığımız notaları ifade etmek için de “**TEZ**” ifadesini kullandık.

Çizelge 2.9 : Tüm Listeler İçindeki Serbest Usûlde Yazılan Durakların Listesi.

	Durak adı	Makam	Beste	Güfte	Kaynak
1	Tende canım canda cananımdır Allah	Acem	Ali Şîrûganî Dede	Niyâzî Mısırî	Töre, Dv
2	Çün bahar erip şecerler sebz-i revnak-gir olur	Acem	Sepetçizâde Mehmed Ağa	Gafûrî Mahmud	Töre, VRL, Dv
3	Çün bahar erip şecerler sebz-i revnak-gir olur	Acemaşiran	?	Gafuri (Mahmud)	TEZ
4	Lütfeyleyip bir kez nazar	Acemaşiran	Zekai Dede	?	Dv, VRL
5	Mecnuna sordular Leyla nicoldu	Bayati	?	Yunus Emre	Töre, Dv, VRL
6	Ben dost hevasına düştüm	Bayati	Kazasker Mustafa İzzet Efendi	Eşrefoğlu Rumi	Dv, Töre
7	Bülbülü şurideyim gülden nasibim var	Bayati	Nâ'lizâde İbrahim	Sineçak Derviş Osman	Töre, Dv, VRL, TEZ
8	Gelin behey kardaşlar gelin	Bayati	?	?	Töre, Dv
9	Nice bir uyursun uyanmaz mısın	Bayati	?	Yunus Emre	Töre, Dv
10	Varımı ben dosta verdim	Bayati	?	Ahmet Sarban	Töre, Dv
11	Ben dost hevasına düştüm	Bayatiaraban	Kazasker Mustafa İzzet Efendi	Eşrefoğlu Rumi	Dv
12	Zülfün içre vechini cana çü pinhan eyledin	Bestenigâr	?	Hasan Sezai Efendi	Töre, Dv, VRL
13	İlahi bir aşk ver bana kandalığım bilmeyeyin	Bestenigâr	Cinuçen Tanrıkorur	Yunus Emre	Dv
14	İki kaşın arasına çekti	Bestenigâr	?	Niyâzî Mısırî	Töre, Dv
15	Ya'kub ki ne hânkah ehli ne deyr	Bestenigâr	Abdülkadir Töre	Seyyid Yakub Han	Türk
16	Hak ayandır sır nihandır	Bestisfahan	?	Şeyh Mehmed Nasûhî	Töre, Dv
17	Be hey bülbül nedir feryâd	Dilkeşhaverân	?	Aziz Mahmut Hüdâî	Türk
18	Gahigah kendime gelirim	Dügâh	Müezzîn Hüseyin Ef.	Eşrefoğlu Rûmî	Töre, Dv
19	Gelin ey aşıklar gelin	Dügâh	?	Yunus Emre	Töre, Dv
20	Seherlerde eser bâd-ı tecellî	Dügâh	?	İsmail Hakkı Bursavî	Türk
21	Tahtgah etti vücudum	Eviç	Niznam Yusuf Çelebi	Gafûrî Mahmud	Töre, Dv, VRL

22	Zülfün içre vechini cana çü pinhan eyledin	Eviç	?	?	VRL
23	Aşinâ-yı aşk olandan ah ü zâr eksik değil	Hicaz	Dede Efendi	Niyâzî-i Mısırî	TRT, Dv, VRL
24	Düştü cana akıbet	Hicaz	Bursalı Celvetî Zakiri Hacı Mehmet Ef.	İsmail Hakkı Bursavî	Türk, VRL, Dv, EK
25	Dil hanesi miratı	Hicaz-Humayun	M. Zekai Efendi	?	VRL
26	Allah emrin tutalım	Hicaz-Humayun	?	Yunus Emre	Türk, Dv
27	Senin aşıkların kılmaz nazar	Hicaz-Uzzal	Hacı Arif Bey	?	Dv
28	Zuhûr-i maksad-ı âdem Resûl-i Kibriyâ'dandır	Hicaz-Uzzâl	İhsan Bey	?	TRT, Dv, Töre, VRL
29	Âşık oldum bugün meydan benimdir	Hüseyini	?	Yunus Emre	Dv, Töre
30	Serayı limaallahi gönüldür	Hüseyini	?	Sezâyî	Töre, VRL, Dv
31	Mürg-i sidre şûle-i dil-hânemin pervânesi	Hüseyinbûselik	Kâzım Uz (Muâllim)	Tâhir-ül Mevlevî	TRT, Dv, VRL
32	Cemâlin pertevendâz-ı cihandır yâ Resûlallah	Hüseyinbükdî	?	?	TEZ
33	Ey habîb-i Kibriyâ ve'y matla-i nûr-i Hüdâ	Hüzzâm	Kazasker Mustafa İzzet Efendi	Kazasker Mustafa İzzet	TRT, Dv, TEZ
34	Zülfün içre vechini cana çü pinhan eyledin	Irak	Kazasker Mustafa İzzet Efendi	Hasan Sezai Efendi	Dv, VRL
35	Sürüp dergahına ruyi siyahım	Irak	Akbaba İmamı Mehmed Tulûî	Gafûrî Mahmud	Töre, VRL, Dv
36	Gülşen-i vuslatda ey bülbül bu efganın nedir	Isfahan	Kazım Uz (Muallim)	Selahattin Uşşâkî	Dv, VRL
37	Ta ezelden sen benimle	Isfahan	Hoca Fehmi Efendi	Sünbülî Şeyh Cemal Ef.	Töre, Dv, EK
38	Ey bu kûy şehrini bin lutfile âbâd eden	Isfahan	Rıza Bey	Aziz Mahmut Hüdâî	Türk
39	Dost ezelden benimle	Isfahan	Sümbülî zakiri Fehmi efendi	?	VRL
40	Derman arardım derdime	Mahur	Derviş Ali Senâî	Niyâzî Mısırî	Töre, Dv
41	Eyleyen uşşâkı şeydâ dâimâ	Mahur	Üsküdârlı Hasan Efendizâde	Şeyh Mehmed Nasûhî	Dv, EK
42	Muhammed'den diğer yok vâsıl olmuş	Müstear	Fehmi Tokay	?	TRT, Dv
43	Şifayı vasl-ı kadri hicr ile	Müstear	Behlül Efendi	Fuzûlî	Töre, VRL, Dv
44	Âşık oldum bugün meydan benimdir	Necid Hüseyini	?	Yunus Emre	Töre, VRL, Dv

45	Tûr-i sînâdır vücûdum sûreti Mûsâ benim	Nevakürdi	Muallim İsmail Hakkı Bey	?	Töre, Türk
46	Benim Mansur-ı aşk hoş dara geldim	Nühüft	Ali Şirüganî Dede	Sünbül Sinan (Sünbülü)	Dv, Töre, VRL
47	Halk içre bir ayineyim	Nühüft	Ali Şîrügânî Dede	Niyâzî Mısırî	Töre, Dv, TEZ
48	Afitab-ı subh-i ma evha Habib-i Kibriya	Rast	Yusuf Çelebi (Niznam)	Yahya Nazim Efendi	Dv, Töre
49	Ben sanırdım alem içre hiç bana yar kalmadı	Rast	Behlül Efendi	Niyâzî Mısırî	Töre, Dv
50	Cemalin nuruna nisbet	Saba	?	Şemseddin Sivasî	Dv
51	Kapına geldiler ümmet Muhammed	Saba	?	Hasan Sezai Efendi	Dv, VRL
52	Her nefeste bir tecelli Hüda ister	Saba	?	İsmail Hakkı Bursavî	Töre, Türk, Dv, TEZ
53	Ey gönül gel Hakka giden rahı bul	Segah	Kuşçuzâde Halil Ef.	Niyâzî Mısırî	Töre, Dv
54	Kim ki can vermez bu yolda	Segah	?	Eşrefoğlu Rûmî	Töre, Dv
55	Kurbanlar tıglanıp gülbank çekildi	Segah	Sadettin Kaynak	?	VRL
56	Ben bende buldum çün Hakkı	Segâh	Şeyh Mehmet Tulûî Efendi	Yunus Emre	TEZ
57	Arife mir'at-i vahdettir ser-â-ser kâinat	Segâh Mâye	Kâzım Uz (Muâllim)	Tâhir-ül Mevlevî	TRT, Dv, VRL
58	Ayağı tozunu sürme çekelden	Suzidil	İsmail Dede Efendi	Niyâzî Mısırî	Töre, Dv, TEZ
59	Ben sanırdım alem içre hiç bana yar kalmadı	Şehnaz	?	Niyazi-i Mısri	Dv, Töre
60	Âşinâ-yı aşk olandan âh u zâr eksik değil	Şehnaz	Çalakzâde Şeyh	Niyâzî Mısırî	Töre, Dv
61	Aşk-ı yâre duş olalıdan	Şehnaz	Üsküdârî Zâkir Mahmud	Haşimi Damadı Osman Ef.	Töre, Dv
62	Çün bahar erip şecerler sebz-i revnâk-gîr olur	Şehnaz	Perîşan Yusuf Çelebi	Gafûrî Mahmud	Türk
63	Aşk-ı yâre duş olalıdan	Şehnaz	Kazasker Mustafa İzzet Efendi	Haşimi Damadı Osman Ef.	Dv
64	Girandır çeşm-i dilde hâb-ı gaflet	Şevkutarab	III. Selim	Yahya Nazîm	Türk, Dv
65	Zat-i Hak'da mahrem-i irfan olan	Uşşak	Ali Şîrügânî Dede	Niyâzî Mısırî	Töre, Dv
66	Noldun ağlarsın gönül sen	Yegah	?	Üftâde	Dv

3. ATATÜRK KİTAPLIĞINDAKİ BİR İLAHİ MECMUASI

3.1 Atatürk Kitaplığındaki İlahi Mecmuasının Tanıtımı

Es-Seyyîd Mehmed Hayrullah ez-Zekâî Efendi

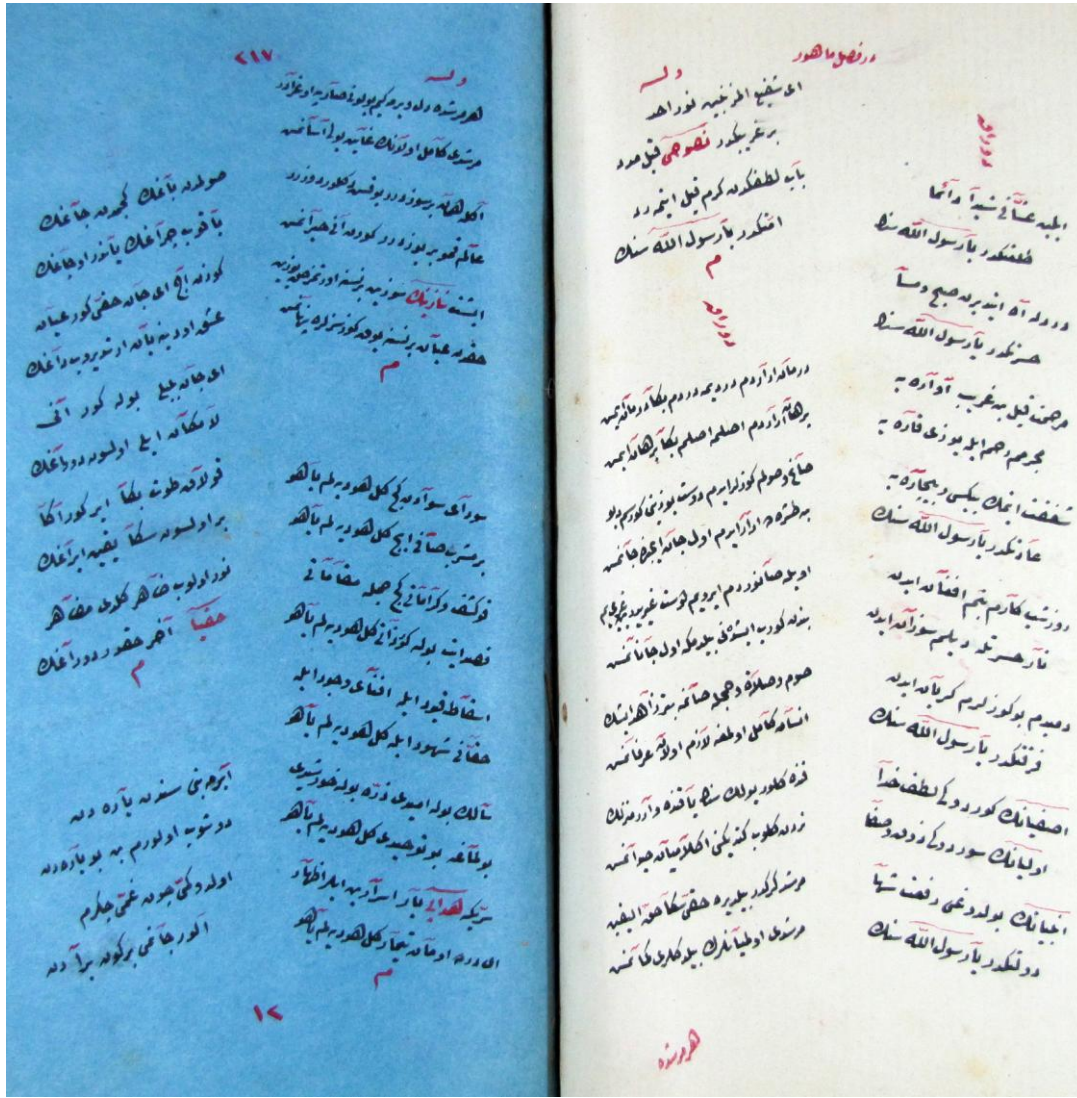
İlâhi Mecmuası. 165 varak; 323'e kadar sayfa numarası verilmiş; 268-269 sayfalar eksik; fihristin ve baş taraftaki kâr-ı nâtık güftesinin bulunduğu varaklar numaralandırılmamış; rika yazı; başlıklar, sayfa numaraları, bazı güftelerin başında yazan açıklamalar, durak olan güftelerin başında yazan durak ifadeleri ve harekeler surh ile ve güfteler siyah yazıyla mâil yazılmış; 16x12 cm (yazılı alan muhtelif); ince muhtelif renklerde (sarı, yeşil, mavi¹³⁰, açık mavi, pembe, beyaz, yeşil, açık yeşil) kâğıt; satır adedi muhtelif; siyah deri cildin kenarları düz, sarı yıldızlarla süslü, köşelerinde ve tam ortasında küçük çiçekli desenler; cilt yer yer yıpranmış; Atatürk Kitaplığı tarafından 2013 yılında satın alınmış, kayıtlara girmesine rağmen katalog bilgisine henüz ulaşılamamıştır.

Mecmuanın numaralandırılmış ilk sayfasının arkasında yer alan ketebe kaydından, Mehmed Hayrullah ez-Zekai Efendi tarafından toplandığı ve 1288(1871) senesinde kaleme alındığı ortaya çıkmaktadır¹³¹.

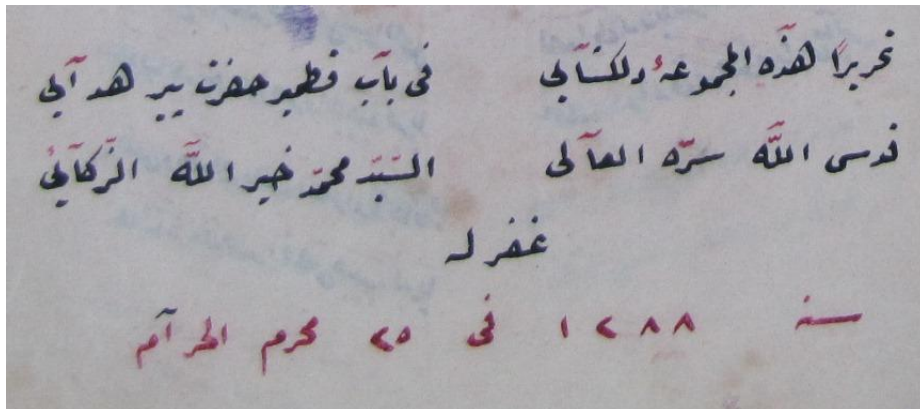
19. Yüzyılın sonlarında Üsküdar Aziz Mahmut Hüdâî tekkesinde zâkirbaşı olarak görev yapan Nazif Efendizâde Mehmed Hayrullah ez-Zekâî Efendi'nin yazdığı ilâhi mecmuasında, numaralandırılmış 268.-269. sayfalar eksik numaralandırılmış yahut kayıp; toplam 323 sayfa bulunmaktadır. Rast, Irak, Saba, Bestenigâr, Şevkutarab, Hüseyinî, Hicaz, Uşşak, Bayati, Tahir, Muhayyer, Hüzzam, Segâh, Eviç, Mahur, Arazbar, Neva, Acem, Dügâh, İsfahan, Nühüft, Şehnaz, Ferahnâk ve Çargâh olmak üzere 23 makamdan toplam 83 durak var. Durakların 12 tanesi *cumhur durak*, geri kalan 71 tanesinin de başında ise sadece “durak” yazılıdır.

¹³⁰ Bkz. Şekil 3.1

¹³¹ Bkz. Şekil 3.2

Şekil 3.1 : Mehmed Hayrullah ez-Zekâî Efendi mecmuasından bir örnek
“Der Fasl-ı Mahur”

Şekil 3.2 : Mehmed Hayrullah ez-Zekâî Efendi’nin ilahi mecmuasına kendi ismini
ve eseri yazdığı tarihi 1288 (1871) belirttiği, numaralandırılmamış ilk
beşinci sayfadaki “Kâr-ı Natık” bölümünün sonu.

3.2 Es-Seyyîd Mehmed Hayrullah ez-Zekai Mecmuasındaki Duraklar

Mecmuada bulunan durakların tamamı, fasılların ilk eserleri olarak yazılmıştır. Bütün durakların bestekârları verilmemiş olup bestekârı belirtilen toplam 5 durağın üç tanesi Şerif Efendi'ye, bir tanesi Zâkir Hacı Mehmet Efendi'ye, bir tanesi de Hasan Ağa'ya aittir.

Güfteler bazı duraklarda bir veya iki beyit iken bazı duraklarda güftenin tamamına yer verilmiştir. Bütün güftenin bestelendiği bir durak notası veya böyle bir -sözlü ya da şifahî- bilgi elimize ulaşmamıştır.

Eserde geçen durakları verirken güftelerin tamamını değil, sadece ilk mısralarını verdik. Durakları mecmuada bulunduğu sayfa numaraları, makamları ve güfte sahipleri ile birlikte verdik. Bestekârı verilmemiş duraklar, bugün elimizde bestekârı belli olan başka duraklar veya ilahiler olabilirler. Ancak buna dair kesin bir delilimiz olmadığı için bazı durakların bestekârı muhtemel olan isimlerini de “Açıklama” bölümünde notlarla ifade ettik. Cumhur durak olan duraklar da yine bu “Açıklama” sütununda yer almaktadır. Bestekârı belirtilmeyen duraklar için “?” yazmayı uygun gördük.¹³²

¹³² Bkz. Çizelge 3.1

Çizelge 3.1 : Mehmet Hayrullah ez-Zekai Efendi'nin ilahi mecmuasındaki duraklar.

Mc.Sahife No:	Duraklar	Makam	Güfte	Beste	Açıklama
2	Âfitâb-ı subh u ma evhâ habîb-i Kibriyâ	Rast	Yahya Nazîm	?	
7	Hakdan gayrı sevgili külli yalandır yalan	Rast	Yunus Emre	?	
22	Gezer Yakûb olan Yûsuf için ağlayı ağlayı	Irak	Hakkı	?	
25	Dildâde-i zülfün şehâ mahlûka bahşetmiş hudâ	Irak	Ali		
27	Şol ki can vermez bu yolda pes niçün cânân diler	Irak	Eşrefoğlu Rumî	?	
28	Âb-ı tevhîd ile dilden mâsivâ nakşın yu	Irak	Şeyh Yahya Efendi	?	Cumhur Durak
28	Îlâhî gülşen-i cânım açilsun nev-bahâr olsun	Irak	Hakkı	?	
34	Bendeyim sabredebilsem dil ü cân ona yanar	Saba	Eşref	?	
34	Dervîş olan âşık gerek	Saba	Niyazi Mısrî		
34	Her nefeste bir tecellî-i hüda ister gönül	Saba	İsmail Hakkı Bursavî	?	
35	Ben dost ile dost olmuşam	Saba	Yunus Emre	?	
48	Açıldı şevk ile meydân kani merdâneler gelsün	Saba	Adlî	?	
48	Melekler hâzır olmuşdur niçün tevhîde gelmezsin	Saba	Hakkı	?	Cumhur Durak
49	Rumdan çıkdım yürüdüm mum olub söndüm eridim	Saba	Yunus Emre	?	
52	Yine andım yine gönlüm alanı	Bestenigâr	Şemsi Tebrîzî	?	Cumhur Durak
63	Girandır çeşm-i dilde hâb-ı gaflet yâ Resûlallah	Şevkutarab	Yahya Nazîm	?	Sd. Nz. Er. aynı güfte için bestekârı III.Selim demiştir.
63	Riyaz-ı ravzana bir andelibim yâ Resûlallah	Şevkutarab	Selâmî	?	
70	Âşıkı mâşuka vâsıl eyleyen hû zikrîdir	Hüseyinî	Hasan	?	
70	Revân et eşk-i çeşmin ey gönül mâh-ı muharremdir	Hüseyinî	Selâmî	?	

70	Yürük değirmenler gibi dönerler	Hüseynî	Yunus Emre	?	
71	Âşık olan ciğerin âteşe dağlar ağlar	Hüseynî	Hakkı	?	
71	Yüzünden okunur sebû'l-mesânî Yâ Resûlallah	Hüseynî	Hakkı	?	
80	Âşık oldum bugün meydân benimdir	Hüseynî	Yunus Emre	?	
80	Cemâlin pertev-endâz-ı cihandır yâ Resûlallah	Hüseynî	İbrahim Hakkı Erzurûmî	?	
94	Düşdü cânâ âkıbet sevdây-ı aşk	Hicaz	İsmail Hakkı Bursavî	Zâkir Hacı Mehmed Ef.	
94	Kadem bas bezm-i uşşâka kerem kıl yâ Resûlallah	Hicaz	İsmail Hakkı Bursavî	?	
94	Tıynet-i âdemde eğer konmasa sevdây-ı aşk	Hicaz	Aziz Mahmud Hüdai	?	
95	Aşkın kime yâr olur dâim işi zâr olur,	Hicaz	Niyazi Mısrî		
95	Kapına geldiler ümmet Muhammed	Hicaz	Sezai		Cumhur Durak
96	Ehl-i derdin derdine derman iken tekrarı Hû	Hicaz	Yahya Beşiktaşî (Müderris)	?	
103	Şol cennetin ırmakları akar allah deyu deyu	Hicaz	Yunus Emre	?	Cumhur Durak
104	Allah emrin turalım rahmetine batalım	Hicaz	Yunus Emre	?	
110	Buyruğun tut rahmanın tevhide gel tevhide	Uşşak	Aziz Mahmud Hüdai	?	
110	Derunum ateş-i aşkınla yandır ya Resulallah	Uşşak	Sezai	?	
110	Zat-ı Hakda mahrem-i irfan olan anlar bizi	Uşşak	Niyazi Mısrî	?	
111	Bu nice derttir ki düştü cana derman istemez	Uşşak	Eşrefoğlu Rumî	?	
111	Turalım Hakk'ın emrini idelim dilde zikrini	Uşşak	Üftâde	?	
122	Kapına geldiler ümmet Muhammed	Uşşak	Sezai	?	

122	Mecnuna sordular Leyla nice oldu	Uşşak	Yunus Emre	?	Elde nota var ancak bestekârı belli olmadığı için aynı durak mı? bilmiyoruz. Sd.Nz.Er.'da bu güfte Bayati durak geçiyor.
125	Gönül dostun cemal ayinesidir	Uşşak	Eşrefoğlu Rumî	?	
125	Her kaçan anarsam seni kararım kalmaz Allahım	Uşşak	Yunus Emre	?	
130	Anca zar eyler kim şol bülbül eyler	Beyati	Yunus Emre	?	
130	Eya sen sanma kim senden bu güftarı dehan söyler	Beyati	Nakşî	?	
130	Yaktı aşkın narı dilde bir çerağ	Beyati	Nûrî	?	
131	Gaflet ile Hakkı buldum diyenler	Beyati	Yunus Emre	?	
142	Yine dil naatını söyler Muhammed	Beyati	Niyazi Mısrî	?	
143	Ey aşık-ı sadıklar gelin Allah diyelim	Beyati	Himmetî	?	
150	Cemi dertlere derman Muhammed	Tahir	Seyyid Nizamoğlu	?	
150	Hazret-i Hakkın habibi sevgili bir tanesi	Tahir	Hasan Sezai hz.	?	
158	İki kaşın arasında çekti hattı istiva	Muhayyer	Niyazi Mısrî	?	
164	Cümle hüccac ile giydim yine ihram u aba	Muhayyer	Kuloğlu	?	Cumhur durak
164	Gani mevlam nasib etse varsam ağlayu ağlayu	Muhayyer	Yunus Emre	?	
165	Bulamaz bu derdin çaresi bîçâre gönüller	Muhayyer	Nûrî	?	
172	Dostun cemâlin görmeye müştâk olan zikreylesün	Hüzzam	Üftâde	?	
182	Ben bende buldum çün Hakkı	Segâh	Yunus Emre	?	
182	Ey gönül bir derde düş kim anda derman gizlidir	Segâh	Eşrefoğlu Rumî	?	
182	Gülşen-i aşka düşen bülbülü ağlar gördüm	Segâh	Hakkı	Şerif Efendi	“Beste-i Şerif Efendi” mecmuadaki orijinal ifade
182	Sürüp dergâhına rûyi siyahım	Segâh	Gafurî Mahmud	?	Irak durak olarak biliyoruz
190	Hamdülillah bir makam-ı âlîde kıldım karar	Segâh	Himmet	?	Cumhur Durak
190	Mahall-i feyz ü rahmet oldu ravzan yâ Resûlallah	Segâh	Hakkı	?	

192	Aşk câminı mevlâdan nûş eyledim evvel çün	Segâh	Mahvî	?	Cumhur Durak
194	Ey güzeller güzeli derd-i gamın aldı beni	Evc	Şehâb	?	
194	Tahtgah etti vücudum şehrini sultan-ı aşk	Evc	Gafurî Mahmud	?	
196	Dil hanesi mirat-ı hak sırr-ı cemelullahı gör	Evc	Muhammed Nasuhi hz	?	
203	Derdin ne behey âşık divâne neden oldun	Evc	Şemsî hz	?	
203	Görelen yüzünü akl u şuurum târumâr oldu	Evc	Kenzî	?	
203	Zât-ı bârîden haberdâr olduğum mudur suçum	Evc	Seyyid Seyfî	?	
216	Derman arardım derdime derdim bana derman imiş	Mahur	Niyazi Mısrî	?	
216	Eyleyen uşşâkı şeydâ dâimâ	Mahur	Muhammed Nasuhi hz	?	
226	Derd-i Hakk'a tâlib ol dermâna erem dersin	Arazbar	Mısrî	?	
226	Ey vücûdu nûr-i mahz-ı mihr envâr-ı kadîm	Arazbar	Selâmî	Şerif Efendi	“Beste-i Şerif Efendi”
232	Gerçek âşıklara salâ denildi	Neva	Emir Sultan	?	
244	Cemâlin pertev-endâz-ı cihandır yâ Resûlallah	Acem	Hakkı	?	
255	Kible-i ehli safâ oldu cenâb-ı Mustafa	Dügâh	Neccarzade Şeyh Rıza	?	Cumhur Durak
264	Yüce sultânım derde dermânım	Isfahan	Yunus Emre	?	
264	Zehi can kim münevverdir bugün kim nûr-u tecellâdan	Isfahan	Ak Şemseddin hz	?	Cumhur Durak
278	Cemâlin gülşen-i feyz-i atâdır yâ Resûlallah	Nühüft	Şerîfî	?	Cumhur Durak
278	Fahr-ı âlem mahrem-i râz olduğu şebdir bu şeb	Nühüft	Nazîm	?	Cumhur Durak
284	Çeşm-i hasret-dîdeyi eşkine Ceyhûn eyledin	Şehnaz	Hakkı	Şerif Efendi	“Beste-i Şerif Efendi”
285	Ben sanırdım âlem içre hiç bana yâr kalmadı	Şehnaz	Niyazi Mısrî	?	
286	Yürük değirmenler gibi dönerler	Şehnaz	Yunus Emre	?	Cumhur Durak

291	Gördük de o ruy üstüne ol hâl-i siyahı	Ferahnâk	Hasan Nazif Efendi	?	Cumhur Durak
304	Serâ-yı limeallah gönüldür	Çargâh	Hasan Sezai Hz.	Hasan Ağa	

4. DURAK İCRÂLARININ SES KAYITLARI ÜZERİNDEN ANALİZİ

4.1 Serbest Usûlle Besteli Türlerin Nota Yazımı

Türk mûsikîsinde nota, ezgiyi tüm detaylarıyla vermekten ziyade ezginin iskeletini hatırlatıcı bir unsur olarak kullanılmıştır. Mûsikîmizdeki notaların hemen hepsinde olan bu durum durak, na't gibi serbest usûllü türlerin nota yazımında da geçerlidir.

Serbest usûlle besteli türlerin nota yazımı hakkında yapılmış kapsamlı bir çalışmaya rastlamadık. Mûsikîmizdeki, kendine has bir tavrı olan eserlerin ancak meşk etmek sûretiyle anlaşılabilceği fikri, diğer türlere nazaran serbest türlerde daha fazladır. Bu yüzdendir ki notalar yerine kayıtlar daha muteber olmuş, durak vb. türlerin icracılarının ses kayıtları, notalarından daha fazla kıymet görmüştür.

Halk mûsikîsinde serbest türlerin¹³³ nota yazımına ilişkin çalışmalar vardır ancak dinî mûsikîde bu konu üzerinde durulmamıştır. Suphi Ezgi'nin sunduğu ve büyük oranda kabul görmüş olan, durak vb. türlerin usûlle bestelendiği fikri de bugüne kadar serbest ezgilerin nota yazımı hakkında çalışma yapılmasını engellemiş görünüyor.

Türk dinî mûsikîsinde de, Türk halk mûsikîsinde de serbest türlerin nota yazımında bir standardın olmadığını görüyoruz. Notalarda birim zaman, bazen 4'lük cinsinden, bazen de 8'lik cinsinden kabul edilmiştir. Ayrıca, Türk mûsikîsinde, icrâcının belli bir ölçüye kadar yorum hürriyeti vardır. İcrâcı, bestesi sabit olan bir eserde o anki hissiyatına göre ufak değişikliklerle¹³⁴ süsleyerek okuyabilir. Durak icrâsında da bu durum geçerlidir. Münir Nûrettin Selçuk'un iki farklı zamanda okuduğu "*Bûlbûl-i şûrideyem - Bayati durak*" kaydında bu farklılıklar görülebilir. İşte bu tür durumlarda da icrâyı notaya alan kişi, anlık yapılan süslemeleri de eserin ana melodisi/iskeleti zannedip notaya alabilmektedir.

¹³³ Türk halk müziğinde, Engin Hava, Ağıt, Aşıklama, Kesik, Yüksek Hava, Muhelif, Müstezat, Maya vb. bilinen pek çok serbest ritmli ezgi türü vardır. Bkz. Atınç Emnalar, *Tüm Yönleriyle Türk Halk Müziği Nazariyatı*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1998, s. 473-474

¹³⁴ Çarpma, glissando, vibrato vb.

Batı müziğinde “orlando rubato” olarak bilinen serbest ritimli şarkıların nota yazımında metronom sayılarının verildiğini görmekteyiz. Kurt ve Ursula Reinhard’ın Türkiye’deki müzikler üzerine yaptığı bir çalışmada Ezan¹³⁵ için verdikleri bir örnek notada da her mısra da metronom sayılarını verdiklerini görüyoruz¹³⁶.

Aslında icrâcının anlık yaptığı süslemeler de eserin aslî yapısını oluşturur. Bu ufak süslemeler, icra sırasında yapılmazsa eser tamamlanmış sayılmaz, eserin hüviyeti ortaya çıkmaz. Zira bir eserin bestecisi dahi kendi eserini iki farklı zamanda icrâ etse farklı süslemeler yapabilir.

4.2 Durak Kayıtlarının Analizi

“Zamanımızda Durak okuyabilenler yok denilecek kadar azalmıştır. Dinî eserleri öğreten de kalmadığı için birkaç yıl sonra Durak dinlemek belki de imkânsız olacaktır.”¹³⁷ Ekrem Karadeniz bu ifadeleri 1940lı yıllarda söylemiştir. Bugün geldiğimiz noktada ise gerçekten de ciddi manada, akademik olarak dinî eserlerin öğretiliyor ve de durak türünün yaşıyor olduğunu söyleyemeyiz. Son yıllarda tezimiz de dâhil olmak üzerine durak konusu üzerine yapılan ilmî çalışmalar dinî mûsikîmiz veya en azından durak konusu için ümit verici olsa dahi durak okuyucusunun kalmadığı, Karadeniz’in de ifade ettiği gibi durak dinlemenin imkânsız olduğu bir dönemde bulunmaktayız.

Analizlerini yaptığımız durak kayıtları ise kayıt teknolojisinin ilerlememiş ve ses kayıtlarının kolayca yapılamadığı dönemlerde, kısıtlı imkânlarla yapılmış olan az sayıdaki kayıtlardır. Kayıtları incelerken bir meşk silsilesine dâhil olan okuyucuların okudukları kayıtları inceledik. Bunlar ise; Münir Nurettin Selçuk’un iki adet, Sâdetin Kaynak’ın bir adet, Kâni Karaca’nın beş adet, Hopçuzâde Şâkir Çetiner’in beş adet, Kemal Evren’in altı adet, Kemal Tezergil’in bir adet ve iki adet de okuyucusunu tespit edemediğimiz farklı durak kayıtlarıdır. Meçhûl kayıtları, bir meşk halkasına dâhil olmaları ihtimalini göz önünde bulundurarak o kayıtları da inceledik. Eviç durağa ait ismi belirtilmeyen başka bir meçhul kaydın da Memduh Cumhuriyet’a ait olduğunu tespit ettik. Memduh Cumhuriyet da bu eseri kimseden meşk

¹³⁵ Ezan-ı Muhammediye. Ezan doğaçlama bir türdür ancak serbest bir şekilde okunan bir ezginin Avrupalılar tarafından notasının nasıl yazıldığına örnek teşkil etmesi açısından bu örneği verdik. Bkz. s. 158

¹³⁶ Kurt – Ursula Reinhard, *Türkiye’nin Müziği, Cilt 1, Sanat Müziği*, çev. Sinemis Sun, Sun Yayınları, İstanbul, 2007. s.117

¹³⁷ M. Ekrem Karadeniz, *Türk Musikîsinin Nazariye ve Esasları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013, s.166

etmediğini, Hopçuzade Şakir Çetiner'in ses kaydından dinleyerek geçtiğini ifade etmiştir¹³⁸. Bir hocadan meşk etmeksizin geçilen bu kaydı da analizimize dahil etmedik.

Kimi durakların bir okuyucuya ait farklı zamanlarda yapılmış birden fazla kaydı bulunmaktadır. Böyle fazla kaydı olan eserlerde o durağa ait kaç kaydın olduğu ilgili kaydın analizi sırasında verilip eğer notası tarafımızdan alınmışsa kayıt olarak en temiz olanı temel alınmıştır.

Bazı durakların farklı zamanlarda kaydedilmiş iki veya daha fazla okuyucuya ait kayıtları bulunmaktadır. Bunlar; Lûtfeyleyip bir kez nazar (Acemaşîran) - Kâni Karaca ve Durakçı Kemal Evren tarafından; Ben dost hevâsına düştüm (Bayatî) - Hafız Kemal Tezergil ve kim olduğunu tespit edemediğimiz bir okuyucu tarafından; Ben bende buldum çün (Segâh) - Kâni Karaca, Hopçuzâde Şâkir Çetiner ve Kemal Evren tarafından; Ayağı tozunu sürme çekelden (Sûzidîl) - Münir Nurettin Selçuk, Hobcuzâde Şâkir Çetiner ve Kemal Evren tarafından okunmuş olan kayıtlardır. Birden fazla okuyucunun kaydı bulunan duraklardaki referansımız bir meşk silsilesine dâhil olan, durakları meşk usûlü ile geçtiğinden emin olduğumuz okuyucuların okuduğu kayıtlar olmuştur.

Bu isimlerin dışında da durak okunmuş ve kaydedilmiştir. Çalışmamızda yer verdiğimiz Sadettin Kaynak, Münir Nurettin Selçuk, Kani Karaca, Hopçuzade Şakir Çetiner, Kemal Evren, Hafız Kemal Tezergil isimlerinin dışında, kaydı bulunan icracıların okudukları durakları bir hoca ile meşk edip etmemiş olduklarını tespit edemedik. Durak okuyan bir başka isim olan Bekir Sıtkı Sezgin'in durakları bir hocadan meşk edip etmediğini bilmiyoruz. Günümüzde de az sayıda olsa da durak okuyanlar mevcuttur. Neyzen Ahmet Şahin, Murat Taştekin, Ahmet Muhtar Gölge, Veysel Dalsaldı, Ahmet Erdoğdular gibi isimler, durak okuyorlarsa da bu durakları ya mevcut kayıtları dinlemek yahut da notadan geçmek sûretiyle okumaktadırlar. Bugün durak okuyan bu isimleri bir durak-meşk silsilesine dâhil olmadıkları için mevcut kayıtlarını nazar-ı itibara almadık.

Toplamda 15 farklı durak kaydına¹³⁹ ait analizlerimizde eserlerin farklı tavırlara ait notalarını da verdik. Abdülkadir Töre, Halil Can ve Cüneyt Kosal gibi isimlerin yazdığı notaların orijinallerini tezimize ekledik. Zira bu isimlerin yazdıkları notaların üzerine alınmış notlar duraklar için çok önemli bilgiler içermektedir. Bu

¹³⁸ Memduh Cumhur, röportaj, İstanbul, 02.05.2014

¹³⁹ Bkz. Çizelge 4.1

notalardaki notlarda kimi zaman notası yazılan durağın meşk silsilesini, o durağın hangi tavra ait olduğunu, kimi zaman da yazıldığı tarihler gibi önemli bilgiler bulunmaktadır. Tezimizde, daha önce notası bulunmayan, ilk defa notaya kayıtlardan aldığımız duraklarda ise, bestenin üzerine süslemeler yapılmamış halini, yani bestenin ana iskeletini bilmediğimiz için var olan icradaki süslemeleriyle birlikte notaya almaya gayret ettik.

Çizelge 4.1 : Mevcut durak ses kayıtlarının listesi.

	Kayıt	Makam	Duraklar
1	Hopçuzâde Şâkir Ef.	Hicaz	Âşinâ-i aşk olandan âh u zâr eksik değil
2	Münir N. Selçuk , Kemal Baba	Suzidil	Ayağı tozunu sürme çekelden gözüme canım
3	Kâni Karaca, Hopçuzâde Şâkir Ef. Kemal Baba	Segâh	Ben bende buldum
4	Meçhul, Kemal Tezergil	Bayati	Ben dost hevasına düştüm
5	Münir N. Selçuk	Bayati	Bülbül-i şûrideyim gülden nasîbim var benim
6	Hopçuzâde Şâkir Ef.	Hüseynikürdi	Cemâlin pertev-endâzı cihandır yâ Rasûlallah
7	Kemal Baba	Acemaşiran	Çün bahâr irüb şecerler sebz ü revnâk-gîr olur
8	Sadettin Kaynak	Hüzzam	Ey Habib-i Kibriya
9	Kâni Karaca	Nühüft	Halk içre bir ayineyim
10	Hopçuzâde Şâkir Ef.	Saba	Her nefesde bir tecelli-i Hudâ ister gönül
11	Kâni Karaca	Bestenigâr	İlahi bir aşk ver bana, kandalığım bilmeyeyin
12	Kemal Baba	Saba	Kapına geldiler ümmet Muhammed
13	Kâni Karaca, Kemal Baba	Acemaşiran	Lutfeyleyip bir kez nazar eyleyse ger sultanımız
14	Kâni Karaca	Hicaz-Uzzal	Senin âşıkların kılmaz nazar firdevs-i a'lâya
15	Hopçuzâde Şâkir Ef.	Eviç	Taht-gâh etti vücudum şehrin

1 - Hicaz Durak

- Âşinâ-i aşk olandan âh u zâr eksik değil,

Okuyan: Hopçuzâde Şâkir Çetiner

Beste: Dede Efendi

Güfte: Niyazi Mısrî Hz.

Âşinâ-i aşk olandan âh u zâr eksik değil,
Keştî-i bahre demâdem rûzigâr eksik değil

Şem-i aşka Mısrîyâ yandır özün yoğ ol müdâm
Âşıka her yokluğun üstünde var eksik değil

Kayıt: Bu durağın tek kaydı Hopçuzâde Şâkir Çetiner'indir.

Nota: Eserin notası¹⁴⁰ 13.11.1991'de Cüneyt Kosal tarafından Hopçuzâde Şâkir Çetiner'in ses kaydı referans alınarak notaya aktarılmıştır. Eseri notaya alan Cüneyd Kosal'ın notanın üzerine düştüğü notta “*Muhterem Sefer Dal'ın kaydettiği Hopçuzâde Şâkir Çetiner'in sesinden*” yazmaktadır.

¹⁴⁰ Bkz. Şekil 4.1

Beste, Dede Ef. (Sâkir Çetiner'den)

HİCAZ DURAK

Güfte: Nûâgî-i Mârî

196.

DOST ÂŞİ NÂ Yİ SEM İ AŞ KA
ASK_O LAN DAN Â HÜ ZAR
MIS_Rİ YÂ YAN DIR_Ö ZÜN
EK_ YOG SIK OL DE MÜ GİL DAM
AH KES_Tİ İ BAH
AH Â Şİ KA HER
RE DE MÂ DEM RÜ Zİ GÂR EK...
YOK LU GÜN ÜS TÜN DE VÂR EK...
SIK SIK DE DE
GİL GİL

Muhterem Sefer Dal'ın kaydettiği
Hopcazâde Sâkir Çetiner'in sesinden..

13.11.1991.

Ömer Kord

Şekil 4.1 : Hicaz durak “Âşinâ-yı aşk olandan”.

2 - Sûzidil Durak

Ayağı tozunu sürme çekelden

Okuyan: Münir Nurettin Selçuk, Hobcuzâde Şâkir Çetiner, Kemal Evren,

Beste: Dede Efendi

Güfte: Niyazi Mısrî Hz.

Ayağı tozunu sürme çekelden gözüme cânım
Görünür oldu her gâhı gözüme vech-i cânânım

Buluştı bir ten ü bir cân bu mülkü ettiler seyrân
Niyâzî'den görünen ol ben ancak ad ile sâním

Kayıt: Ayağı tozunu sürme çekelden güftesiyle başlayan bu Durak, Türk dinî mûsikîsi mahfuzâtının en parlak eserlerinden biridir. Bu durağın, Durak okuyan dört büyük icracı tarafından elimizde kayıtları mevcuttur. Bu Durak için biz dönem itibariyle ve silsilelerinden, çalıştıkları hocalarından ötürü başta Münir Nurettin Selçuk ve sonra da Hopçuzâde Şâkir Çetiner'in okuyuşlarını muteber referans olarak kabul ettik.

Nota: Bu durağın birkaç farklı notası bulunmaktadır. Esere ait notalardan bir tanesi Abdülkadir Töre'nin yazdığı versiyondur. Halil Can'ın Abdülkadir Töre'nin notasından istinsah ettiği nüsha, Necdet Revi tarafından yazılmıştır Töre'nin yazdığı notaya benzerlik arz etmekte olan nüsha da kayıtlardaki okunan versiyonlar değildir. Kemal Batanay'ın kendi el yazısıyla Osmanlı alfabesiyle yazdığı bir nüsha daha vardır ancak bu da kayıtlardaki Münir Nurettin Selçuk'un okuyuşuyla aynı değildir. Bu tavrın da mehzânı bilmiyoruz. Münir Nurettin Selçuk'un okuyuşuna en yakın alınmış nota Bekir Sıdkı Sezgin'in kendi el yazısıyla almış olduğu notadır. Bekir S. Sezgin'in kendi okuduğu kayıtta dahi 21/4lük usûlün varlığı hissedilmez, tıpkı Münir Nurettin Selçuk gibi o da serbest olarak okumuştur ancak yazdığı notayı 21/4lük Durak Evferi usûlü ile yazılmıştır. Münir Nurettin Selçuk'un ses kaydından aldığımız nota Şekil 4.2'dedir.

Sûzidil Durak

Ayağı tozunu sürme çekelden gözüme cânım

Beste: İsmail Dede Efendi

Güfte: Niyâzî Mısrî Hz.

Usûl: Serbest

♩

Dost A ya ğı to
Gö rü nür ol
Ni yâ zî der

zu nu sür me me
du her gâ hı hı
gö rü nen ol ol

çek el den göz
gö zü me vec
ben an cak ad

sür hi me câ nîm
i le num
sâ num

Dost Bu luş du bir te nîi bir

cân bu mil ki et et di ler

sey rân

SON

Bekir Ş. Baloğlu

Ayağı tozunu sürme çekelden gözüme cânım
Görünür oldu her gâhı gözüme vec-hi cânânım

Münir Nurettin Selçuk'un plâk
kaydından notaya alınmıştır.

Buluştı bir ten ü bir cân bu milki ettiler seyrân
Niyâzî'den görünen ol ben ancak ad ile sânim

Şekil 4.2 : Sûzidil durak “Ayağı tozunu sürme çekelden”.

3- Segâh Durak

Ben bende buldum çün Hakkı

Okuyan: Kâni Karaca, Hopçuzâde Şâkir Çetiner, Kemal Evren

Beste: Şeyh Mehmed Tulûî Efendi

Suphi Ezgi, Bu eserin bestekârını isimli eserinde Akbaba İmamı¹⁴¹ olarak kaydetmiştir.¹⁴² Ancak Sâdettin Nüzhet Ergun bu eserin bestecisinin Tulûî Şeyh Mehmed olduğunu söylemektedir.¹⁴³

Güfte: Yunus Emre Hz.

Ben bende buldum çün Hakkı şekkü gümân nemdir benim
Ol dost yüzün görmez isem bu gözlerim nemdir benim

Yunus benem ümmî benem dokuz atam dördür anam
Aşk oduna düşüp yanam sûk u bâzâr nemdir benim

Kayıt: Bu eserin Kemal Evren'in farklı zamanlarda, zikir meclislerinde okuduğu 3 farklı kaydı; Kâni Karaca'nın 1993'te yaptığı bir CD çalışmasında okuduğu bir kaydı bulunmaktadır.¹⁴⁴ Kâni Karaca'nın ve Kemal Evren'in tavırları birbiriyle aynıdır. Aynı hocadan geçmiş olmaları ihtimal dairesindedir.

Nota: Eserin notası Suphi Ezgi tarafından 21/4'lük kendisinin Durak Evferi usûlü ile yazılmıştır. Kâni Karaca'nın ses kaydından yazdığımız bu Segâh durağın notasını ilk defa tezimizde yayınlıyoruz¹⁴⁵.

¹⁴¹ Akbaba İmamı Mehmed Zaîfî Efendi (ö1115/1703). Detaylı bilgi için bkz. Hasan Aksoy, DİA, *Mehmed Zaîfî Efendi mad.*, İstanbul

¹⁴² Suphi Ezgi, *Temcid-Na't-Salat-Durak*, İstanbul, 1945, s.43, 56, 57

¹⁴³ Ergun, a.g.e, s.160, 346, 722

¹⁴⁴ Kâni Karaca ve Aziz Bahriyeli, *Tekbir, Durak, Naat ve Salâvatlar*, CD, Emi-Kent, İstanbul, Mayıs 1993

¹⁴⁵ Bkz. Şekil 4.3

Segâh Durak

Ben bende buldum çün Hakkı şekki gümân nemdir

Beste: Mehmed Tulû Efendi
Güfte: Yunus Emre (k.s)

Usûl: Serbest

Dost Ben ben de bul
dum (u) çün (ü) Hak kı şek ki gü mân
nem (i) dir (i) be
nim Ben dost yü zün
gör (ü) mez
(i) i sem bu göz le rim
nem dir (i) be nim
Yu mus be nem
üm mi be nem do kuz a tam
dört dür (ü) a

Şekil 4.3 : Segâh durak “Ben bende buldum çün Hakkı”.

*Kâni Karaca'nın kaydından notaya alınmıştır.
Bekir Şahin Baloğlu*

*Ben bende buldum çün Hakkı şekkü gümân nemi benim
Ol dost yüzün görmez isem bu gözlerim nemi benim*

*Yunus benem ümmî benem dokuz atam dördür anam
Aşk oduna düşüp yanam sük u bâzâr nemi benim*

Not:

*Mehmed Tulûî Efendi yazdığı şiirlerde Tulûî mahlasını kullanmıştır.
Mehmed Tulûî Efendi'nin çok sayıda durak, ilâhi, tevşih vb. bestelediği bildirilmekteyse de bestelediği eserlerden günümüze ancak güftesi Gafûrî'ye ait, "Sürüp dergâhına rûy-i siyâhım" mısraıyla başlayan ırak ve güftesi Yûnus Emre'ye ait, "Ben bende buldum çün Hakkı" mısraıyla başlayan segâh durakları gelebilmiştir. M. Subhi Ezgi, bu iki durağın notasını neşrettiği eserlerinde Mehmed Tulûî Efendi ile Akbaba İmamı Mehmed Zaîfî Efendi'yi birbirine karıştırmıştır.*

Diyanet İslam Ansiklopedisi Mehmed Tului Efendi maddesi- Hasan Aksoy

4- Bayati Durak

Ben dost hevasına düştüm

Okuyan: Hafız Kemal Tezergil, Meçhûl.

Beste: Kazasker Mustafa İzzet Efendi

Güfte: Eşrefoğlu Rûmî Hazretleri

Ben dost hevâsına düştüm

Gayrı hevâ neme gerek

Başımda dost sevdâsı var

Dahî sevdâ neme gerek

Kayıt: Bu durağın iki farklı okuyucudan kaydı bulunmaktadır. Hafız Kemal Tezergil'in kimden meşk ettiğini bilmiyoruz. Kemal Tezergil'in okuyuşu mevcut olan iki farklı notaya da benzemiyor.

Diğer kayıttaki okuyucunun ise kim olduğu meçhûl ve bu kayıttaki icra, mevcut olan iki farklı notadan “Ahmed Efendi'den aldım” diye not düşülmüş olan notaya daha yakındır. Çok eski bir kayıt olduğu aşikâr olan bu kayıt Durak kayıtları arasındaki en önemli kayıtlardan biridir. Sadettin Kaynak'ın Hüzzam durak kaydındaki tavra benzemektedir. Meçhûl okuyucunun tavrı, bütün kayıtları göz önünde bulundurduğumuzda hep tarif edilen durak tavrının “kendine has okuma üslûbu”na uygun olduğu görülmektedir.

Nota: Eserin makamı için notaların birinde Bayatı¹⁴⁶, diğerinde ise Bayatiaraban¹⁴⁷ olarak yazılmıştır. Notaların iki farklı versiyonunda da melodi grafiği aynıdır fakat seyir itibariyle Bayati demek daha doğru olacaktır. Halil Can'ın, Abdülkadir Töre'nin Nalçacı Şeyhi İhsan Efendi tavrıyla aldığı notadan kopya ettiği, makamı Bayati olarak belirtilmiş notayı ve yine Halil Can'ın el yazısıyla yazdığı “Ahmed Efendi'den” aldım diye not ettiği, makamı Bayatiaraban olarak yazılmış notayı ekte veriyoruz.

¹⁴⁶ Bkz. Şekil 4.4

¹⁴⁷ Bkz. Şekil 4.5

Bayati durak

Kadıasker Mustafa
Fizet Efendinin

Duyun duvarın *İffet Efendinin*

A handwritten musical score on ten staves. The notation includes treble clefs, various note values (quarter, eighth, sixteenth notes), rests, and accidentals (sharps, flats). The lyrics are written below the notes in a cursive script. The piece concludes with a double bar line on the seventh staff.

dost hem dost
he ne de
na düğüm
gay ru he
na na
me me
ge
ch la hem da
dost
da da ru
car

Şekil 4.4 : Bayati durak “Ben dost havâsına düştüm”.

Ben dost keşâsına düşdüm gafri keşâ neme gerek
 Başımada dost sevdiğini var öge sevdi neme gerek
 Of zâhid-i - dünyâ ferest var zühâdünü arz eyleme
 Ben âşık-ı - şâirüm zerk-ü - rişâ neme gerek
 Ben vukumu fıkretmezem dîş gâib lâ'lis etmezem
 Ben gîlmezem ben gelmezem fenâ, bekâr neme gerek
 Gâfî sûretde insânım sultân-ü - ins-ü - cânım
 Ben fâriq-i - dâ eikânım işbu gârgâ neme gerek
 Ben Şîrefâğlu Rûmî hem ben hâkîyem kadîmîyem
 Ben ol mîrâg-i - lâhîtiyem arz-ü - semâ neme gerek

Nâlerce seyhî İhsan Beyin okuyuşundan zaht eden Abdülkâdir
 Beyden aldım.

Halil
 Can

5 - Bayati Durak

Bûlbûl-i şûrideyem gülden nasîbim var benim

Okuyan: Münir Nurettin Selçuk

Beste: Nâlîzade İbrahim Efendi (Eyüp Sultan Hz. Türbedârı)

Güfte: Dervîş Osman (Sîneçâk Osman Dede)

Bûlbûl-i şûrideyim gülden nasîbim var benim
Sanmanız beyhûdeyim külden nasîbim var benim
Bûy-i Hak'dan lezzet aldı Dervîş Osman sıdkile
Her dem ol kokudayım gülden nasîbim var benim

Kayıt: Münir Nurettin Selçuk'un bu durağa ait iki farklı kaydı bulunmaktadır. Bunlardan biri, gençlik yıllarında okuduğu, taş plak kaydında olan kayıt, diğeri ise daha sonraki yıllarda, bir konserde okumuş olduğu kayıttır. İki kayıt da melodi itibariyle genel olarak aynıdır. Fakat konser kaydında yaşı ilerlemiş olduğundan gençlik kaydındaki nağmelerin, çarpmaların bazılarını yapmadığını ve daha sadeleştirerek okuduğunu görüyoruz. Bu türden sadeleştirme veya bezeme gibi farklar da yine Türk musikisinin genel icra mantığında olan anlık irticali eklemeler-çıkarmalar olduğundan iki farklı tavırmış gibi düşünmek yanlış olacaktır. Musikimizde aslolan melodinin iskeletidir.

Nota: Bu eserin serbest olarak yazılmış, bildiğimiz iki farklı notası bulunmaktadır. Sözleri Osmanlı yazısı ile yazılmış bir nota bulunmaktadır ki bu notanın üzerinde bestekâr olarak Nâyî Osman Dede yazılmıştır. Eserin, Abdülkadir Töre'nin Süleymaniye kütüphanesindeki defterinde bulunan nüshasında ise bestekârı Nâlîzade İbrahim Efendi olarak belirtilmiştir. Osmanlıca yazılmış olsa dahi mehzânı bilmediğimiz için ilk bahsettiğimiz nüshada yazan "Bestekârı Nayî Osman Dede" ifadesinin doğruluğu tartışılır bir ifadedir. Bu hususta eski mecmuaları fevkalade dikkatle tetkîk eden Sâdettin Nüzhet Ergun'un ifadesini muteber görmek durumundayız ki o da bu durağın bestecisini Nâlîzade İbrahim Efendi olarak belirtmiştir.¹⁴⁸

¹⁴⁸ Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi Dinî Eserler*, Birinci Cild, s. 324

Töre'nin yazmış olduğu nota Münir Bey'in kayıtlarındaki okuyuşla hemen hemen aynıdır. Durak okuma üslûbunda aynı kişinin farklı zamanlarda okuduğu bir durakta ne gibi farklılıklar olduğunu görmek açısından Münir Nurettin Selçuk'un taş plak kaydı¹⁴⁹ ve konser kaydından¹⁵⁰ ayrı ayrı aldığımız notaların ikisini de aşağıda verdik. Sözleri eski yazıyla yazılı olan nota¹⁵¹ da aşağıdadır.

¹⁴⁹ Bkz. Şekil 4.6

¹⁵⁰ Bkz. Şekil 4.7

¹⁵¹ Bkz. Şekil 4.8

Bayatî Durak

Bûlbûl-i şûrideyim

Beste: Nalîzade İbrahim Ef.
(Eyüp Sultan Hz. Tûrbedârı)
Güfte: Dervîş Osman
(Sineçâk Osman Dede)

Usûl: Serbest

Dost Bûl bü li şû
Dost San ma nız şû
Her dem o bey ko
ri de yem gül
hû de yem kül
ku da yım gül
den na sî bîm var
den na sî bîm var
den na sî bîm var
be be be nim
Dost Bû yi Hak dan nim
lez zet al mış
Der (i) viş Os man man
sîd (i) ki le

Bûlbûl-i şûrideyim gülden nasîbim var benim
Sanmanız beyhûdeyim külden nasîbim var benim
Bûy-i Hak'dan lezzet aldı Dervîş Osman sîdkile
Her dem o kokudayım gülden nasîbim var benim

Münir Nurettin Selçuk'un plâk kaydından
notaya alınmıştır. Münir bey "Sanmanız.." ile
başlayan ikinci mısraı okumamış, iki kere
"Her dem" ile başlayan son mısraı okumuştur.
Bekir Şahin Baloglu

Şekil 4.6 : Bayatî durak "Bûlbûl-i şûrideyim".

Bayâtî Durak

Bûlbûl-i şûrîdeyem

Beste: Nalîzade İbrahim Ef.

Güfte: Sîneçâk Osman Dede

Usûl: Serbest

Dost Bûl bü li şû
San ma niz o bî
Her dem o ko
rî de yem
hû de yem
ku de yem
gül
den na si bim
var var
me nim SON
Dost Bû yi Hak dan
lez zet al dı
Der viş Os man man
sıldk i le

Bûlbûl-i şûrîdeyem gülden nasîbim var benim
Sanmanız beyhûdeyem külden nasîbim var benim
Bûy-i hakdan lezzet aldı dervîş Osman sıldkıla
Her dem o kokudayım gülden nasîbim var benim

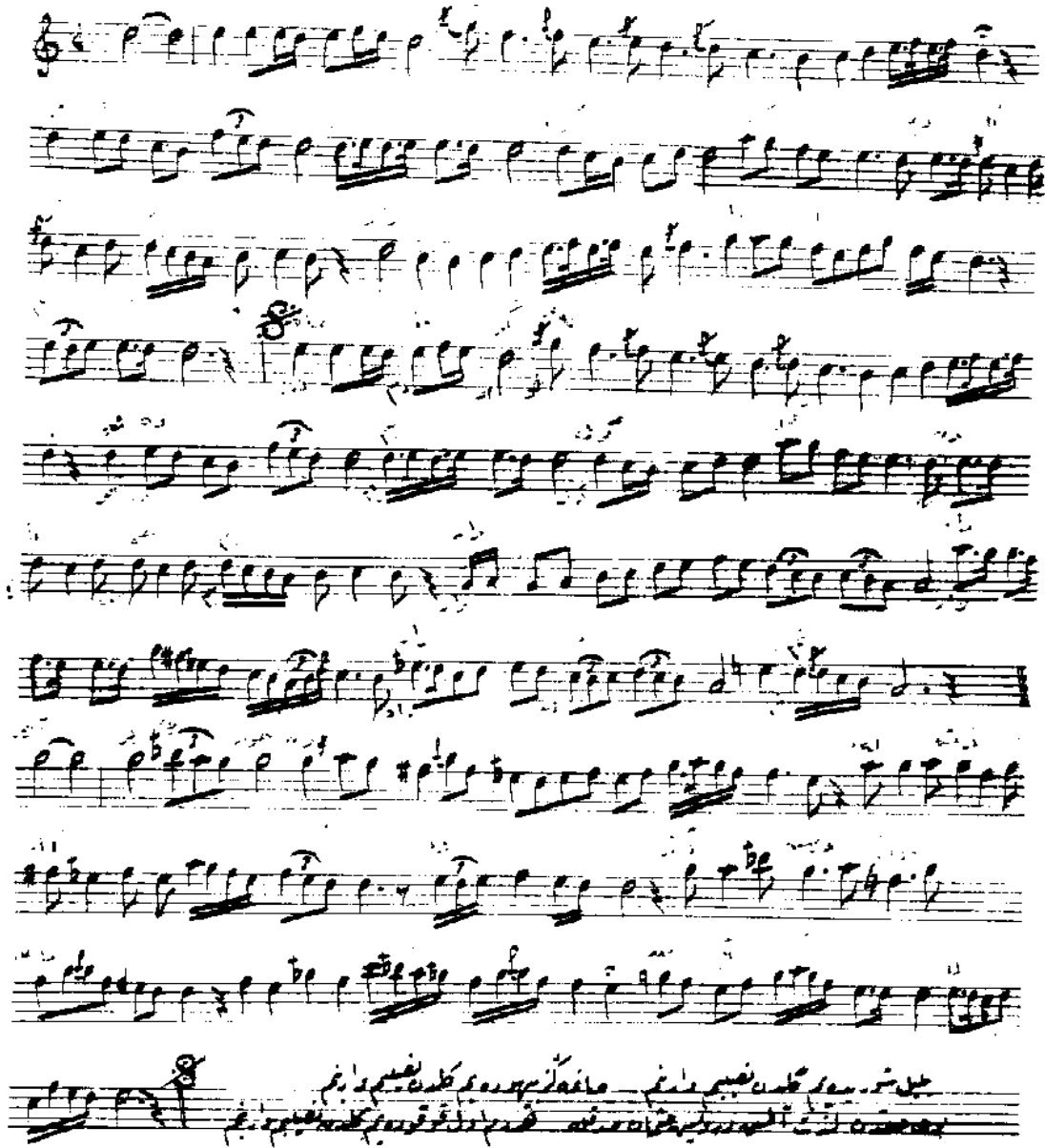
Münîr Nurettin Selçuk konser kaydından
notaya alınmıştır.

Şekil 4.7 : Bayatî durak “Bûlbûl-i şûrîdeyem”2.

S. E. rği'le ve Antoloji'de = No'12'zade (bırhınat)
Güfte = Şîre'âk Rîman Dede

Neyî Rîman Dede? Bayatî Durak - 6

بیان مقامه دران نای نمان درونک

Bûlbûl-i şûrideyem

Şekil 4.8 : Bayatî durak "Bûlbûl-i şûrideyem"3.

6- Hüseyinikürdi Durak

Cemâlin pertev-endâzı cihandır ya Resûlallah

Okuyan: Hopçuzâde Şâkir Çetiner

Beste: Lâ edrî¹⁵²

Güfte: Hakkı

Cemâlin pertev-endâzı cihandır yâ Rasûlallah
Güneş nûru gibi nûrun ayandır yâ Rasûlallah
Şefaât şerbetinden feyziyâb et Hakkî-i zârı
Ki muhtâc-ı devâ bir hasta candır yâ Resûlallah

Kayıt: Bu esere ait tek kayıt Hopçuzâde Şâkir Çetiner tarafından okunan kayıttır. Eser okunduktan sonra muhtemelen yine okuyucu tarafından Hüseyinikürdî makamındaki bu Durak Hopçuzâde Şâkir Çetiner tarafından okunmuştur diye anons edilip güftesi şiir olarak okunmaktadır.

Nota: Bu eserin evvelce yazılmış ve neşredilmiş bir notası bulunmamaktadır. Ancak Sâdettin Nüzhet Ergun'un Türk Mûsikîsi Antolojisi isimli eserinde aynı güfte Acemkürdî makamında Kethüdâyî Attar tarafından bestelenmiş bir Durak olarak verilmiştir. Kayıttaki Durağın seyrine baktığımızda ne Acemkürdî'ye ne de Hüseyinikürdî makamına benzemektedir. Muhtemelen ikisi de aynı Durak olmalıdır ancak besteye dâir elimizde Hopçuzâde Şâkir Çetiner'in kaydından başka veri henüz bulunmadığı için eserin notasını alırken makamını Hüseyinikürdî olarak yazdık¹⁵³ ve bestekâr hanesini boş bıraktık.

¹⁵² Bilinmiyor.

¹⁵³ Bkz. Şekil 4.9

Hüseyîkürdî Durak

Cemâlin pertev-endâzı cihândır Yâ Resûlallah

Usûl: Serbest

Beste:

Güfte:

Dost Ce mâ lin per (i) ten ten (i) dâ

zi ci han dır

Ya Re su lal lah Gû neş (i) nu

ri gi bi nu run

a yan dır Ya Re su lal

lah Ya ha bi bal

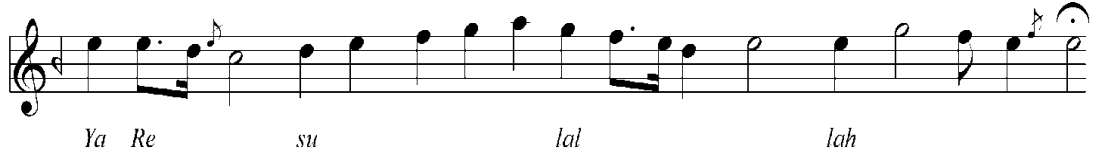
lah Şe fa at şerbe tîn den

fey zi yab i Hak kî yi

Kî muh (u) tâ cı de vâ dır

has (i) ta gân a

Şekil 4.9 : Hüseyîkürdî durak “Cemâlin pertevendâz-ı cihandır”.

*Cemâlin pertev-endâzı cihândır yâ Rasûlallah
Güneş nûru gibi nûrun ayandır yâ Rasûlallah
Şefaât şerbetinden feyz-yâb eyle Hakkı'yı izâlin
Ki muhtâc-ı devâdır hastagâna ya Resûlallah*

*Hopçuzâde Şakir Çetiner'in sesinden notaya alan
Bekir Şahin Baloğlu*

7- Acemaşîran Durak

Çün bahar olup şecerler

Okuyan: Durakçı Kemal Evren

Beste: Lâ edrî

Güfte: Gafûrî Mahmud Efendi (? – 1647)

Çün bahâr irüb şecerler sebz ü revnâk-gîr olur

Âyet-i sun’-i Hudâ’yı her varak tefsîr olur

Âşık-ı sâdık isen terk eyle hâb ü rahatı

Ey Gafûrî tâlib-i dîdâr olan şebgîr olur

Kayıt: Bu durağın Kemal Evren’in zikir meclislerinde okuduğu beş farklı icrası bulunmaktadır. Mevcut bu kayıtların farklı zamanlarda okunmuş olması bize Durak icrasında mekâna ve zamana göre icranın ritmik özellikleri, tavır-okuyuş özellikleri gibi bazı özelliklerinin değişebileceğini göstermesi açısından önemlidir.

Beş kayıtta da melodinin iskeletinde büyük farklar yoktur. Çarpmalar, nefes yerleri, bazı notların uzunluklarının değişmesi gibi farklılıklar Türk mûsikîsindeki her beste türünün icrasında karşımıza çıkan icra-nota farklılıklarından başka bir şey değildir.

Nota: Bu durağın notası Aydın Varol’un 1996 yılında İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsünde yaptığı “*Türk Tasavvuf Mûsikîsinde Durak Formunun Yeri ve Önemi*” isimli doktora tezinde yer almıştır. Notadaki melodi grafiği Kemal Evren’in kayıtlarda okuduğuna benzese de bazı farklılıklar bulunmaktadır. Ayrıca bize göre en büyük yanlış, notanın sofyan usûlünde yazılmış olmasıdır ki durak; serbest usûlle icra edilen bir beste türüdür ve notası da böyle yazılmalıdır. Varol’un tezinde “Durak Formunun Usûl ve İcra Yönünden incelenmesi”¹⁵⁴ bölümünde durakların ya serbest usûlde ya da Durak Evferi usûlü ile yazılması gerektiği belirtilmektedir. Bu ifadelere de bakacak olursak mezkûr durağın notasının 4/4 lük ölçü numarası ile yazılmış

¹⁵⁴ Aydın Varol, *Türk Tasavvuf Mûsikîsinde Durak Formunun Yeri ve Önemi*, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996, s.49

olması Varol'un kendi teziyle tezat teşkil etmektedir. Bahsettiğimiz bu benzerlikleri ve farklılıkları görmek açısından Durakçı Kemal Baba'nın okuduğu kayıttan aldığımız nota Şekil 4.10'dadır.

Acemaşîrân Durak

Çün bahâr irüb şecerler

Usûl: Serbest

Beste: Belirsiz

Güfte: Gafûrî Hz.

Dost Çün ba har i rüb (ii) şe cer ler
Âh Â şı kı sâ dık (ı) i sen terk
sebz ü rev nak gîr o lur
ey le hâb ü ra ha tı
Â ye ti sun i Hü dâ dır her
Ey Ga fû rî tâ lih i dî dâr
va rak tef sîr
o lan şeb gîr
o lur
o lur

Çün bahâr irüb şecerler sebz-i revnakgîr olur
Âyet-i sun'-i Hüddâ'dır her varak tefsîr olur

Âşık-ı sâdık isen terk eyle hâb ü rahâtı
Ey Gafûrî tâlih-i didâr olan şebgîr olur

Durakçı Kemal Baba'nın (Evren) ses kaydından notaya alınmıştır.
Bekir Ş. Baloğlu

Şekil 4.10 : Acemaşîrân durak “Çün bahâr irüb şecerler”.

8- Hüzam Durak

Ey Habib-i Kibriya

Okuyan: Sâdettin Kaynak

Beste: Kazasker Mustafa İzzet Efendi

Güfte: Kazasker Mustafa İzzet Efendi

Ey Habib-i Kibriya ve'y matla'-i nûr-i Hudâ
Nûr-i çeşm-i enbiyâ vü rehnümâ-ı evliyâ
Ümmetinden bir siyeh-rû âsiyem geldim sana
El amân ey melce-î ümmet Muhammed Mustafâ

Yâ Muhammed bana imdâd eyle Allah aşkına
Gönlümü aşkınla âbâd eyle Allah aşkına
İzzet'i valsınla dil-şâd eyle Allah aşkına
El amân ey melce-î ümmet Muhammed Mustafâ

Sadettin Kaynak, kayıta ikinci kıtadaki güfte okunmuyor ama notalarda bu sözler de yazılmıştır.

Kayıt: Bu kayıta Sadettin Kaynak'a Neyzen Emin Dede neyi ile refakat etmektedir. Sadettin Kaynak'ın elimizde bulunan, bilinen tek Durak kaydı olmasının yanı sıra bu kaydın bir diğer önemli tarafı Neyzen Emin Dede'ye ait mevcut, bilinen tek kayıt olmasıdır. Kaydın başında Emin Dede kısa bir taksim yapmaktadır.

Nota: Eserin farklı nota nüshaları bulunmaktadır. Üzerinde Halil Can'ın "*Neyzen Emin Dede'den geçtim ve yazdım*" şeklindeki ifadesi bulunan, başlığı Hüzam Na't olarak yazılmış nüsha¹⁵⁵ Sadettin Kaynak'ın okuduğu kayıtle birebir olmasa da benzerlik arz etmektedir. Bir diğer nota ise Cüneyt Kosal'ın, notayı yazdığı tarihi 12.07.1992 olarak düştüğü "*Emin Efendiden*" ve "*Nota bulundu Kemal Batanay'ın el yazısı notadan*" şeklinde notların da bulunduğu ikinci nüsha¹⁵⁶ da tam anlamıyla Sadettin Kaynak'ın okuduğu kayıtle aynıdır. Üçüncü nüsha¹⁵⁷ ise Abdülkadir Töre'nin el yazısı olup şu anda Harun Korkmaz'da bulunan Sadettin Heper'in özel arşivinden alınmıştır.

¹⁵⁵ Bkz. Şekil 4.12

¹⁵⁶ Bkz. Şekil 4.11

¹⁵⁷ Bkz. Şekil 4.13

HÜZZAM DURAK

Gülte ve beste:
KARAKAY MUSTAFA İZZET EF.

130

DOST Ey HA Bİ Bİ KİB Rİ YÂ

VEY MAT MAT, LA İ NU

RI HÜ DÂ

NU Rİ ÇEŞ Mİ EN Bİ YA VÜ

REH REH, NÜ MA Yİ

EV EV, Lİ

YÂ AH ÜM ME TİN DEN BİR Sİ YEH

RÜ Â Sİ YEM

GEL DİM SA NA EL A MAN

EY MİL ÇE İ ÜM

MET MET, MU HAM MED

MU MUSTA FA

*Emin Efendiden, notu bulunan 12.7.1992
Kemal Batıman'ın el yazısı, notadan

Şekil 4.11 : Hüzam durak “Ey habîb-i kibriyâ”.

Hüzzam Nâ't *Kadıağası Mustafa Çiftçi*
Eğlence Hızretlerinin
"Şifâ-i Kandıracımdır"

dâst-ı aşı ha-lî lî Kî-ri fâ veg mî mat la mî ri Hî da mî ri şeb mî en lî fâ tî mî reh reh mî mî fâ ev ev lî fâ lî mî lî den lî lî fâ rî â şî şî gel

Şekil 4.12 : Hüzam durak "Ey habîb-i kibriyâ"2.

Ey Haluk-i-Kibriya'ı vez malla-i-nur-i-Hudâ
 Nûr-i-şerîf-i emlûğâ nû rehniümâ-yı evlûğâ
 Ümmetinden bir siyeh rû âsiyim geldim sana
 Elâman ey melce-i-ümmet Muhammed Mustafa
 Ya Muhammed kama imdâd eyle Allah aşkına
 Gönülmâ aşkınla âliâd eyle Allah aşkına
 İzzet-i vaslınla dilsâd eyle Allah aşkına
 Elâman ey melce-i-ümmet Muhammed Mustafa
 Hakkı Emin Ehlididen geldim ve gırdım.

Halid
 can

9- Nühüft Durak

Halk içre bir âyineyim herkes bakar bir an görür

Okuyan: Kâni Karaca, Bekir Sıdkı Sezgin

Beste: Ali Şîrugânî Dede

Güfte: Niyazi Mısrî Hz.

Halk içre bir âyineyim herkes bakar bir an görür,
Her ne görür kendi yüzün ger yahşi ger yaman görür

Kayıt: Kâni Karaca bu durağı okuduğu üç farklı kaydı elimizde mevcuttur. Özel bir mecliste okuduğu kayıta bizzat “*Sadettin Kaynak’tan meşk ettim*” diye belirtmektedir. Bu durağın bestekârı için Sadettin Kaynak’ın Ali Şîrugânî dediğini de yine Kâni Karaca kayıta söylüyor. Bestekârı için ise Sâdettin Nüzhet Ergun Türk Mûsikîsi Antolojisi isimli eserinde “Bu durağın Ali Şîrügânî’ye aidiyetini zaif bir ihtimalle kaydediyoruz. Eski menbalarda yoktur” şeklinde not düşmüştür.¹⁵⁸

Nota: Eserin notasının iki farklı nüshası bulunmaktadır. Birincisi Abdülkadir Töre’nin şu anda Süleymaniye Kütüphanesi Ekrem Karadeniz koleksiyonundaki 13 numaralı defterde yazmış olduğu nüshadır. Bir diğer nota nüshası ise Halil Can tarafından yazılmıştır. Bu ikinci nüshada¹⁵⁹, notanın sonunda “*Bu durağın Abdülkadir Beyden (Töre) aldığım tavrı 26. Sahifede yazılı. Yukarıdaki tavrı Hafız Ahmed Efendinin Hamparsumla yazdığı defterden terceme etdim. Arada çok fark var*” şeklinde Halil Can’ın notu bulunmaktadır. Buradaki “Hafız Ahmed Efendi”den kastın Ahmed Irsoy olduğunu zannediyoruz. Ancak ne var ki iki nüsha da kayıttaki icraya benzememektedir. Halil Can’ın Ahmed Irsoy tavrıyla aldığı nota ve Kâni Karaca’nın okuduğu kayıttan aldığımız nota Şekil 4.14’tedir.

¹⁵⁸ Sadettin Nüzhet Ergun, a.g.e, s. 237

¹⁵⁹ Bkz. Şekil 4.15

Nühüft Durak

Halk içre bir âyineyim herkes bakar bir ân görür

Beste: Ali Şirvanî Dede

Güfte: Niyâzi Mısrî Hz.

Usûl: Serbest

Dost Halk iç
re bir (i) â yi ne yem
her kes ba kar
bir ân
gö rür Her ne
gö rür (ü) ken di yü
zün
ger yah şî ger
ya man gö rür tr
ya man gö rür

Halk içre bir âyineyim herkes bakar bir an görür,
Her ne görür kendi yüzün ger yahşi ger yaman görür

Kâni Karaca'nın Sadettin Kaynak'tan meşk
ettiği tavırla okuduğu kayıttan notaya alınmıştır.
Bekir Ş. Baloğlu

Şekil 4.14 : Nühüft durak “Halk içre bir âyineyim”.

Nühüft durak Ali. Tergani

ah Halk içe ne bir a.

ne jün her tas

ne bir an an

gö rür her me gö rür ken di

jün jün ger jeh za

je ger ja man

gö rür rür

je man gö rür

*Halk içe bir âyineyim herkes bakar bir ân görür
Her ne görür kendi yüzün ger zehi ger zaman görür*

*Bu duruşun Abdülkadir Beyran aldığı tavrı 26. c. nakışta yazılı
Yukarıdaki tarzı Hâfız Ahmed efendinin Hamparomla yazdığı
defterden terceme etdim. Arada çok fark var.*

Halil
1302

Şekil 4.15 : Nühüft durak “Halk içe bir âyineyim”2.

10- Dügâh Durak

Her nefesde bir tecelli-i Hudâ ister gönül

Okuyan: Hopçuzâde Şâkir Çetiner

Beste: Lâ edri

Güfte: İsmail Hakkı Bursavî Hz.

Her nefesde bir tecelli-i Hudâ ister gönül
Kendine bu gurbet içre bir âşinâ ister gönül
Hakkıya mahrem bulunmaz râz-ı aşka bu zaman
Halk-ı âlemden anınçün ihtifâ ister gönül

Kayıt: Eserin tek kaydı Hopçuzâde Şâkir Çetiner'e aittir. Kaydın sonunda sözlerini okumuş ve durağın makamının Dügâh olduğunu söylemiştir. Ancak Sâdettin Nüzhet Ergun, Abdülkadir Töre'nin defterlerinde ve hatta Durak Mecmuasında dahi bu eserin makamı Saba olarak belirtilmiştir.

Nota: Abdülkadir Töre'nin defterinde bulunan bu eserin notası Hopçuzâde Şâkir Çetiner'in kayıta okuduğu tavra benzememektedir. Kayıttaki tavra uygun şekilde aldığımız nota Şekil 4.16'dadır.

Dügâh Durak

Her nefeste bir tecelli-i Hudâ ister gönül

Usûl: Serbest

Beste: Belirsiz

Güfte: İsmail Hakkı Bursavî Hz.

The musical score is written in staff notation with a key signature of one flat (B-flat) and a common time signature (C). The lyrics are in Turkish and are written below the staff. The score consists of eight staves of music. The lyrics are as follows:

Dost Her ne fes (i) de bir te cel
Ken di ne bu gur bel iç
Hal kı â lem den â nin
lî re çün i Hu dâ is
ih â şî na is
ti fâ is
ter ter ter
SON
gö gö nül
gö nül nül
Ah Hak kı ya mah rem bu lun maz
râz ı aş (ı) ka
bu za man

Her nefesde bir tecelli-i Hudâ ister gönül
Kendine bu gurbet içre bir âşinâ ister gönül
Hakkı'ya mahrem bulunmaz râz-ı aşka bu zaman
Halk-ı âlemden anınçün ihüfâ ister gönül

Hopçuzâde Şakir Çetiner'in ses kaydından notaya alınmıştır.
Abdülkadir Töre, Suphi Ezgi ve Sadettin Nüzhet Ergun aynı
durak için Sabâ demişse de Hopçuzâde kayıttaki konuşmasında
makamını Dügâh olarak belirttiği için makamını Dügâh yazdık.

Şekil 4.16 : Dügâh durak “Her nefeste bir tecellîi Hudâ”.

11- Bestenigâr Durak

İlahi bir aşk ver bana

Okuyan: Kâni Karaca

Beste: Cinuçen Tanrıkorur

Güfte: Yunus Emre Hz.

İlahi bir aşk ver bana, kandalığım bilmeyeyin

Yavı kılayım ben beni, isteyiben bulmayayın

Şöyle hayrân eyle beni bilmeyeyin dünden günü

İsteyeyin dâim seni ayrık nakşa kalmayayın

Mansurlayın dâra beni ayân göster anda seni

Kurban kılayın bu cânı aşka münkîr olmayayın

Aşkdır derdin dermanı, aşk yoluna kodum cânı

Yunus Emre aydır bunu, bir dem aşksız olmayayım

Kayıt: Bu durağın tek kaydı Kâni Karaca'nın sesinden bulunmaktadır. Bir konserde icra edilmiştir. Geleneksel durak tavrına benzerlik göstermez. Durakların genelinde en fazla iki beyit olarak okunduğunu görmekteyiz ve melodilerde fazlaca yeni tema olmaksızın aynı tema üzerinde farklı sözler okunacak şekilde bestelendiğini görmekteyiz. Ancak besteci bu durakta güftenin dört beyitini de farklı temalarla bestelemiştir.

Nota: Eserin notası bestecinin bizzat el yazısıyla yazılmıştır¹⁶⁰. Üzerinde 20.03.1984 tarihi not edilmiştir. Nota üzerinde ayrıca durağın nasıl okunmasına dair bir tanım da yer alır.

¹⁶⁰ Bkz. Şekil 4.17

BESTENİGÂR DURAK ❁

Güfte: Yunus Emre

Beste: Cınucen Tanrıkorur

Usûlsüz

DOST DOST DOST

YÂ İ LÂ Hİ BİR AŞK

VE- VER BA NA

KAN DA LI ĞİM BİL ME YE YİN

YA VI KI LA YIN BEN BE Nİ

İS TE Yİ BEN BUL MA YA YIN

DOST DOST DOST

ŞÖY LE HAY RÂN ... (N)EY LE BE Nİ

BİL ME YE YİN DÜN DEN GÜ NÜ

İS TE YE YİN DÂ İM SENİ

AY RIK NAKŞA KALMAYAYIN

20.3.1984, Ankara/ Beste no: 146

(❁) Güzel sesli bir zâkir tarafından, formun kendine mahsus ağırbaşlı ve zâhidane havası içinde, Ney tavrına benzer bir üslûpla (uzun seslerde önce düz. sonra vibrato'lu. inişlerde süzmeli ve hafifçe gaygaylı olarak) icra edilir.

Şekil 4.17 : Bestenigâr durak “Yâ ilâhî aşk ver bana”.

DOST DOST DOST

MAN SU - SUR LAYIN

DÂ RA BE Nİ A YÂN

GÖ - GÖŞ TERAN DA SENİ

KURBAN KILAYIN BU CÂ Nİ

AŞ KAMÜN- KİR OL MAYA YIN

DOST DOST DOST

AŞK DU RUDER- DİN DER- MÂ Nİ

AŞK YOLU NA KODUM CÂ Nİ

YÜ NUSEMRE AY DIR BU NÜ

BİR DEM AŞKSIZ OL MAYA YIN

DOST DOST DOST (Son)

(ağırlaşarak) (çok ağırlaşarak...)

12- Saba Durak

Kapına geldiler ümmet Muhammed

Okuyan: Kemal Evren

Beste: Lâ edrî

Güfte: Hasan Sezâî (Gülşenî)

Kapına geldiler ümmet Muhammed
Dilerler merhamet şefkat Muhammed
Sezâî var kapısında niyâz et
Seni reddeylemez elbet Muhammed

Kayıt: Bu durağın yalnızca Kemal Evren'in okuduğu kayıtları mevcuttur. Kemal Evren'in zikir meclislerinde okuduğu üç farklı kayıttan bir tanesinde=dipnot Durak biter bitmez hemen arkasından zikri yöneten şeyh efendinin eşliğiyle birlikte "Cem olmuş dervişlerin, Pirim Abdulkadir'in" sözleriyle başlayan bir cumhur ilahi okunmaktadır.

Nota: Eserin notası¹⁶¹ 12.11.1991'de, Cüneyd Kosal tarafından, Kemal Evren'in ses kaydından yazılmıştır. Notanın sonundaki notta "*Muhterem Sefer Dal'ın kaydettiği, merhum Kemal babanın sesinden...*" yazmaktadır.

¹⁶¹ Bkz. Şekil 4.18

SABA DURAK

127.

Beste: ?
Gäfte: SEZÂî Gülpenî

DOST KA PU NA GEL DI
DI KA LER LER MER HA
LER MET ÜM ŞEF MET KAT MU MU
HAM HAM MED MED AH SE ZÂ ?
VAR KA PU SUN DA Ni
Ni YÂZ ET SE Ni RED
DEY LE MEL EL
BET MU HAM MED..

Muhterem Sefer Dal'ın kaydettiği,
merhum Kemal babanın sesinden ...

12.11.1991

Ömer Koca

Şekil 4.18 : Saba durak "Kapına geldiler ümmet Muhammed".

13- Acemaşîran Durak

Lûtfeyleyip bir kez nazar eylerse ger sultanımız

Okuyan: Kâni Karaca, Durakçı Kemal Evren

Beste: Zekâi Dede

Güfte: Aziz Mahmut Hüdâî Hz.

Lûtfeyleyip bir kez nazar eylerse sultanımız

Kürsî değil arşdan dahî âlî ola ünvanımız

Hüdaî'ye atâ can sem'ine irenidâ derdim

Bilen kadir Hûda bir gün vere dermanımız

Kayıt: Bu durağın Hafız Kâni Karaca ve Kemal Evren tarafından okunmuş birer kaydı vardır. Her ikisi de aynı tavırda okumuştur. Kemal Evren'in bildiği bütün Durakları Hopçuzâde Şâkir Efendi'den geçtiğini¹⁶² biliyoruz, dolayısıyla iki okuyucunun da bu durağı Hopçuzâde Şâkir Efendi'den meşk etmiş olmaları muhtemeldir. Memduh Cumhuri ile yaptığımız görüşmede¹⁶³ bu eserin Hopçuzade'nin sesinden notaya aldığını ve Kani Karacaya meşk ettiğini belirtmiştir. Notayı daha sonra Doğan Ergin'e verdiğini belirtmiştir ancak o notaya ulaşamadık.

Nota: Durağın notasını Cüneyd Kosal 04.07.1984 tarihinde Durakçı Kemal Evren'in bir ses kaydından serbest olarak almıştır¹⁶⁴.

¹⁶² Aydın Varol, age, s.94

¹⁶³ Memduh Cumhuri, röportaj, İstanbul, 02.05.2014

¹⁶⁴ Bkz. Şekil 4.19

USULÜ

MAKAMI

BESTEKÂRI

ME'HAZİ

ACEMAŞIRAN

ZEKÂİ DEDE

Şakir Çetiner

37

DURAK

Göher Hs. Hüdaî

DOST LÜTFEY... LE YÜP...
 BİR KEZ... NA ZAR...
 EY LER... SE... GER... SUL TA... Nİ MİZ...
 KÜAŞI... DE GİL...
 ARAŞ... DANI... DA Mİ...
 A Lİ... O LA... ÜN VA... Nİ...
 MİZ... AH... O LA HÜ DA...
 İ YE A TA... CAN SEM... NE...
 İ RE Nİ DA... Bİ LEN...
 KA DİR... HÜ DA... BİR GÜN... VE AŞ...
 DER MA... Nİ MİZ...

Kemal Behram Kızıldağ
Sesinden

4.7.1984

Ünvanı

Şekil 4.19 : Acemaşiran durak "Lütfeyleyp bir kez nazar".

14- Hicaz (Uzzal) Durak

Senin âşıkların kılmaz nazar firdevs-i a'lâya

Okuyan: Kâni Karaca

Beste: Hacı Ârif Bey

Güfte: Yunus Emre, Âşık Paşa

Eserin güftesinin son iki beyitini Kâni Karaca kaynaklardan farklı olarak okumuştur. Güftekâr ismi Sâdettin Nüzhet Ergun'da ve H. Can'ın yazmış olduğu notada Âşık Paşa olarak belirtilmiştir. Güftenin Âşık Paşa'ya ait olduğu tespit edilmiştir ancak Kâni Karaca'nın kayıta meşk ettiği şekilde okuduğu güfteyi de aşağıda verdik.

Kâni Karaca'nın okuduğu son iki mısrası Yunus Emre'ye ait olan güfte:

Senin âşıkların kılmaz nazar firdevs-i a'lâya
Ne hûriden haber söyler ne meyleyler musaffâya
Gel ey Yûnus gözün yum cemâl-i mâsivallahdan
Ki bunda göresin Hakk'ı ne lâzım va'd-i ferdâya

Sâdettin Nüzhet Ergun'da ve Halil Can'ın notasında geçen güfte:

Senin âşıkların kılmaz nazar firdevs-i a'lâya
Ne hûriden haber söyler ne meyleyler musaffâya
Nukûş-i masivallahdan geçürmüş bunları aşkın
Komuşlar bunca sevdâyı ulaşmışlar bu sevdâya
Enelhak kıblesin bulmuş yüzünü Hak'ka döndürmüş
Şerâb-ı Lemyezel içmiş bakın Mansûr-i şeydâya
Eğer deryâ-yi aşkından ki katre nûş ede sâlik
Hemandem cümle kevneyni verir târâc ü yağmâya
Sorarsan âşık'ın hâlini zâhid kendinden sorma
Fenâ bahrine gark olmuş ulaşmış katre deryâya

Kayıt: Özel bir mecliste yapılmış olan bu kayıtta Kâni Karaca durağı okumadan evvelki konuşmasında eseri Nuri Halil Poyraz’dan meşk ettiğini söylemektedir. Konuşmanın devamında şunları söylemektedir¹⁶⁵ “... *Fakat bunu, bunun bestekârını, Nuri Halil Poyraz (rahmetli) meşk ederken bana dedi ki Hacı Arif Bey’in bu Durak dedi. Fakat hocaya sordum, -Hocam, dedim, Hacı Arif Bey’in durağı var mı dedim, - - Yok dedi! Hacı Arif Bey’in durağı yoktur, yanlış söylüyor, dedi.*” Burada kesin olarak bilmesek de Kâni Karaca’nın “*hocaya sordum*” diyerek kastettiği ismin Sadettin Kaynak olduğunu tahmin ediyoruz. Durağın bestekârını *Türk Mûsikîsi Antolojisi* isimli eserinde Sâdettin Nüzhet Ergun de Hacı Ârif Bey olarak belirtmiştir.¹⁶⁶

Nota: Eserin Halil Can tarafından kopyalanmış bir notası¹⁶⁷ bulunmaktadır. Kâni Karaca’nın ses kaydındaki şekilden bazı farklılıklar vardır. “*Vakıftan aldığım kasetteki Kâni Karaca’nın sesinden yazıldı*” şeklinde üzerinde not bulunan bir diğer nota¹⁶⁸ ise Kâni Karaca’nın okuyuşuyla örtüşmektedir. Fakat Usûl hanesine Sofyan (Serbest) diye yazılmıştır. Hiçbir Durakta olmadığı gibi bu Durağı okuyan Kâni Karaca da sofyan yâhut başka bir usûl ile okumadığı için eseri notaya alan kişinin kesik çizgilerle sehven yahut kendisi için kolaylık olsun diye belirttiği ölçü çizgilerini nazar-ı itibara almamak gerekir.

¹⁶⁵ Ayrıca bu kayıttaki konuşmasında Kâni Karaca, Mesut Cemil ile ilk tanışmasında Mesut Cemil’e okuduğu ilk eserin bu durak olduğunu ve bu icradan sonra Mesut Cemil’in kendisine teveccüh gösterdiğini de ifade etmektedir.

¹⁶⁶ Sadettin Nüzhet Ergun, age, s.560

¹⁶⁷ Bkz. Şekil 4.21

¹⁶⁸ Bkz. Şekil 4.20

Usul: Sopyan
(serbest)

HİCAZ DURAK - 38

"Senin âşıkların..."

Göfte: Yunus
Beste: Hacı Arif Bey

DOST, SE NİN, Â... ŞIK... LARIN KIL...
MAZ... NAZAR...
FIR... DEV... Sİ Â LA...
YA... NE HÜ... Rİ...
Kİ BUN... DA...
DEN... GÖ... HABER... SÖY...
RE SIN... HAK...
LER... Kİ... NEMEY... NE LA... LER... ZİM...
LER... VÂ... MUSAF... Dİ FER...
FA... YA... DA... YA... (son) GEL EY YÜ... NÜS...
GÖ ZÜ NÜ... YUM...
CE MA Lİ... MA... Sİ VAL... LAH...
DAN...

DOST. SENİN ÂŞIKLARIN KILMAZ NAZAR FIRDEVŞİ ALÂYA

~~VAKİTİN ALDİM~~

~~KASİTİN KANI KARACANIN~~
~~SESİNDEN YAZILI~~

Şekil 4.20 : Hicaz durak "Senin âşıkların kılmaz nazar".

Hicaz durak

Hacı Arif Beyin

dost se min a şık şık

la run kel maz na zar

far der li a la ja

ne hüiden ...

an me hü ri lah den ri

ne her şark söy ol ler müş me u meş

kat ler kat mu re raf der

fa ja no rav nan a

an ha li li mi

ja hid Ken din den

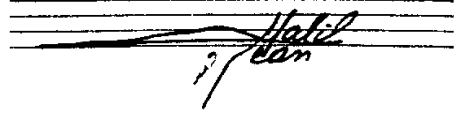
kor ma fana kâhire ...

Şekil 4.21 : Hicaz durak “Senin âşıkların kılmaz nazar”2.

Güfte Aşk Paşanun

Lenin âşukların kalmaz nazar firdaus-i-âlâyâ
Ne hüriyeden haber söyler ne meyletler musaffâyâ
Nukus-i-mâsivallahadan geçürmüş humları aşkun
Komuşlar humca sevdiği ulaşmışlar bu sendiğe
Emelhat kulesin hulmuş yüzüne Hak ka döndürmüş
Serûb-i-kemrezel ismiş hakan Mansur-i-sevdiğe
Eğer derjâ-ya aşkından ki katre niş ide sâlik
Hermandem cümle keşmeşme virir türâc-ü yağmâyâ
İrarsan Aşk'ın hâlini zâhid kendiden serma
Fenâ bahine garb olmuş ulaşmış katre derjâyâ.

Perakendeden naklen

 Hatir

15- Eviç Durak

Tahtgâh etti vücûdum şehrini sultân-ı aşk

Okuyan: Hopçuzâde Şâkir Efendi, Meçhûl

Beste: Nîznâm Yusuf Çelebi

Güfte: Gafûrî Mahmud

Tahtgâh etdi vücûdum şehrini sultân-ı aşk
Dil sarâyında kuruldu bir aceb dîvân-ı aşk
Ey Gafûrî ermek istersen eğer cânânına
Terk-i cân eyle tecellî eylesin sultân-ı aşk

Kayıt: Eviç durağın Hopçuzâde Şâkir Çetiner tarafından okunmuş kaydı bulunmaktadır.

Nota: Eseri 13.11.1991’de notaya alan Cüneyd Kosal’ın notanın üzerine düştüğü notta “*Muhterem Sefer Dal’ın kaydetmiş olduğu Hopçuzâde Şâkir Çetiner’in sesinden*” yazmaktadır¹⁶⁹.

¹⁶⁹ Bkz. Şekil 4.22

10558 1055

EVİÇ DURAK Beste: Tignâm YUSUF ÇELEBİ
Gâfî: GAFÜRİ "Mehmud,"

DOST TAHTI GÂH ET Dİ VÜ CÜ DÜM
EY GA FÜ Rİ ER MEKİS TER
SUL CÂ TÂ Nİ ASK AH
CÂ NÂ Nİ NÂ A H
DİL SE RÂ YIN DA KU RUL
TER Kİ CÂN EY LE TE CEL
DU LT BİR A CEB Dİ
LE SİN SUL
VÂ Nİ ASK
TÂ Nİ ASK

Muhterem Sefer Dal'ın kaydettiği olduğu
Hopengâde, Şekir Çetiner'in sesinden. 13.11.1391.

Emine Koca

Şekil 4.22 : Evîç durak "Tahtgâh etti vücûdum şehrinî"

5. SONUÇ

Dinî Türk mûsikîsi beste türlerinden duraklar hakkında yaptığımız bu çalışmada durakların tarihî yolculuğu, repertuarı, icrâ edildiği mekânları, icracıları, bestekârları, notalarını, ses kayıtları vb. konuları inceledik.

Durakların tekkelerde okunma ihtiyacını araştırdık. Bektaşîyye ve Mevlevîyye haricindeki cehrî zikir yapılan tarikatlerde durak okunduğunu gördük. Bu tekkelerde, bayanların da bulunduğu zikir meclislerinde zikrin kuudî bölümünü müteakiben zikrin kıyâmî olarak devam eden ikinci bölümüne hazırlık olarak Kur'an okunması gerekli kısımda Türkçe sözlü, Kur'an-ı Kerim ayetlerinin bir tercümesi niteliğinde olan evliyaullahın nutk-ı şerîflerine besteler yapıldığını ve buna da durak isminin verildiğini tespit ettik. Durakların Yesevî tekkelerinden Anadolu'ya intikal eden bir gelenek olduğuna dair sözlü kaynaklara ulaştık. Durakların, "Rum Ortodoks kilisesi müziklerinden ve Sefarad Yahudilerinin dinî müziklerinden mülhem olarak Türk mûsikîsinde ortaya çıktığı" noktasındaki iddiaları araştırdık. Konuya dair, iddia sahipleri ile ve Yahudi müziği uzmanları ile yaptığımız görüşmeler ve tarihî kaynaklarla yaptığımız mukayeseli analizler sonucu bu iddiaların doğruluğunun şüpheli olduğunu tespit ettik.

Serbest usûl ile besteli türlerden Mi'raciyye, Regaibiyye, na't, mersiye gibi durak ile teknik olarak ve işlev bakımından akrabalığı olan beste türleriyle ilgili detaylara yer verdik.

Anadolu'daki tekkelerde de zikrin arasında okunan durak benzeri türler olduğunu tespit ettik ve bu ilahi türlerinden örneklere yer verdik. Aynı zamanda Anadolu'da, İstanbul tekkelerindeki gibi, bildiğimiz manada durak okunduğunu tespit ettik. Bunun yanı sıra İbrahim Fahreddin Erenden'in kaleme aldığı, Envâr-ı Hazret-i Pîr Nûreddin Cerrâhî isimli, Halvetî-Cerrâhî yolu esaslarının anlatıldığı eserde geçen durak okunan zikir usûllerini, durak okunan mekânları inceledik, tespit ettik. Bunlar: Yeşil Tâc-ı Şerîfin Tekbîri, İlbâs-ı Tâc-ı Şerîf ve Hırka-i Münîf ve İtâ-yı İzn-ü İcâzet ve Tefhîm-i Emânet Merâsimi, Hânkâh-ı Şerîf-i Hazret-i Pîr'de İclâs Merâsimi, Tavaf Tevhîdi, Vefâ Devri ve Mevlid kandilidir. Durakların tekkeler dışında da vakfı bulunan camilerde vücut bulduğunu, ayrıca Mevlid-i şerif icrası esnasında da durak okunabildiğini tespit ettik. Ayrıca yine Anadolu'da yaygın olan tarikatlerden olan Halvetiyye yolunun Pîrlerinden Şemseddin Sivâsi'nin kurduğu Şemsiyye kolu tekkelerinde yapılan zikir ayinlerini inceledik. Burada da, İstanbul

tekkelerinde olduğu gibi, zikrin oturarak yapılan Kelime-i Tevhid¹⁷⁰ bölümünden sonra kıyama kalkılmadan evvel durak veya Kur'an-ı Kerim okunmak sûretiyle ara verilen bölüme “Dindirme” adının verildiği ve özel olarak yine serbest usûlde bestelenen ve okunan “Dindirme ilahileri” olduğunu tespit ettik¹⁷¹.

Tespit edebildiğimiz durak bestecilerinin isimlerine, doğum tarihlerine ve tespit edebildiğimiz eserlerine yer vermek sûretiyle yüzyıllara göre durağın seyrini takip etmeye çalıştık. XVII. yüzyılda yaşamış olduğunu tespit ettiğimiz ilk durak bestekârı Hatip Zâkiri Hasan Efendi (?-1623)'dir. Ulaşabildiğimiz toplam 38 bestecinin isimleri: XVII. yy: Hatip Zâkiri Hasan Efendi (?-1623), Buhûrîzâde Mustafa İtrî Efendi (?-1712), Akbaba İmamı Mehmed Zaîfî Efendi (?-1703), Ali Şîruganî Dede (?-1714), Hüseyin Efendi - Muratpaşa Camii Müezzini (?-1720), Üsküdarî Âhi Efendi - Hasan Efendizâde Âhî (?-1690), Sepetçizâde Mehmed Ağa (?-1694), Hâfız Post (1630-1694); XVIII. yy: Döşekçizade, Enfî Hasan Ağa (?-1724), III. Selim (1761-1808), Zeyrek Müezzini Hüseyin Dede (?-1719), Kalburcuzâde Zâkir Hacı Mehmet (?-?), Niznam Yusuf Çelebi (1670-1728), Çalakzade Şeyh Mustafa Efendi (?-1757), Mehmed Tulûî Efendi (?-1756), Nalizade İbrahim Efendi (?-1766), Şikarizade Ahmed Efendi (1752-1831), Salihzade Edirneli (?-?), Üsküdarlı Kadı Hafız Süleyman Rıfat (? -?), Yahya Nazîm Çelebi (?-1727), Bursalı Sadık (?-1797), Kethüdâyı Attar, Küçük Müezzini (?-1717), Zihnî, Nâyî Osman Dede (?-1729), Salâhî Efendi (1705-1783); XIX. yy: Behlül Efendi (?-1895), Kazasker Mustafa İzzet Efendi (1801-1876), Hacı Arif Bey (1831-1885), İsmail Dede Efendi (1778-1846), Zekâî Dede (1824/25-1897), Bursalı Duhanî Şerif (?-1831), Yeniköylü Hasan (1823-1905); XX. yy: Kâzım Uz (1873-1943), Abdülkadir Töre (1873-1946), Fehmi Tokay (1889-1959), Cinuçen Tanrıkorur (1938-2000).

Durakların serbest usûlde değil 21/4lük bir usûlde (Durak Evferi) bestelendiğini ve bu şekilde notaya alınması gerekliliğini iddia eden Suphi Ezgi (1869-1962)'nin bu iddiasını araştırdık. İddia ortaya atılmadan evvel yazılmış Türk mûsikîsi kaynaklarının hiçbirisinde Durak Evferi usûlüne rastlanmamıştır. Suphi Ezgi, gelenekle, serbest olarak okunagelen durakların, aslında Durak Evferi usûlüyle bestelenmiş olduğunu, ancak “*câhil zâkir ve müezzinler tarafından*” aslının unutulduğunu ve bozulduğunu iddia etmiştir. S. Ezgi, kendi ifadesiyle “Durak Evferi usûlünde”, Hüseyin Fahreddin Dede'den meşk ettiği Dilkeşhaveran duraktan yola

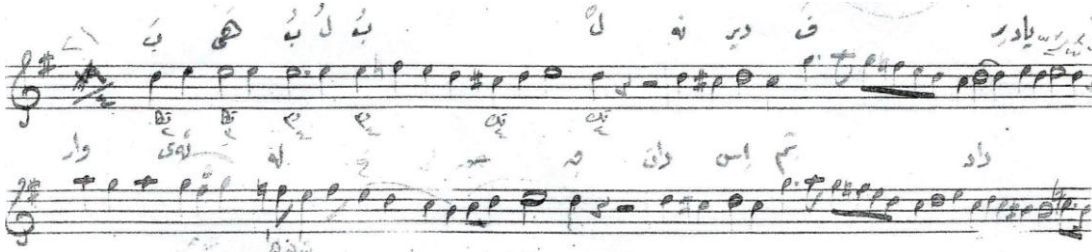
¹⁷⁰ Lâ ilâhe illallah – Allah'tan başka ilâh yoktur.

¹⁷¹ Bkz. s. 148 - 157

çıkarak, Dilkeşhaveran duraktan başka, hafızasında olan diğerk 38 durağı da kendince bu usûle oturtarak tekrar yazmıştır. Suphi Ezgi;

- Dilkeşhaveran duraktan başka bir durağı, usûl ile herhangi bir kimseden geçtiğini ifade etmemektedir. S. Ezgi, iddiasına dayanak olarak sadece bu durağı örnek göstermektedir. Hüseyin Fahreddin Dede gerçekten de böyle bir durağı S. Ezgi'ye meşk etmiş ve bu usûlden bahsetmişse dahi bu ancak bu usûlde bestelenmiş repertuarımızda “yalnızca bir durağın olduğuna” işaret eder, “evet bir usûl varmış ve unutulmuş olabilir” denecek kadar bir fikir verebilir; bütün durakların usûlle bestelendiğine dair kanıt niteliğı taşımaz.
- Kendinden önceki bütün zakirleri ve müezzinleri “cahil” diye adlandırmıştır. Bu usûl hakkında Türk mûsikîsinin yazılı kaynaklarında bir malumat olmadığı, isminin dahi geçmediğı gibi “*cahil zakir ve müezzinler*” sözüyle, iddianın ortaya atıldığı döneme kadar yaşamış ve çok revaçta olan durağın, “usûl” gibi aslî bir unsurunun unutulmuş olması ihtimali bizce çok düşük bir ihtimaldir.
- Kendinden önceki zakir ve müezzinlerle birlikte H. Sadettin Arel dışında kendi çağdaşı olan başka hiçbir otorite de Durak Evferi usûlünü hatırlamamış ve Ezg'nin iddiasını kabul etmemiştir. Nitekim S. Ezgi'nin iddiasının yetersizliğı konusunda Abdülkadir Töre, Ekrem Karadeniz, Cem Behar gibi isimler de görüş beyan etmişlerdir. Durak Evferi usûlünün icrada var olup olmadığını anlamak için meşkle gelen, geleneğre bağı okuyucuların ses kayıtlarını inceledik. Elimizdeki tarihî olarak en eski ve cahil diye adlandırdığı zakir ve müezzinlerin talebeleri olan okuyuculardan Sadettin Kaynak (1895-1961) ve Münir Nurettin Selçuk ve S. Ezgi'nin iddiasından çok sonraki kayıtların hiçbirinde Durak Evferi usûlüne rastlamadık. Yaptığımız ses kayıtları analizleri neticesinde ve durak ile ilgili yapılan çalışmaları, kaynakları tedkik ettiğimizde, Suphi Ezgi'nin iddia ettiğı Durak Evferi usûlünün duraklar veya durak gibi serbest usûlle bestelenmiş türler için, icrada tatbik edilmesinin eserlerin ruhuna aykırı olduğu, dolayısıyla bu iddianın kâğıt üzerinde bir iddiadan öteye geçemediğini tespit ettik.

- İddiasında haklı olsa bile zikrettiğimiz gibi sadece bir durak için bu iddia doğru olabilir. Bu haklılık, asla kendi mahfuzatındaki durakların notaları üzerinde böylesi bir değişiklik yapma hakkını vermez. Eğer serbest şekle dönüşmüş bir eserin usûllü olan hâli bilinmiyorsa usûle sokulurken melodilerde daralma veya genişleme yapılacaktır. Bir eseri usûle sokması için iki farklı müzisyen görevlendirilse, usûle sokulmuş ancak durak yerleri farklı ölçü çizgilerinin bölündüğü yerler farklı olarak iki ayrı ortaya çıkacaktır. Suphi Ezgi'nin yaptığı bu usûle sokma çalışmalarının doğruluğu da yine kendine göredir ve değiştirdiği durakların gerçek kimliği ile alakalı olduğu da şüphelidir.

Şekil 5.1 : Suphi Ezgi'nin kendi el yazısıyla Dilkeşhâverân durağın ölçü numarası

Ayrıca Suphi Ezgi'nin şu anda İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü'nde bulunan kendi el yazısıyla yazmış olduğu Dilkeşhâverân notanın ölçü numarasında garip bir durum dikkatimizi çekmiştir. Dikkatle bakıldığı takdirde görülecektir ki öncelikle arap alfabesi rakamlarıyla 19/4 yazılıp 19'un üzeri çizilmiş ve üzerine tekrar 21 yazılmıştır. S. Ezgi'den önceki kaynaklarda Durak Evferi usûlüne dair bir açıklayıcı metin bulunmadığı için buradan, usûlün ölçü numaralarını S. Ezgi deneme-yanılma yöntemiyle çalışarak keşfetmiş olabileceği şeklinde de bir sonuç çıkabilir. Zira eserde de ölçülerin sonlarına tekabül eden iki vuruşluk es'ler yazılmayıp 19/4'lük şeklinde de yazılabilirdi. Durak Evferi diye bir usûl evvelce varsa dahi onun 21/4'lük mü 19/4'lük mü olduğunu yine bilmiyoruz.

Bütün bu veriler ışığında baktığımızda durakların Durak Evferi usûlüyle bestelenmediğini ve icrâ edilirken de bu usûlle okunmadığını söyleyebiliriz.

Tezimizin dördüncü bölümünde, ehil bir hocadan durak meşk etmiş olduğunu tespit ettiğimiz okuyuculardan Münir Nurettin Selçuk, Sadettin Kaynak, Hopçuzade Şâkir Efendi, Kâni Karaca, Kemal Evren ve Hafız Kemal Tezergil'in mevcut ses kayıtları üzerinde analizler yaptık. Bu analizler sonucunda kayıtlarda okunan durakların, tespit edebildiğimiz, mevcut farklı notalarına yer verdik, bazı durakların ilk defa notasını yazdık. Kayıtlardan notaya aldığımız duraklar:

- 1- Suzidil durak-Ayağı tozunu sürme çekelden
- 2- Segâh durak-Ben bende buldum çün Hakkı
- 3- Bayâtî durak-Bülbül-i şûrideyem gülden nasibim var benim
- 4- Hüseyînkürdî durak-Cemâlin pertevendâz-ı cihandır yâ Resûlallah
- 5- Acemaşiran durak-Çün bahar irüp şecerler
- 6- Nühüft durak-Halk içre bir âyineyim herkes bakar bir ân görür
- 7- Dügâh durak-Her nefeste bir tecellî-i Hudâ ister gönül

Suphi Ezgi tarafından usûle sokularak yazılmış olan bazılarının da birer serbest nüshasını elde etmiş olduk. İlk defa tezimizde bahsettiğimiz hamparsum notasıyla yazılmış dokuz notanın bugüne kadar başka nüshasına rastlamadığımız üç tanesini (Dügâh-Seherlerde eser bad-ı tecellî, Isfahan-Ey bu kûy şehrini bin lutfile, Şehnaz-Çün bahar erüp şecerler) günümüzde kullandığımız Avrupa notasına çevirdik.

Durağın, serbest usûlde besteli dinî türler içerisinde çok geniş bir repertuara sahip olduğu, çeşitli nota ve güfte kaynaklarında geçen duraklar için yaptığımız fihrist çalışmalarında bir kez daha ortaya çıkmıştır. Sâdetin Nüzhet Ergun'un Türk Mûsikîsi Antolojisi isimli eserinde güftelerini verdiği durak ve na'tlerin listesi, TRT Repertuarında olan durak notalarının listesi, Abdülkâdir Töre'nin bugün Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan defterlerindeki durakların listesi, <<http://www.sanatmuziginotalari.com>> internet adresi üzerinden yayınlanan durak notalarının listesi, Aydın Varol'un 1996 yılında İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsünde yaptığı *Türk Tasavvuf Mûsikisi'nde Durak Formunun Yeri ve Önemi* başlıklı doktora tezinde yayınladığı durak notalarının ve Suphi Ezgi'nin 1945 yılında yazdığı *Temcid-Na't-Salât-Durak* isimli eserinde yayınladığı durakların listelerini çıkardık. *Türk Musikisi Antolojisi* isimli eserde verilen 104 duraktan 47 tanesinin bestecisi belirsizdir ve güfteleri de eserde verilmemiştir. TRT repertuarında 32 durak olduğunu, bunlardan 6 tanesinin serbest usûlde yazılmış olduğunu diğer 25 tanesinin de Durak Evferi usûlüyle yazılmış notalar olduğunu tespit ettik.

<<http://www.sanatmuziginotalari.com>> isimli internet sitesi üzerinde 143 durak notası yayınlandığını ve bunların da 24 tanesinin serbest usûl ile 119 taneisinin ise Durak Evferi usûlüyle yazılmış olduğunu gördük. Bestecisi belirsiz olan durakların güftekarlarından tespit edebildiklerimizi fihriste ekledik. Mezkûr eserde “Ey çerh-i sitemger dil-i nâlâna dokunma” mısrasıyla başlayan bir Hüseyinî durak ismi bestecisi Yeniköylü Hasan ismi ile birlikte verilmiş ancak güftesine yer verilmemiştir. Bu fihristlerin durak konusu üzerinde ileride yapılacak çalışmalar için kolaylık oluşturacağını umuyoruz.

İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü’nde bulunan Hüseyin Sadettin Arel’in özel arşivindeki çalışmalarımız neticesinde Abdülkadir Töre’nin kaleminden çıkmış 8 adet hamparsum, 2 adet de Avrupa notasıyla yazılmış toplam 10 durak notasına ulaştık. Başka bir kaynakta olmayan, ilk defa Türkiyat Enstitüsü’nde rastladığımız hamparsumla yazılmış üç eseri (Dügâh durak-Seherlerde eser bâd-ı tecellî, İsfahan durak-Ey bu kûy şehrini bin lutfile âbâd iden, Şehnaz durak-Çün behâr irüp şecerler) Avrupa notasına çevirdik, ayrıca orijinal nüshalarına da yer verdik.

Notalar için incelemeye tabi tuttuğumuz; İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü, Aydın Varol’un 1996’da yapmış olduğu *Türk Tasavvuf Müsikiğinde Durak Formunun Yeri ve Önemi* isimli Sanatta Yeterlilik Tezi, Süleymaniye Kütüphanesindeki Abdülkadir Töre’nin defterleri, TRT arşivi, Ekrem Karadeniz’in *Türk Müsikişinin Nazariye ve Esasları* isimli eseri ve <<http://www.sanatmuziginotalari.com>> sitesi içindeki notalar ayrıca durak ses kayıtları üzerinden yaptığımız çalışmalar neticesinde ulaştığımız notalarla birlikte 33 farklı makamdan toplam 66 adet serbest durak notasına ulaştık. Notasına ulaştığımız ve ilk defa tezimizde yayınladığımız 8 eser Çizelge 5.1’de yer almaktadır.

Çizelge 5.1 : Notası ilk defa bu çalışmada yayınlanan eserler.

Çün bahar erip şecerler	Acemaşiran	?	Gafuri (Mahmud)
Ya'kub ki ne hânkah ehli	Bestenigâr	Abdülkadir Töre	Seyyid Yakub Han
Be hey bülbül nedir feryâd	Dilkeşhaverân	?	Aziz Mahmut Hüdâî
Seherlerde eser bâd-ı tecellî	Dügâh	?	İsmail Hakkı Bursavî
Cemâlin pertevendâz-ı cihandır	Hüseynîkürdî	?	?
Ey bu kûy şehrini bin lutfile	Isfahan	Rıza Bey	Aziz Mahmut Hüdâî
Ben bende buldum çün Hakkı	Segâh	Şeyh Mehmet Tulûî Ef.	Yunus Emre
Çün bahar erip şecerler	Şehnaz	Perîşan Yusuf Çelebi	Gafûrî Mahmud

Durakla ilgili daha önceden yapılmış olan çalışmaları da inceleyerek durağa dair bilgilerin bir mecmuası ve durağın temel sorunları olan nota yazımı, icra üslubu, icra edilen mekânları, durağın tarihî kökeni, repertuarı gibi konularda analitik çalışmalar ve tespitler yaptık.

Türk mûsikîsinin en büyük bestekârlarından Dede Efendi, Zekai Dede, Kazasker Mustafa İzzet Efendi, İtrî, Hacı Arif Bey, Hatip Zâkiri Hasan Efendi vb. birçok bestecinin kaleminden çok sanatlı ve ölümsüz duraklar bestelenmiştir. Yine kayıtlarından yakinen tanıdığımız Sadettin Kaynak, Münir Nurettin Selçuk, Kani Karaca gibi Türk mûsikîsinin önemli hanendeleri tarafından icra edilmiş; hatta medeniyetimiz, daha eskilerde durak icra etmekle meşhur olmuş Durakçı Nafiz Bey, Behlül Efendi, Durakçı Kemal Baba gibi “durakhan”lar yetiştirmiştir. Durağın, bugün geldiğimiz noktada yaşıyor olabilmesi için icra ediliyor olması gerekmektedir. Türk mûsikîsi konservatuarlarının ilgili bölümleri üslup-repertuar ve muadili derslerin müfredatına durak repertuarı da dâhil edilerek yahut dinî mûsikî dersleri içerisinde durak gibi husûsî beste türleri işlenerek eskiden olduğu gibi hanendelerimizin durak, mevlid vb. türlerde ihtisaslaşmasına teşvik edilmelidir. Ayrıca arşivlerde bulunan hamparsum durak notaları Avrupa notasına çevrilmeli, bu konuda yayınlar yapılmalı ve mûsikîmize kazandırılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akdoğu, Onur, (1996).** *Türk Müziğinde Türler ve Biçimler*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.
- Akın, Abdullah, (2014).** Kişisel görüşme.
- Aysoy, Mahmut Nedim, (2014).** Kişisel görüşme.
- Behar, Cem, (2005).** *Musikiden Müziğe Osmanlı/Türk Müziği: Gelenek ve Modernlik*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Cumhur, Memduh, (2014).** Kişisel görüşme.
- Dal, Fahrettin, (2006).** *Fahreddin Erenden'in Tasavvufî Görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Mahmud Erol Kılıç, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Devellioğlu, Ferit, (1993).** *Osmanlıca –Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara.
- Emnalar, Atınc, (1998).** *Tüm Yönleriyle Türk Halk Müziği Nazariyatı*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir
- Ergun, Sadettin Nüzhet, (1942).** *Türk Mûsikîsi Antolojisi Dinî Eserler, Cilt I-II*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Esim, Jak, (2012).** Kişisel görüşme.
- Ezgi, Suphi Z., (1945).** *Türk Musikisi Klasiklerinden Temcit-Na't-Salât-Durak*, İstanbul Konservatuar Neşriyatı, İstanbul.
- Feldman, Walter, (2012).** Kişisel görüşme.
- Feldman, Walter, (1992).** *Musical Genres and Zikir of the Sunni Tarikats of Istanbul, The Dervish Lodge-Architecture, Art and Sufism in Ottoman Turkey*, Berkeley: California University Press, 1992
- Güneren, M. Fatih, (t.y).** *Tasavvuf Mûsikîsinde Sıvâsî İlâhîleri*, Seçil Ofset, İstanbul.
- İnançer, Ö. Tuğrul, (2014).** Kişisel görüşme.
- Karadeniz, M. Ekrem, (2013).** *Türk Mûsikîsinin Nazariye ve Esasları*, Türkiye İş Bankası Yay., İstanbul
- Ozak, Muzaffer (1973).** *Ziynet-ül Kulûb*, Salih Bilici Yayınevi, İstanbul

Özcan, Nuri, (2014). Kişisel görüşme.

Özalp, Nazmi, (2000). *Türk Mûsikîsi Tarihi, Cilt I-II* Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Reinhard, Kunt-Ursula, (2007). *Türkiye'nin Müziği, Cilt I-II*, Çeviren: Sinemis Sun, Sun Yayınevi, Ankara.

Revnakoğlu, Cemaleddin Server (2003). *Eski Sosyal Hayatımızda Tasavvuf ve Tarikat Kültürü*, Yayına hazırlayan: M. Doğan Bayın, İsmail Dervişoğlu, Kırkambar Yayınevi, İstanbul.

Varol, Aydın (1996). *Türk Tasavvuf Mûsikîsinde Durak Formunun Yeri ve Önemi*, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Uzun, Mustafa, (t.y). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, “Regaibîyye”, XXXIV, İstanbul

Es-Seyyid Mehmed Hayrullah ez-Zekâî, (1871). Atatürk Kitaplığındaki İlahi Mecmuası, kataloglanmamış, yazma eser.

Url-1 <<http://www.sanatzmuziginotalari.com>>

Url-2 <<http://www.turkyahudileri.com/content/view/431/223/lang,tr/>>

EKLER

EK A: Örnek Notalar

RAST NA'TI ŞERİFİ

Söz : Hazreti Mevlânâ

Beste : Mustafa İtrel Efendi

Ya haz re ti Mev lâ nâ hak dost

Ya ha bi bâl leht re sū li ha li kı yek ta

tū yi

Ber gū zi ni zūl ce lâ li pa kû bi hem

ta tū yi dost

Sul ta nîm nîm

nâ ze ni ni haz re ti hak sad rı bea' ri kâ

i nat

nu ri çeş mi en bi ya çeş

mi çe ra gi ma tū yi

yi ya Nev

lâ nâ hak dost

Diya Akıncı

Şekil A.1 : Rast Na't-ı Şerîf "Yâ hazreti Mevlânâ hak dost".

Ya . ve liy yel leh

dost hey

Sem si teb ri zi ki da red na' ti Sey gam ber zi ber

ber

Mus ta fa uü mûc te ba an Sey yi di a' lâ tû

yi yi

Ya ta bi bi bel

ku lûb lûb

Ya ve liy yel leh Al lah dost dost

Not:

*Bu Nâ'tı şerifi geleneğe uyarak Mevlevi hanelerde
Nâ'thanlardan dinlediğim ve en yetkili kaynaktan
meşk ettiğim gibi yazdım. C. Heper.*

Hüseyin Sadettin
AREL
Armağanı

32/15

No. 1

A handwritten musical score on ten staves. The notation is in a traditional style, featuring various note values, rests, and bar lines. There are several annotations in Persian script: 'نه' (Neh) appears on the second staff, 'تور' (Tūr) on the fourth, 'معه' (Meh) on the fifth, 'معه' (Meh) on the sixth, and 'معه' (Meh) on the tenth. A circular library stamp is visible on the right side of the fourth staff, with the text 'کتابخانه' (Kutubkhana) and '1321'. The score is written in black ink on aged paper.

437 B

قضائی زاده شاملی اسکندر

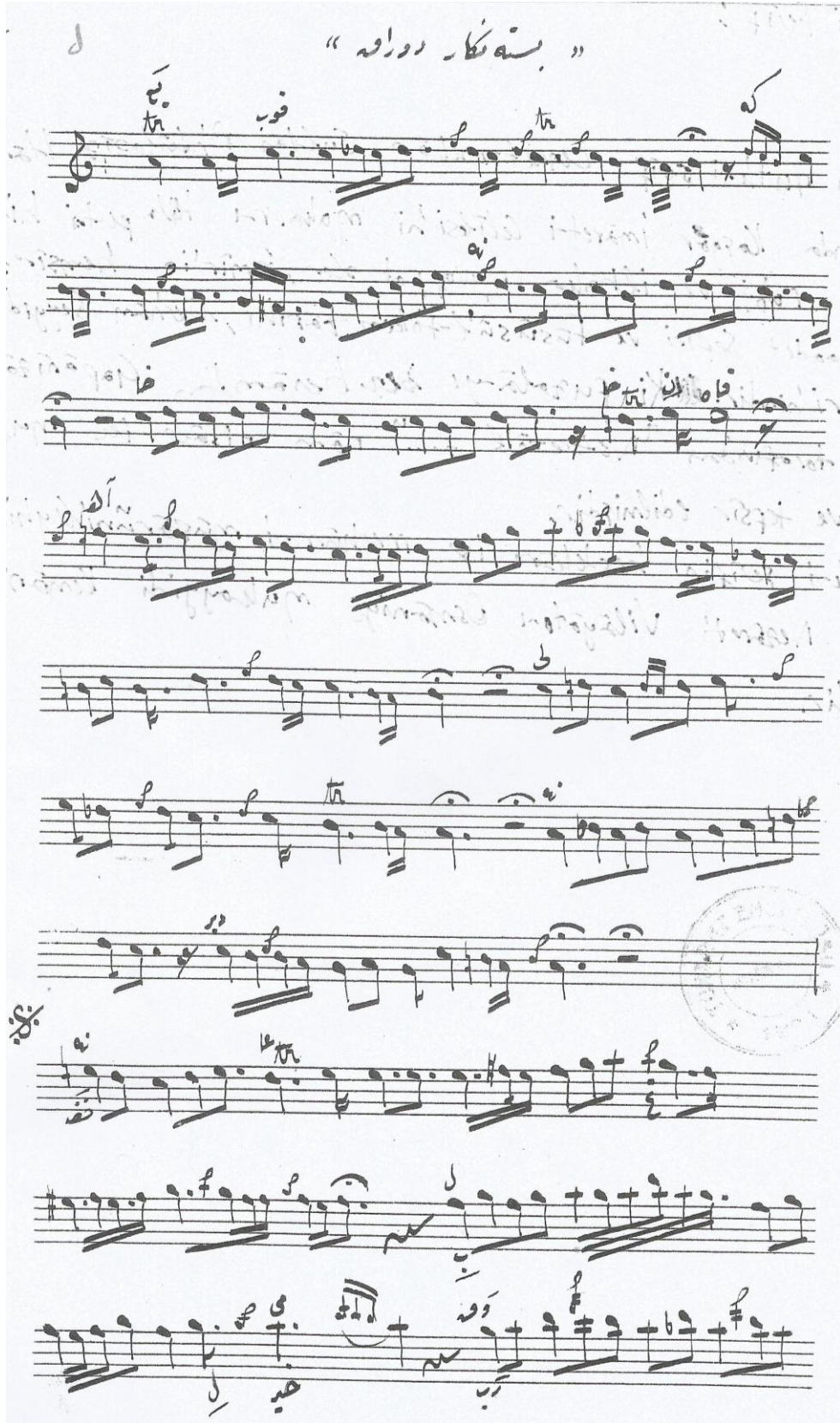
نظم: یوسف: بهر موم یعقوب خاتم خدیو

۱ یعقوب که غایت الهی نه در ۲ نه علم و قهر و نه وقف سیر
۳ لهم فاتحه لهم خاتمه سی جمله سی ۴ فاتح باطنی رب و آخر باطنی

{ این نظم بر نفس قصه درده خوانده
صافی زاده موم عارف اخدی
بر سوره سوره مفضل روح و نفس
اینکه که صورت موجود در }

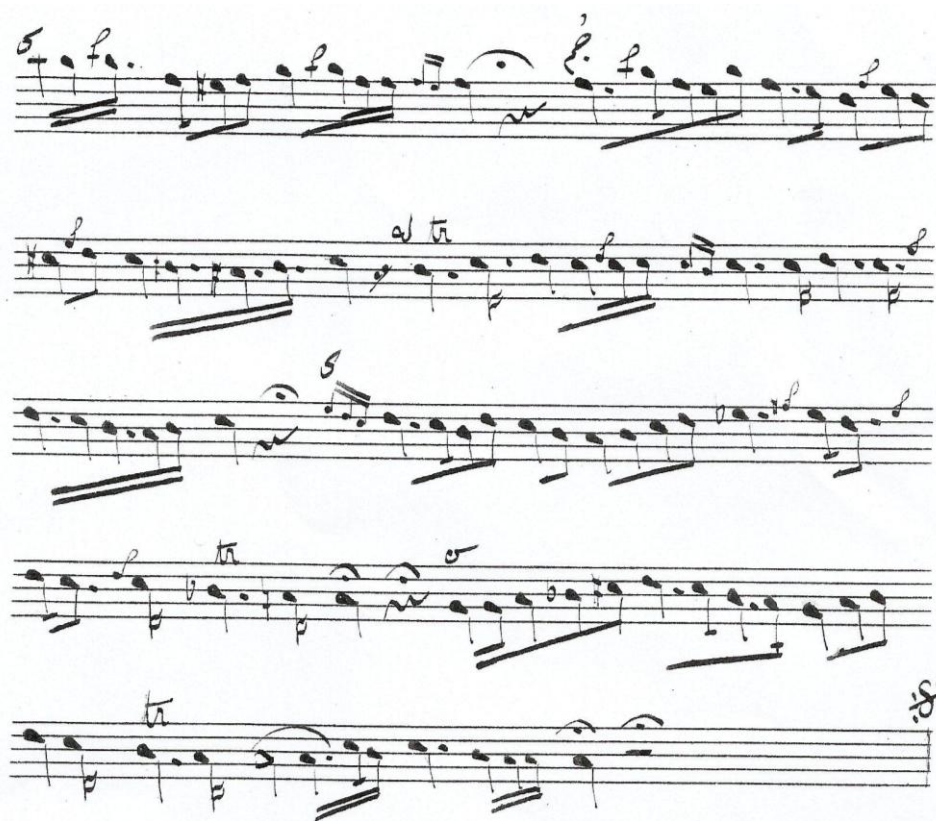
استان بولده: جراح پنا جمیع شریقی سقاغده که
جلالیه نوروزی محل ولادت: کاشغ

437C

Şekil A.3 : Bestenigâr Durak “Ya'kub ki ne hânkah ehli ne deyr”2.

فاطمه

نظم برتف	بمقوله که خاندان اعلیٰ در
	نه علم و فضل در نه واقف به
نظم تاریخی	هم فانی هم خاتمی جلای
و الهی	فاطمه باطنه رب و منهم باطنه

استو نظم برتف جمل نامه سوره مدینه در جلال زمانه سلطنته کاسه طایفه صیدی
 مفر صفت استو برتف و الحاقه صفت اوله ابرین صفت فزاده و در سطره صفت
 و فصول الحکم ساری و معجم به صفت بیان صفت بکده که فصولی نامه به جلال زاده
 علامه و صفت طریقه صفت انعام نام سوره صفت شریح و صفت طریقه
 نظم برتف استو طریقه و معجم ساری در صفت فاطمه صفت و ولایه عظمیه صفت کایه و صفت کایه

اصفران کویہ رمانی

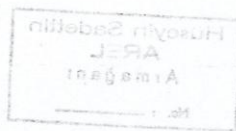
لعلیتم نیر لعلیتم لعلیتم لعلیتم لعلیتم
لعلیتم لعلیتم لعلیتم لعلیتم لعلیتم
لعلیتم لعلیتم لعلیتم لعلیتم لعلیتم
لعلیتم لعلیتم لعلیتم لعلیتم لعلیتم
لعلیتم لعلیتم لعلیتم لعلیتم لعلیتم

لعلیتم نیر لعلیتم لعلیتم لعلیتم لعلیتم
لعلیتم لعلیتم لعلیتم لعلیتم لعلیتم
لعلیتم لعلیتم لعلیتم لعلیتم لعلیتم
لعلیتم لعلیتم لعلیتم لعلیتم لعلیتم
لعلیتم لعلیتم لعلیتم لعلیتم لعلیتم

لعلیتم لعلیتم لعلیتم لعلیتم لعلیتم
لعلیتم لعلیتم لعلیتم لعلیتم لعلیتم
لعلیتم لعلیتم لعلیتم لعلیتم لعلیتم
لعلیتم لعلیتم لعلیتم لعلیتم لعلیتم

Şekil A.5 : Isfahan Durak – Hamparsum “Ey bu kûy şehrinî”.

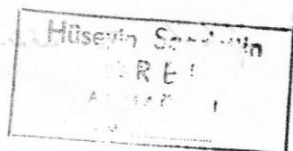
22/4

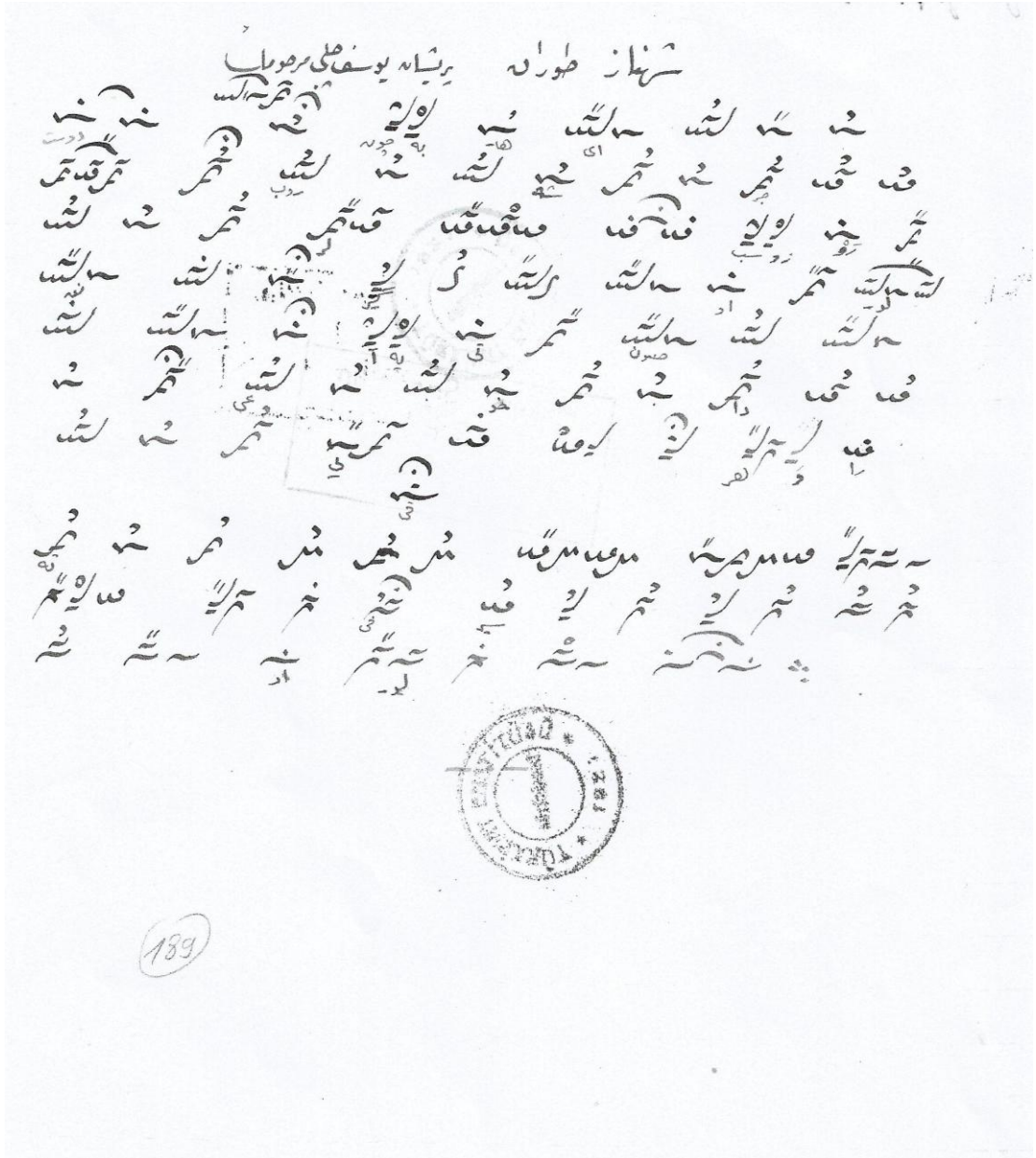

مخدایه ای که در میان ما می باشد
بسیار عزیز و گرامی است و ما را
بسیار خوشحال می کند.

تغییرات چونکه سن سال هر مراد این کردوب است و این

188 B

Şekil A.6 : Şehnaz Durak – Hamparsum “Çün bahar irüb şecerler”

SIVÂSÎ İLÂHİLERİ 14

Dindirme

Güfte: Sûzî

Beste: Şeyh Hüseyin Efendi

Makâmı: Uşşak

Okuyan: Hüseyin Şemsi Güneren

Ey gönül efsâne gönül aşk ile şeydâ gönül
 Vârımı aldın elimden eyledin yağma gönül
 Bilmedin ki kendi derdine nedir devâ gönül
 Ah gönül vah gönül yan gönül
 Neyleyim sen beni ettin âleme rüsvâ gönül

Bir zaman sofi-i sıfât zâhirin tezyin ettin
 Mescid-ü medreselerde amelin tahsin ettin
 Bir kemâle eremedin nefsini hodbin ettin
 Ah gönül vah gönül yan gönül
 Neyleyim sen beni ettin âleme rüsvâ gönül

Bir zeman tecrid-ü tenhâ eyleyib kıldın sefer
 Vasl-ı dildâr olam deyû eyledin keş-ü güzër
 Semt-i cânândan acebâ alabildin mi haber
 Ah gönül vah gönül yan gönül
 Neyleyim sen beni ettin âleme rüsvâ gönül

Bir zaman mest-i hevâ ile edüb ömrün telef
 Bilmedin ne yola gittiler azizân-ı selef
 Bu mıdır Hazret-i Şems'e olası hayr-ı halef
 Ah gönül vah gönül yan gönül
 Neyleyim sen beni ettin âleme rüsvâ gönül

Bir zaman sohbet-i ahab-ü celîs-i nâdan
 Etmedin farkını aslâ kim dūrūr kâmil insan
 Bu sülûk ile bulunmaz billâhi vasl-ı cenân
 Ah gönül vah gönül yan gönül
 Neyleyim sen beni ettin âleme rüsvâ gönül

"Sûzî"yi derde düşürdün şöylece bimâr ettin
 Zikr-ü fikrin subha değin âh ile hem zâr ettin
 Merhem-i aşk ile bâri zahmine timâr ettin
 Ah gönül vah gönül yan gönül
 Neyleyim sen beni ettin âleme rüsvâ gönül

Şekil A.7 : Sivâsî Dindirme İlahileri Örnek 1

Yakarık
Uşak

Sivasi İdris Leri : Uşak
Okuyan : Hüseyin Jemsi

Yıkta : Sızı
Geste : Sayı Hüseyin

Ad Libitum (Bin Risi)

Vokal : Sofyan

Ey gö-nül ef - sa - ne gö - nül aşk i - le sey -

do gö - nül Va - ri - mi e - lim - den el - din ey - le - din yör -

ma gö - nül Bil - medin ken - di der - di - ne ne - din de - va

gö - nül ?

(Cumhur)

Ah gönül vah gö - nül yon gö - pöl

ney - leyim sen be - ni et - Tin â - leme rüs - vay gö -

nül

SIVÂSÎ İLÂHİLERİ 15

Dindirme

Güfte: Sûzî

Beste: Şeyh Hüseyin Efendi

Makâmı: Şehnâz

Okuyan: Hüseyin Şemsi Güneren

Şems şuâiyle çekinmiş nikâb
 Zerre değil nûr-i zâttan âfitâb
 Çeşme-i hayvân benim bendedir âb-ı hayat
 Tur nice bir yatarsın fî zulimât-il memât

Zülfi telin hal'i siyâh dânesin
 Haddi değil bir kalem ede hesâb
 Çeşme-i hayvân benim bendedir âb-ı hayat
 Tur nice bir yatarsın fî zulimât-il memât

Mushaf-ı hüsnün okuyan tâlibe
 Lâzım olmaz dü cihanda bir kitâb
 Çeşme-i hayvân benim bendedir âb-ı hayat
 Tur nice bir yatarsın fî zulimât-il memât

Kevseri lebinden içen katrayı
 Oldu reyyân bir daha istemez âb
 Çeşme-i hayvân benim bendedir âb-ı hayat
 Tur nice bir yatarsın fî zulimât-il memât

Âteş-i aşkınla yanan âşıkâ
 Müjde olsun ne hesâb-ü ne azâb
 Çeşme-i hayvân benim bendedir âb-ı hayat
 Tur nice bir yatarsın fî zulimât-il memât

Kangısile olsa âna râzıyım
 Kahr-ü lütfün birisile et hitâb
 Çeşme-i hayvân benim bendedir âb-ı hayat
 Tur nice bir yatarsın fî zulimât-il memât

Teşrîfinle "Sûzî"yi mesrûr kıl
 Firkatinle nice bir ola harâb
 Çeşme-i hayvân benim bendedir âb-ı hayat
 Tur nice bir yatarsın fî zulimât-il memât

Şekil A.8 : Sivâsî Dindirme İlahileri Örnek 2

- em - ri : Di - di - me
Okuyan : Hüseyin Semsî

gâfle : sözi ef.
Beate : Seyh Hüseyin ef.

Ad Libitum (Birkîfî)

Usûlî : Yörük Semai 4 Şems şu - o - la - şo - kin -

miş ni - kob Zer - re de - ğil

nû - ri zât - dan ş - Tâb

(Cumhur) MM. ♩ = 90

Şeş me - i hay - van be - nim ben -
Tur ni - ce bir yâ - Ter - sin fi

de - dir o - bi ho - yâ Tâb me - mât
zu - li - ma .

SIVÂSÎ İLÂHİLERİ 67

Durak İlâhisi (*)

Güfte : Yunus Emre

Beste : Şeyh Hüseyin Efendi

Makâmı : Acem

Okuyan : Hüseyin Şemsi Güneren

Sensin bize bizden yakın görünmezsın hicâb nedir
 Çün aybın yok gökçek yüzün yüzündeki nikâb nedir

Sen etdin ey ki padişâh " yehdillâh-i limen yeşâ "
 Şerikin yok senin hâşâ sual nedir hesâb nedir

Rahîm dürür senin adın Rahmânlığın bize dedin
 Âsileri muştuladın " lâtaknetû " hitâb nedir

Sensin âlemlerin canı sen canısın kanı teni
 Bu göz görmek diler seni bu melce-ü me'ab nedir

" Yûnis " bu göz ânı görmez görenler hiç haber vermez
 Bu menzile akıl irmez bu kurduğun dolap nedir

(*) Devranların sonunda kalbî "Hay" ismiyle beraber okunur

Şekil A.9 : Sivâsî Durak İlâhileri Örnek 1

Makamı :
Acem

Sivasi İlahileri : 21-32
Okuyan : Hüseyin Şemsi

Şiir : Yunus Emre
Beste : Şeyh Hüseyin Ef.

Ad Libitum

Ah

sensin bi - ze bizden ya - Kın

gö - rün - mez - sin

hi - ceb ne - dir ?

Çün ay - bın yok

gök - sek yü - zün

yü - zün - de - ki

ni - keb ne - dir ?

(x) Devranların sonunda ^{calhi} Hay. imiyle beraber olalım.

SIVÂSÎ İLÂHİLERİ 68

Durak İlâhisi (*)

Güfte : Sûzî

Beste : Şeyh Hüseyin Efendi

Makâmı : Beyâtî

Okuyan : Hüseyin şemsi Güneren

Hayrân olurum ey dost dildârımı gördükçe (Dost)
 Nalân olurum ey dost gülzârımı gördükçe (Dost)

Bu hâlim ile gezsem etrâfı gülüstânı
 Bülbüller olur ebkem efgânımı gördükçe (Dost)

Humhâne-i aşk içre sermest olurum her ân
 Zâhidler eder tânı sekrânımı gördükçe (Dost)

Ah ettiğimce ey dost eflâk-ü semâ inler
 Melekler olur hayrân feryâdımı gördükçe (Dost)

Bir cilve ile ey dost kıldın beni divâne
 Rahm et hâlîme bâri giryânımı gördükçe (Dost)

Vaslın îd'ine fedâ cânım dahi hep vârim
 Lutfinle kabul eyle kurbânımı gördükçe (Dost)

Târif edemem "Sûzî" aşk âteşini billâh
 Ârifler bilir ancak suzânımı gördükçe (Dost)

(*) Zikrin sonunda kalbî " Hay " ismiyle beraber okunur

Şekil A.10 : Sivâsî Durak İlâhileri Örnek 2

Makamı:
Beyati

Sivasi İlahileri
Okuyan: Hüseyin Semsî

güfte: Sözi
Beste: Seyit Hüseyin Ef.

Ad Libitum

Hay-ron o-lu-rum ey ey dost

ey dost dil-de - ri-mi gör-

dük çe dost

(İ Zikrin sonunda kalır "Hay-ron" ile okunur.)

SIVÂSÎ İLÂHİLERİ 74

Durak İlâhisi (*)

Güfte : Sûzî

Beste : Şeyh Hüseyin Efendi

Makâmı : Hüseyinî

Okuyan : Hüseyin Şemsi Güneren

(Ah) Bu genc-i dilde efkârım sen oldun
Giceler subhadek zârım sen oldun

(Ah) Ne mümkün gayr için edem figânı
Olanca vird'ü ezkârım sen oldun

(Ah) Zarar gördüm kamu sûd-i cihanda
Metâ-i kisb ile kârım sen oldun

(Ah) Ne lâzım bi-vefâ halk ile ülfet
Enîs'ü sâdık'ü yârım sen oldun

(Ah) Fenâ bağında soldu güllerimiz
Bekâ mülkinde esmârim sen oldun

(Ah) Görünmez gözüme eşyâ ne ki var
Ki eşkâlile etvârım sen oldun

(Ah) Cihânda çok sehâ mahbûb-ü rânâ
Ve lâkin kalbde dildârım sen oldun

(Ah) Edemem zülfinin sırrını inkâr
Ki imân ile ikrârım sen oldun

(Ah) Güzeller vasfın etsem dilde sensin
Murâdım cümle muhtârım sen oldun

(Ah) Acabdır sırrını keşfede "Sûzî"
Bihamdillâh ki settârım sen oldun

(*) Usûl zikirlerinde Kelime-i Tevhîd'in "zenbûrî"sinde okunur

Şekil A.11 : Sivâsî Durak İlâhileri Örnek 3

Makamı:
Hüseynî

Sivasi İlahî Leri
Okuyan: Hüseyin Şemsi

Güfte: Sözi
Beste: Şayh Hüseyin Ef.

Ad Libitum

Ah Bu gen-ci dil - de ef - Kâ - rım

sen ol - dun Gi - ce - Ler sub - na - dek

zâ - rım sen ol - dun sen ol -

dun sen ol - dun

(*) İstanbul gırtlıklarında belime: terkibinde "Zarîfî" içinde okunur.

EZAN

Ritm çok serbest; başlangıçta entonasyon tam değil

♩ = Ykl.* 50

Al-lah ek-ber 'llah ek-ber

♩ = Ykl. 60

Al-lah ek-ber 'llah ek-ber

♩ = Ykl. 65

'şa-du' la i-la hail-la 'llah

♩ = Ykl. 60

a-şa-du an-la i-la hail-la 'llah

♩ = Ykl. 73

A-şa-du an-na Mu-ha-me-dan Ra-su-lu 'llah

♩ = Ykl. 57

A-şa-du an-na Mu-ha-me-dan Ra-su-lu 'llah

♩ = Ykl. 80 (-85)

Hay-ya-lal sa-lat

♩ = Ykl. 84

Hay-ya-lal sa-lat

♩ = Ykl. 78 (-85)

Hay-ya-lal fa-lah

♩ = Ykl. 96 (-105)

Hay-ya-lal fa-lah

♩ = Ykl. 70

Al-la-hu ek-ber 'la hu ek-ber

♩ = Ykl. 66

la i-la-ha il-la 'llah

+ seslerin tizleşmesi - :seslerin pesleşmesi
* ykl: yaklaşık

Şekil A.12 : Metronom numaralarıyla serbest nota yazımına örnek olarak ezan örneği: Kurt – Ursula Reinhard, Türkiye'nin Müziği - Sanat Müziği, Çev.: Sinemis Sun, Sun yay. Ankara, 2007 s.117

NÜHÜFT
İMAM HÜSEYİN MERSİYESİ
RİVÂYETTE GELİR BİRGÜN RASÛLULLAH OLUP DİLŞÂD

BESTE: HATİB ZÂKİRİ HASAN EFENDİ
 SÖZ: YAZICIOĞLU MEHMET EFENDİ

SERBEST

Rİ VÂ YETTE GE LİR BİR GÜN RA SÛ LUL LAH O LUP DİL ŞÂD

(ŞAD) Kİ Dİ ZİN DE O TUR NUŞ TU HÜ SEY

Nİ LE HA SEN ŞEN ZÂD (ZÂD)

HÜ SEY Nİ ÖP TÜ BÖY NÜN DÂN HA SEN ÂĞ Zİ DÜ DA ĞN DÂN İ Kİ

SİN BÂ BU ŞEF KAT DEN BU RES ME EY LE Dİ T RAD

HEY YAR EY YAR EY İ RİŞ Tİ CEB RE

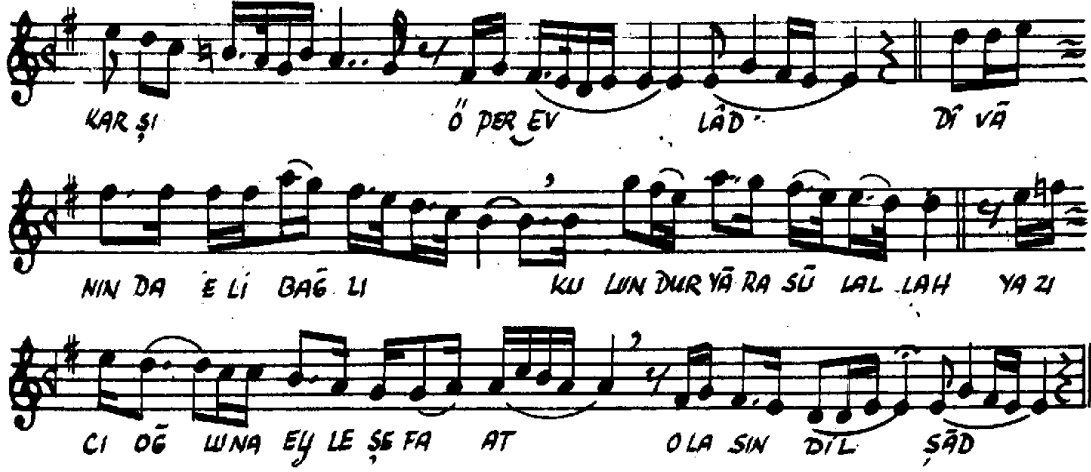
İL DER HAL E LİN DE VAR İ Dİ ÜC ŞAL

Bİ Rİ KA RE Bİ Rİ SA RU Bİ Rİ Kİ ZİL İ Dİ VEK KÂD

(KÂD) DE Dİ AL LAH SE LÂ ME DER BUYU

RUR KİM RE VÂ Mİ DİR BE Nİ Nİ CE SE VER OL KİM BA NA

Şekil A.13 : Nühüft Mersiye “Rivâyette gelir bir gün Resûlullah”

RİVÂYETTE GELİR BİRGÜN RASÛLULLAH OLUP DİLŞÂD
Kİ DİZİNDE OTURMUŞTU HÜSEYN İLE HASEN ŞEHZÂD
HÜSEYN'İ ÖPTÜ BOYNUNDAN HASEN AĞZI DUDAĞINDAN
İKİSİN BÂR U ŞEFKATTEN BU RESM'E EYLEDİ İRÂD
İRİŞTİ CEBREİL DERHAL ELİNDE VAR İDİ ÜÇ ŞAL
BİRİ KÂRE BİRİ SARU BİRİ KIZIL İDİ VEKKÂD
DEDİ: ALLAH SELÂM EDER BUYURUR KİM REVÂ MIDİR
BENİ NICE SEVER OL KİM BANA KARŞI ÖPER EVLÂD
DİVÂNINDA ELİ BAĞLI KULUNDUR YA RASÛLALLAH
YAZICIOĞLU'NA EYLE ŞEFAAT OLASIN DİLŞÂD

EK B - Durak Ses Kayıtları Listesi (CD 1-2)

CD 1 İÇİNDEKİ DURAKLAR

- 1- Hicaz Durak – Âşinâyı aşk olandan – Hopçuzade Şakir Çetiner
- 2- Suzidil Durak – Ayağı tozunu sürme çekelden – Münir Nurettin Selçuk
- 3- Suzidil Durak – Ayağı tozunu sürme çekelden – Kemal Baba
- 4- Segâh Durak – Ben bende buldum – Kani Karaca
- 5- Segâh Durak – Ben bende buldum – Hopçuzade Şakir Çetiner
- 6- Segâh Durak – Ben bende buldum – Kemal Baba
- 7- Bayati Durak – Ben dost hevasına düştüm – Meçhûl
- 8- Bayati Durak – Ben dost hevasına düştüm – Hafız Kemal Tezergil
- 9- Bayati Durak – Bülbül-i şûrideyem (konser) – Münir Nurettin Selçuk
- 10- Bayati Durak - Bülbül-i şûrideyem (taş plak) – Münir Nurettin Selçuk
- 11- Hüseyinîkürdî Durak – Cemâlin pertevendâz-ı cihandır – Hopçuzade Şakir Çetiner

CD 2 İÇİNDEKİ DURAKLAR

- 1- Acemaşîran Durak – Çün bahar erüp – Kemal Baba
- 2- Hüzzam Durak – Ey Habib-i Kibriyâ – Sadettin Kaynak-Neyzen Emin Dede
- 3- Nühüft Durak – Halk içre bir ayineyim – Kani Karaca
- 4- Saba Durak – Her nefeste bir tecellî – Hopçuzade Şakir Çetiner
- 5- Bestenigâr Durak – İlâhî bir aşk ver bana – Kani Karaca
- 6- Saba Durak – Kapına geldiler ümmet Muhammed – Kemal Baba
- 7- Acemaşîran Durak – Lutfeyleyip bir kez nazar – Kani Karaca
- 8- Acemaşîran Durak – Lutfeyleyip bir kez nazar – Kemal Baba
- 9- Hicaz Durak – Senin âşıkların kılmaz nazar – Kani Karaca
- 10- Eviç Durak – Tahtgâh etti vücûdum şehrini – Hopçuzade Şakir

ÖZGEÇMİŞ

1985 yılında Kayseri’de doğdu. Küçük yaşlarda babası Osman Baloğlu’dan bağlama çalmayı öğrenerek müzikle tanıştı. Ciddi anlamda ilk müzik derslerine 12 yaşında, İsmail Ediz’den ud ve nazariyat dersleri alarak başladı. Bir dönem Kayseri Büyükşehir Belediyesi Konservatuvarına devam etti. Ali Atay ve Tolga Özdemir’den ud dersleri aldı. Uzun yıllar Kayseri yerel televizyonlarında haftalık periyotlarla müzik programları

hazırlayıp sundu. Kayseri Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi Müzik bölümünü bitirdi.

2003’te birincilikle girdiği İTÜ İstanbul Türk Musikîsi Devlet Konservatuvarında çok değerli hocalarla çalışma imkânı buldu ve 2008 yılında Temel Bilimler bölümünden ikincilikle mezun oldu.

Mahmut Nedim Aysoy, Fahrettin Çimenli, Ünal Ensari, Fikret Karakaya, Abdi Coşkun, Alâeddin Yavaşca gibi üstadların meşklerine katıldı; Mehmet Emin Bitmez, Yurdal Tokcan ve Osman Nuri Özpekel’den ud dersleri aldı.

2004 yılında Bilen Işıktaş ve Sami Dural ile “3dem” grubunu kurdu.

2004 yılında TRT İstanbul Radyosu Gençlik Korosu imtihanlarını birincilikle kazandı ve bir süre burada görev aldı. İstanbul Filarmoni Orkestrası ile konserler verdi, İTÜ Oda Orkestrası ile solist ud olarak konser verdi. 2007 yılında Tunus’ta düzenlenen Akdeniz Ülkeleri Genç Virtüözler festivalinde Ud Sanatçısı olarak Türkiye’yi temsil etti.

Gerek solo saz olarak ve gerekse çeşitli gruplarla Fransa, Almanya, Romanya, Hindistan, İtalya, Güney Afrika, Cezayir, Tunus, Singapur, Vietnam gibi dünyanın birçok ülkesinde konserler verdi.

Bezmârâ Topluluğuyla “17. Yüzyıl İstanbul’unda Musikî” isimli albümü Türkiye’de (2010); Neyzen Nurullah Kanık ile birlikte Ud-Ney ikilisi olarak “Ferahnâk” isimli saz eserleri albümü İtalya’da (2012), aynı albüm daha sonra Hindistan’da Sufî Taksim ismiyle yayınlandı (2013); Türkiye’de ilk defa üç ud ile birlikte müzik yapan 3Dem Ud Trio grubu ile “Geç” isimli albümü Türkiye’de (2013); İran’lı ve Türk müzisyenlerle birlikte yaptıkları "Rehavi" Türk-İran müzikleri albümü İran’da (2013) yayınlandı.

Bekir Şahin Baloğlu Müzik çalışmalarına “Janet&Jak Esim Quartet”, “Bezmârâ Topluluğu”, “3dem Ud Trio”, “Rehâvi Topluluğu” ve “Meydan Mûsiki Topluluğu” gruplarıyla devam etmektedir.

2010 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Müziği Bölümünde Yüksek Lisans eğitimine başladı.

Hâlen Fatih Üniversitesi Türk Mûsikîsi Konservatuvarında Öğretim Görevlisi olarak görev yapmaktadır.